

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

CARL · C · CHRISTENSEN
FRA
GRØNNEGÅDE
KVARTERET

VILGO BANG

H. HAGERUPS FORLAG

FRA
GRØNNEGADE-KVARTERET
VALHALLAS OG DANSEBODERNES TID

MINDER FRA EN GAMMEL BYDEL

AF

CARL C. CHRISTENSEN

H. HAGERUPS FORLAG KØBENHAVN

KØBENHAVN - GRÆBES BOGTRYKKERI
1922

INDHOLD

	Pag.
Fra Grønnegade- og Gammel mønt - Kvarteret. Minder	1
Fra Kunstens Overdrev. Sangerindepavillonerne „Valhalla“ og „Schweizerpavillonen“ og de, der optraadte her	49
De københavnske Danseboder	67

FORORD

DER var en Gang et gammelt Bykvarter inde i København, hvor det laa saa stille og roligt som en lille Provinsby midt i den store By. Men der var andre Mennesker, som saa ned paa den lille By i Byen, og de syntes ikke, at den var fin og dannet nok. De mente ogsaa, den maatte være usund, uhygieinisk, og saa maatte den væk, delvis da. Og i dens Sted kom der andre Gader med nye store Huse; de var hygieiniske og pragtfulde — delvist da —, men skrupkedelige i Sammenligning med de gamle forsvundne Huse med deres Minder.

Der var ogsaa en Gang nogle Sangerindepavilloner, hvor der var meget gemytligt, og hvis Navne mange endnu mindes med et straalende Blink i de gamle Øjne. Men Tiderne forandrede sig, og der var nogle vise Hoveder, der mente, at Sangerinder var nogle umoralske Væsener; derfor maatte de væk.

Der var ligeledes en Gang en hel Del Danseboder, og paa disse var der meget livligt, men vistnok ogsaa meget umoralsk. De kom naturligvis ogsaa væk, og det var for en Gangs Skyld godt det samme. Nu har vi kun Erindringerne om det svundne tilbage, og disse Erindringer har jeg her forsøgt at fæstne paa Papiret, saa godt som det har været mig muligt. Som et gammelt Minde om, hvad der har været i vort kære, gamle København.

København i December 1921.

CARL C. CHRISTENSEN.

FRA GRØNNEGADE- OG GAMMELMØNT-KVARTERET

MINDER

HVOR kan det egentlig være, at naar et Menneske taler et mindre godt Sprog, bliver der uvægerlig sagt, at vedkommende taler det reneste „Grønnegadedansk“. Taler man da virkelig daarligere Dansk i Grønnegade end i nogen af Byens andre Gader, siden denne stakkels Gade har faaet dette Prædikat heftet paa sig? Eller betragter man Beboerne af denne Gade som værende af en mindre fin Støbning end dem fra de andre Gader og Stræder? Jeg mener Nej, og der havde vel for den Sags Skyld været mere Mening i at tale om Brøndstrædedansk, thi det Sprog, der i sin Tid taltes i de nu forsvundne Store og Lille Brøndstræde, var sandelig ikke for udsøgt eller for fint, men nu er det altsaa kommet til at gaa ud over den uskyldige Grønnegade, saa meget mærkeligere, som det var i Lille Grønnegade (nuv. Ny Adelgade), at den danske Skueplads' Vugge, Forløberen for Nationalteatret, stod. Forøvrigt har Grønnegade fostret og huset ikke saa faa af Danmarks mest kendte Kvinder og Mænd, om hvilke man vel neppe med Rette vil kunne paastaa, at de har talt daarligt Dansk. I første Række kommer saaledes Bertel Thorvaldsen, som har henlevet sin første Barndom i det nu nedrevne Nr. 7. Dernæst kommer Portrætmaleren, Professor Chr. Jensen, Oboisten Christian Schiemann, Nationalbankdirektør Marcus Rubin. Komponisten Charles

Kjerulf, Skuespillerinden Thora Schwartz-Nielsen, og som barnefødte i Kvarteret Fru Charlotte Wiehe-Bereny, Sangerinderne Frk. Beatrice Diderichsen og Fru Quiding, Komponisten, Kantor Eggers m. fl. Ikke at tale om de mange andre, mere eller mindre kendte Medborgere, hvis Vugger ogsaa har staaet her, og ingen af alle disse har saamænd talt daarligere Dansk end andre Københavnerne, som er født i andre Gader. Men nu har Grønnegade én Gang faaet det Vanry paa sig, og det er vel haabløst at protestere derimod, lige saa haabløst som det er at vedblive med at oplyse om, at Dyveke aldrig har boet paa Amagertorv Nr. 6, thi den Paa-stand bliver heller aldrig udryddet.

Kvarteret her er gammelt, og Gaden, Grønnegaden, nævnes allerede i Jordebogen fra ca. 1380, men da var den kun en lille, kort Gade, som stoppede op omtrent ved nuværende Ny Østergade, og udenfor Gaden var Byens Befæstningsanlæg. Gaden dannede Forbindelsen mellem disse og Pilestræde, og den gjorde et Knæk ved nuværende Antonigade, hvis tidligere Navn var Lille Pilestræde. Paa Gadens sydlige Side havde den Haverne, som hørte til Gaardene paa Østergade, og den sidste Rest af disse Haver forsvandt først omkring 1898, da den Frölichske Ejendom paa Østergade Nr. 26 nedreves. I dennes Baggaard fandtes indtil dette Aar en lille hyggelig Have som det sidste Minde om de gamle Baghaver. Paa den anden Side af Grønnegade havde den kongelige Hushave ligget, som hørte til Københavns Slot, og denne Have indtog Karreen mellem Gotersgade, Møntergade, Pilestræde og Grønnegade. I det 17de Aarhundrede begynder man at bygge paa disse Arealer, efter at den gamle Befæstningslinie er blevet flyttet, samt paa det gamle Sct. Clara Klosters Grund, hvor den kongelige Mønt med Afbrydelser havde været installeret i den gamle Klosterkirke indtil ca. 1620, da Kirken blev nedbrudt, og Mønten flyttedes til Pilestræde op imod Møntergade. Grønnegade blev da forlænget til nuværende Gotersgade, og forskellige fremragende Personer lod da her opføre

Ejendomme. Saaledes ejede Raadmand Willum Fuyren, der var Onkel til Griffenfeld, nuværende Nr. 43 i Grønnegade, hvilken Ejendom sammen med Naboejendommene Nr. 39 og 41 senere overgik til hans Svigersøn, Klædekræmmer og Raadmand Klaus Iversen. I den forreste Del af Gaden laa indtil for ca. 20 Aar siden en snæver Gyde med lutter Smaahuse; det var den saakaldte Didrik Badskærs gang, som af Beboerne altid kaldtes for Didrik Bassens gang. Denne Gyde var opført og ejedes i sin Tid af den vidtberejste Købmand og Raadmand Didrik Johansen Badskjær, som døde 1642. Den gik fra Grønnegade mellem daværende Nr. 3 og 5 til Regnegade mellem Nr. 4 og 6, og Husene her var indtil Nedrivningen lidet komfortabelt indrettede med meget lavtloftede Værelser, for det meste med Vasken anbragt paa Trappegangen, saafremt den da ikke var anbragt paa Muren udenfor Trappevinduet, hvilket endnu er Tilfældet adskillige Steder i den gamle By, bl. a. i den Spendrupske Ejendom i Vingaardsstræde. Udover en lille Rullekælder og en Kælder til Brug for Skorstensfejernes Remedier fandtes her ingen Butikker, thi alle Stueejligheder og Kældere var for det meste beboede af de lavest staaende „uartige Damer“, der her bag mystiske grønne Jalousier sad og ventede, om en eller anden Mandsperson skulde forvilde sig hen i Gaden. I Jalousierne var der som Regel stukket Lampepudsere, og med disse bearbejdede Damerne saa Vindusruderne, saasnart Damerne fik Færten af, at en „anløben“ Sømand var i Farvandet. Der lød da en formelig Kanonade eller maaske rettere Mitrailløse-Ild paa Vindusruderne, efterhaanden som den „anløbne“ sejlede gennem Gyden, fra alle de arbejdende Lampepudsere. Skønne at skue var disse Udydens Præstinder sandelig ikke, og en af de mest kendte af disse var for et halvt Aarhundrede siden „Jyde-Stine“, som hendes „Nom de guerre“ lød, thi hun var en lille, hæslig, flejnskaidet Kvindeskikkelse med en stærkt fladtrykket Næse, der var saa fladtrykt, at det saa ud, som

om den havde faaet en forsvarlig „Begmand“, efter hvilken den da ikke havde rettet sig ud igen.

I det nu nedrevne Grønnegade Nr. 1 boede i sin Tid Boghandler Rubin, Fader til Nationalbankdirektør Marcus Rubin, som er født i denne Ejendom, der ejedes af den alménkendte Spækhøker og Grossist P. Jensen, hvis Initialer var anbragt paa Ejendommens Vejrfloj. I sine ledige Stunder yndede Jensen med sit alt andet end propre Forklæde om Livet og sin gamle fedtede Kasket paa Hovedet at staa i Nedgangen til sin Høkerkælder og slaa en Passiar af med de Omboende. En af Jensens Sønner var Portrætmaleren, Professor Chr. Jensen, som i Krigen 1864 havde mistet det ene Ben. Paa Førstesalen boede en meget lille Mand med et stort, krøllet, hvidt Haar; hans Overkrop var svært bygget, men hans Ben ualmindelig lave, saa han lignede en overskaaret Kæmpe. Det var Lottorikollektør Kjærulff, almindelig kaldet „Lottorijøden“, endskøndt han i Virkeligheden ikke var Jøde, men derimod talte med udpræget jødisk Gutturaltone. Saaledes udtalte han, naar man fornyede Lottorisedler hos ham, Tallet 2 Kroner 60 som Taa Kraaner aa Treschj. Hans mest kendte Søn var Komponisten og Journalisten Charles Kjerulf, der stavede sit Navn anderledes end Faderen, og som i sine Erindringer „Grøn Ungdom“ har fortalt overordentlig fornøjelig om sit Barndomsliv i den gamle Gade. En anden af Sønnerne, Frederik, var ansat paa Assistenthuset, og han var ligesom Faderen en lille, svært bygget Skikkelse med et Par fænomenalt lave Ben. I Kvarteret kaldtes han kun for „Kollektør-Frederik“.

I Nr. 3 lagdes Grunden til det senere saa landskendte Skrædderfirma Joh. Bigler & Søn, i det det var i den Ejendoms lille lave Kælder, at Stifteren, Hosekræmmer Johan Bigler med de store Bakkenbarder begyndte en beskeden Hosekræmmerforretning, som i Aarenes Løb blev til den store Forretning, den nu er. I samme Ejendom, det daværende Nr. 222, var det, at Thehandler, senere Agent, Udgiver af Vejviseren, Stifter af Gratistskolen m. m., Hans

Holck og Hustru Bolette Thrane boede i 1760 i Følge Indkvarteringsmandtallet for samme Aar. Paa det modsatte Hjørne af Didrik Badskærs gang, i Nr. 5, laa en af Datidens mange Viseboder, hvor man for 2 Sk. kunde købe de nyeste Gadeviser, som omhandlede, hvad der var passeret af Mærkeligheder og Begivenheder, og de var for Datiden, hvad vel nu de saakaldte „Smaablade“ er. Saavel Butiksdøren som Vinduerne var fyldt med Billedark og Viser, der kunde omhandle de mest forskellige Ting som: den fransk-tyske Krig, „Kristine Kraftbolle“, „Restaurateuren og Jordemoderen“ (en af det datidige Københavns Kriminalsager) samt Viser af mere underholdende Indhold som „O Susanna. vil Du gifte Dig med mig“, „Dumme Peter“, „Hi-Ha-Heinerich“ o. fl., der den Gang var paa alles Læber. Fremdeles kunde man her ogsaa faa „Fortællingerne om Halte Kett“, de gamle Folkebøger om „Robertus von Agerkaal“, „Den skønne Melusina“ samt „Till Uglspejl“, hvilken sidste dog ikke var for høviske Øren. Nu er alle disse gamle Sager ikke til at opdrive nogetsteds. Huset Nr. 7 havde man indtil 1918 regnet for at være det Sted, hvor Bertel Thorvaldsen var blevet født, og det var først Overretssagfører Holger Malling, der gjorde Landsarkivar Gerh. Hornemann opmærksom paa sin Tvivl herom paa Grundlag af Fødselsstiftelsens Daabsprotokol, efter hvilken nemlig et Drengbarn ved Navn „Bertel Thorvals“ var blevet født paa Stiftelsen Søndag den 13. November 1768. Den Antagelse, at Thorvaldsen skulde have været født i Grønnegade den 19. November 1770 skulde altsaa være forkert. Der er meget, der taler for Hr. Holger Mallings Anskuelse, men der er ligesaa meget, der taler derimod, thi ved Sammenholdelse af andre Familiers Slægtregistre finder man ofte, at det i tidligere Tider, ja selv helt ned til Midten af det 19de Aarhundrede, har været ret almindeligt, at naar et Barn døde i en Familie, saa lod Forældrene det Barn, der fødtes derefter, døbe med de samme Navne. Der figurerer saaledes i Slægtregistre ret hyppigt et Par Børn med aku-

rat de selvsamme Fornavne, og saaledes kan det mulig være gaaet med Bertel Thorvaldsen, saa at hans Forældre altsaa kan have haft 2 Sønner med Navnet Bertel. Paa den anden Side har man dog ikke fundet nogen Bertel Thorvaldsen som afgaaet ved Døden i de Aar. Et véd man dog med Sikkerhed, og det er, at denne har tilbragt sine tidligste Barndomsaar i Grønnegade Nr. 7 (hvor senere Oboisten Chr. Schiemann fødtes), og da nærværende Forfatter for adskillige Aar siden besøgte Ejendommen, vistes der mig ved den Lejlighed nogle meget tarvelige, lavtloftede Rum i øverste Etage ud mod Gaarden, og denne Lejlighed skulde være den, hvor Thorvaldsen var født. I Anledning af 100-Aarsdagen for hans Fødsel blev der i 1870 paa Ejendommens Facade opsat en Mindetavle, hvorpaa der stod:

BERTEL THORVALDSEN
fødtes her
Den 19 November 1770

Senere blev over Gadedøren opsat en Portrætme-
daillon, der nu sammen med Mindetavlen opbevares paa
Raadhusmuseet.

Den 19 November 1870 var det Grønnegades Stor-
hedsdag, den Dag, hvor alt, hvad der kunde krybe og
gaa i København indenfor Voldene, som den Gang
endnu omgærdede Byen, valfartede til Gaden med de
spidse Husgavle, thi da fejrede Gaden 100-Aarsdagen
for sin store Søns Fødsel. Der var blandt Gadens Be-
boere dannet en Komite med Spækhøker Jensen som
Formand, og denne havde ladet Gaden pynte med Grønt
og Flag. Nr. 7 var prydet med Guirlander og Smaa-
flag, og et mægtigt Dannebrogflag vajede over Gade-
døren. En stor Menneskemængde bølgede hele Dagen
frem og tilbage gennem Gaden for at tage Udpyntningen
i Øjesyn, men da Aftenen faldt paa, blev der endnu
pragtfuldere. Thi da tændtes Lys i alle Vinduer i Ga-
den, der snart laa straalende oplyst med en Æventyrets

Glans over sig, mèn Thorvaldsens Liv var jo ogsaa selve Æventyret, thi det var Æventyret om den ludfattige Billedskærersøn, der drog ud til de fremmede Lande, hvor han vandt „Prinsessen og det halve Kongerige“ og kom hjem som den verdensberømte Billedhugger, bedækket med Hæder og Ære. Man gik frem og tilbage, forbi hans Fødested, saa derop og nævnede „Thorvaldsen“ med en ejendommelig, ærbødig Klang. Gaden var ikke til at kende igen med alle de mange straalende Kærter, men særlig pragtfuld var dog Illuminationen i Nr. 21, thi her boede Lysestøber og forhenværende Løjtnant i Brandkoret Knudsen, saa Illuminationen reklamerede jo ogsaa for Firmaet. Havde der været mange Mennesker om Dagen, saa var der hen paa Aftenen en næsten livsfarlig Trængsel, thi Folk strømmede stadig til for at se paa Illuminationen, og man stod næsten fast sammenpresset fra Gammelmønt til Peder Madsensgang. Pludselig kommer der imidlertid Liv i Menneskemassen, thi en Flok Gadedrenge kommer stormende om Hjørnet fra Gammelmønt og drejer ned ad Grønnegade, hvor Folk stod som Sild i en Tønde, og de giver sig i ungdommelig Kaadhed til at istemme den gamle Opsang:

Tingelingelinginge Hop, Hop, Hop.
Falder vi paa R . . . , saa rejser vi os op.

Samtidig hoppede Gadedrengene, medens de gav sig til at presse paa Menneskesværmen, og enten denne saa peb eller skreg, maatte den pænt „tingelingehoppe“ hele Grønnegade igennem, indtil den kunde slippe ud ved Ny Adelgade. Det var et aldeles uimodstaaeligt komisk Syn, som endnu lyslevende staar for Erindringen af dem, der overværede det, deriblandt nærværende Forfatter, som da var lille Dreng.

50 Aar efter denne Begivenhed gik Forfatteren den 19 November 1920 gennem Grønnegade, og han glædede sig paa Forhaand til atter at skulle se den gamle Gade flag- og guirlandesmykket, men hvor blev han dog

skuffet. Ikke et eneste Flag var hejst til Ære for Thorvaldsen, ikke en Blomst, ikke en grøn Gren var der; Intet. Grønnegade havde ganske rolig glemt sin store Søn, og den havde vel heller ingen Interesse af at mindes ham. Han var jo kun en Mand, der havde lavet nogle pæne Figurer, som stod paa et Museum, hvor man aldrig havde sat sine Ben, og saa var han født for 150 Aar siden, det gamle Stabeis. Han var gledet ud af Grønnegades Bevidsthed.

Alle de her nævnte Bygninger samt Didrik Badskærs-gang forsvandt, da Ingeniør Hein opførte den store Bygning, som paa Forhaand var beregnet til Telegrafstation, men som jo ikke kom til at blive til dette Formaal. Ligeoverfor Thorvaldsens Hus laa indtil 1894 med Gade-nummer 10 et meget stort, anseeligt Hus med Frontespice og Smaasøjler under Vinduerne. Det blev paa Grund af sit statelige Udseende kaldet for „Slottet“, og inde i den rummelige Gaard var der 2 Sidehuse og Baghus, hvori der baade var Kaffebrænderi og Beværtning. Fra Baghusets Vinduer var der Udsigt til den tidligere omtalte Have paa Østergade Nr. 26, og fra Gaarden var der gennem en Dør i Plankeværket Udgang til det endnu eksisterende Pistoltorv for Enden af det korte Pistolstræde. „Slottet“ tilhørte i sin Tid Manufakturhandler Magner, derpaa Grosserer Brinckmann, som i 1894 solgte det til Aktieselskabet J. Moresco, der lod det nedrive og opførte den nuværende Lagerbygning, som er sammenbygget med Aktieselskabets Bygning mod Østergade Nr. 24. Skraas for Didrik Badskærs-gang laa, med Gadenummer 6, et ganske lille Hus, vistnok Københavns mindste, men som i Virkeligheden ikke var andet end en Gang, ved hvilken der ud mod Grønnegade var opført Murpiller med paastablede Døre, medens der var lagt Tegtag over hele dens Længde. Dette Hus blev benyttet til Brændeudsalg, men Brændehandleren fortalte til alle og enhver, der vilde høre derpaa, at der tidligere her havde været Indkørsel til Ejendommen Nr. 24 i Christen Bernikovstræde. I

Virkeligheden var denne overdækkede Gang Levningerne af Sigvart Friises Gang, som havde ligget her i det 18de Aarhundrede, men som nu forlængst var forsvundet. Efter Geddes Planer gik Sigvart Friises Gang fra Grønnegade mellem daværende Nr. 258, det senere Nr. 8 (Om denne Ejendom se nærmere: H. Weitemyer „Oprør i Grønnegade“ i „Hist. Meddel. om Kbhvn. VI. Pag. 367) og Nr. 259, det senere Nr. 4, som en Slags Indkørsel bag om Nr. 287, der var Hjørnegrunden, ind til Hovedgrunden i Christen Bernikovstræde, daværende Nr. 288, senere Nr. 208 med Gadenr. 24. I E. Marquards Bog „Kjøbenhavns Borgere 1659“ vil man Pag. 127 finde Mandtal over Sigvard Friises Gangs Beboere.

I Nr. 14 boede paa 1ste Sal i mange Aar den af alle kendte og af alle Bogelskere søgte Antikvarboghandler J. R. Møller, Fader til Komponisten Federhoff-Møller. Han var en middelhøj, tynd Skikkelse, der i sin Forretning for det meste var iført enten Slobrok eller en lang gammel Frakke. Ekspeditionslokalet var meget lille, og det var stopfuldt af Bøger, ja, selv i Vinduskarmene laa store Bogstabler helt op til de øverste Vinduer, men „gamle Møller“ havde altid fuldstændig Rede paa, hvor den Bog, man spurgte efter, laa. Han vidste altid paa en Prik, om den efterspurgte Bog laa øverst, midt eller underst i Bogbunken. Naar Møller færdedes paa Gaden i sin lange Frakke, gik han i Reglen med en stor, gammel Vadsæk, hvori han da transporterede de Bøger, han købte paa Auktionerne. Da han døde, købte Lynghe hele hans store Bogleger, og for at faa dette udaf Lejligheden, maatte alle Bøgerne slikses fra Førsteşalen ned i Gaarden. I samme Ejendoms Stueetage boede den førømtalte Lottorikollektor Kjærulff, inden han flyttede hen til Nr. 1, og Sønnen, Charles Kjerulf, fortæller i sine Erindringer om, hvor indskrænket Pladsen var i Lejligheden, saa at man, naar der var Selskab, flyttede Spillebordet ud paa Trappegangen, hvor man saa i den største Gemytlighed sad og spillede Kort,

medens en tæt Tobakstaage blandet med den liflige Duft af de dampende Romtoddyer (Whisky og Soda, kaldet paa „Grønnegadedansk“ Sjus, kendtes ikke da) lagde sig over Trappen. Kom der saa andre af Husets Beboere, som skulde passere Trappegangen, blev disse af den gæstfrie Vært trakteret med en Romtoddy, inden de fik Lov at passere hans Trappegangsgæster. Det var idylliske Tider.

En lille gammeldags Boglade laa i Stuebutikken til Nr. 22, hvor Boghandler P. T. Schovelin, Farfader til Landstingsmand, Kontorchef Jul. Schovelin, boede, og i dennes Vinduer hang bl. a. versificerede trykte Frierbreve, som unge, forelskede Mennesker kunde købe, naar de for den elskede Genstand vilde udtrykke sig paa Vers og ikke selv evnede at kunne rime andet end „Dør“ paa „Smør“. Man kunde dog jævnlig se mere økonomisk anlagte Ungersvende staa udenfor Bogladen og afskrive de ophængte Vers, thi saa var de 2 Sk. sparet. Admiralinde Henriette Wulff fortæller i „Breve til H. C. Andersen“, at dennes første Arbejde, Tragedien „Alfsol“ udkom hos Boghandler Schovelin i Grønnegade.

I Nr. 24 boede Bogbinder Schwartz, hvis Datter var „Casinos“ populære og forgudede Primadonna, Thora Schwartz. Naar Carl Muusmann i „Firsernes glade København“ meddeler, at hun var Datter af Kunstdrejer Schwartz i Sværtegade, er dette urigtigt. Thora Schwartz var saa populær, at da en entreprenant Tobakshandler Jespersen i Grønnegade i Slutningen af 70-erne lod fremstille Pibehoveder i brændt Ler, forestillende bekendte Personligheder, var ogsaa Thora Schwartz' glade, smilende Aasyn udformet i et af disse Pibehoveder. Hun blev senere gift med Carl Nielsen (Søn af Fransk-bager Nielsen paa Hj. af Antonistræde og Pilestræde), der i nogle Aar var Direktør for „Casino“-Teater. Hendes Navn var i sin Tid paa alles Læber, alle forgudede hende, alle beundrede hende og alle holdt af hende som den personificerede Københavnerinde, hun var, og da der i 1879 kom en Kurre paa Traaden mellem hende

og Direktør Theodor Andersen, saa at hun hævede sin Kontrakt med ham og drog til Odense, udkom der i den Anledning følgende Vise:

Til den maveløse Kunstnerinde
Tora Svartsnielsen
fra
hinnes uforstørrelie Beondrer og Ven
Søren Pipperop.

Jeg skal ikke nægte mig den Fornøjelse at anføre et Par Vers af denne Vise:

Du maa huske, han lo Daj amme
Op te Konstnerinde a Rang,
Saa Du be en Bavermadamme, *)
Som ha montret vos mangen Gang:
Aa han lo Daj spelle i „Dora“ **)
En Prænsesse, men strax vi saa,
A Du va vores eien Tora --
Kuns mæ Prænsesseklæer paa.

Da Du ha kvast enhver Forhaabning.
Du. som hær va paa Modcn, se
Saa ve jæ gi mit Hjerte Aabning
Nu, da Du fløtter til Odense:
Ves Du troer, a paa Taarestømme
Du ka sejle over te Fyn,
Sier jæ Daj: Du gaar i Drømme! —
Tora! Du gaer forkeert i By'en.

Thora Schwartz havde en aldeles enestaaende Popularitet, og naar hun blot viste sig paa Scenen, blev hun strax modtaget med stormende Jubel. Egentlig køn var hun ikke, men hun havde et Par spillende, levende, talende Øjne og en kvidrende Sangstemme, der kunde

*) „Bagermadammen“, Operette af Meilhac og Halévy; opført 1ste Gang paa „Casino“ 4 Oktbr. 1878.

**) „Dora“, Skuespil af Victorien Sardou; opført 1ste Gang paa „Casino“ 21 Septbr. 1877.

virke dels rørende, dels betagende. Alle Dragter klædte hende, Marianes tarvelige Bomuldskjole i „Capriciosa“ og „Sidse Madsens“ lidt raffinerede Tjenestepigedragt i „Lucifers Minister“*); det eneste, der ikke klædte hende, var at spille Prinsesse, thi det passede hun absolut ikke til. —

Ved Siden af denne Ejendom, i Nr. 26, boede Tobaksfabrikør Radekop, hvis Udsalg i mange Aar laa i Antonistræde Nr. 18, og af hvad Natur hans „Havannesere“ har været, ses bedst af det endnu brugte Udtryk „Radekop“ som Kendetegn paa en daarlig Cigar (Jfr. Erik Bøgh „Søren Pipperups første Kærlighed“, hvori Søren Pipperup synger: „Aa jæ fek tændt en Radekop“).

Hvad der ellers var det mest dominerende i Grønnegade blandt alle Gadens Handlende var „Hosekræmmerne“, hvilket Ord nu næsten er forsvundet i det danske Sprog, thi nu er det blevet forfinet til „Herreekviperingshandler“. For ca. 60 Aar siden talte Grønnegade ikke færre end omkring 30 Hosekræmmere, som udenfor deres Kælder- eller Stuebutikker havde anbragt lange horizontalt hængende Træstænger, paa hvilke der var anbragt et Utal af Benklæder, Jakker, Undertøj og Strømper samt de da meget brugte strikkede Seler. I 1839 skriver Jacob Behrend i sin „Kjøbenhavns satirisk-komiske Vejviser eller den skjælmske Ledsager i Danmarks Hovedstad“ følgende om Grønnegade: „Om man var saa nøgen som selve Adam og Eva før Syndefaldet, kan man dog i Store Grønnegade hos de derboende Hosekræmmere blive billigt paaklædt fra Top til Taa med Undtagelse af Støvler“, thi denne sidste Beklædningsgenstand kunde man købe i Christen Bernikovstræde, som var Skomagernes Eldorado, ligesom Antonistræde var Børstenbindernes. Det var dog ikke fine eller dyre Sager, som Hosekræmmerne forhandlede, men den store

*) „Lucifers Minister“, Folkekomedie af Poul Marcussen, opført 1ste Gang paa „Casino“ 24 Oktbr. 1874.

Omsætning gav dog Skillinger, og disse blev til Dalere, saaledes som man sér i Carl Bernhards lille Novelle „En Baderejse“, der netop omhandler en københavnsk Hosekræmmer, som svinger sig i Vejret. Af gamle kendte Hosekræmmernavne skal jeg blot nævne: Joh. Bigler, B. C. Engel, J. D. Schmidt, Ravn samt Brødrene Andersen. Naar man nu ser dette Firmas flotte, elegante Butik paa Østergade, er der neppe mange, der aner, at denne Forretning er begyndt som ganske almindelig Hosekræmmer med Tøjstativer udenpaa Muren i Grønnegade Nr. 27.

I 80-erne reklamerede en Spækhøkerforretning, eller som man nu siger, en Charkuterieforretning, der havde til Huse i Nr. 36 i „Dags Telegraf“ for sine Varer paa følgende Maade til Hillebrandts Melodi til „De sønderjyske Piger“:

Hvad saae I dernede
 I Nummer 36
 Grønnegade, Kælderen, den alfare Vej?
 Medisterpølser fede
 Og Bøf i Stykker brede,
 Københavnske Fruer, I forglemme det ej!
 Hvem gjemme vi vel ellers vore Skanke til,
 Lammeben og Mørbrad saa rare?
 Ja gaa kun rundt i By'n. spørg hos hvem, at Du vil.
 Ei Smør Du faaer som der i prima Vare.

Og derfor jeg siger,
 Husk Nummer 36,
 Kom og smag, det er jo paa den alfare Vej.
 Delikate Sager,
 Som godt paa Maden smager,
 Faaes i Grønnegade. o forglem det dog ej!
 Hvem laver vi vel ellers vore Pølser til
 Af Lammekjød, det fine og rare?
 Og smager Du vor Sandkage, hjemmebagt, da vil
 Du juble glad, Du fandt en saadan Vare.

Reklameversene var forfattede af nu afdøde Billedhugger, Direktør for „Tivolis Varieté“ H. O. Carlson, og det fortælles, at denne adskillige Aar senere i da-

værende „Kisten“ traf sammen med Forfatteren til „De sønderjyske Piger“, Holger Drachmann, hvem han med Stolthed fortalte om sit Forfatterskab til disse Reklamevers. Drachmann var dog alt andet end glad over Carlsons Forvrængning af hans patriotiske Vers og lod denne det meget tydelig mærke. Man forstod, som man ser, udmærket godt at reklamere til Trods for, at der den Gang ingen Sylvester Hvid var.

Tæt ved denne Høkerkælder laa der en Beværtningskælder, som indhavedes i 50-erne af en Spisevært, der i Folkemunde kaldtes for „Bøf-Jensen“. Han var en stor, svær og kraftig Mand, som man ikke kunde undlade at lægge Mærke til paa Grund af hans enestaaende mærkelige Næse, der var flerdelt, tæt besat med smaa „Gevæxter“. Hans Beværtning var altid meget stærkt besøgt, thi man kunde hos ham faa en stor Hestebøf for 8 Sk. samt Øl og Snaps for 3 Sk., altsaa tilsammen for 11 Sk.! Det var sandelig billige Tider den Gang.

Der var noget vist provinsielt i sin Tid udbredt over Grønnegade; alle kendte hinanden, man vidste Besked om alt, hvad der foregik rundt omkring i alle Husene, og man giftede sig ind i de samme Familier, der havde til Huse i Kvarteret. Det var ligesom om Grønnegade var en By i selve Byen, og der var saa provinsielt, at man ofte ved Aftenstide kunde se Pater Familias vandre ned ad Gaden med et Par grønne broderede „Pampusser“ paa Fødderne og en lang Tobakspibe i Munden for at gaa til Barberen, der hed Schibler, og som boede i Nr. 12. Man maa nu ikke tænke sig, at dennes Barberstue saa ud som de moderne Stuer med de lange Marmordiske med Springvand, Gasapparat, elektrisk Haartøringsapparat m. m. Nej, intet af alt dette fandtes; skulde man i sin Tid barberes, satte man sig i den store skraatstillede Stol, fik et sort Klæde bundet om Halsen, derover en ikke altid snehvid Serviet og et Porcellænsbækken med Sæbe og varmt Vand stukket under Hagen, hvorefter Barberingen tog sin Begyndelse.

Efter endt Barbering blev man ved Haandkraft skyllet af med koldt Vand, og Rafrachisseurs med Sprit etc. kendtes ikke. Det var noget splinternyt, da man ved Klipninger indførte den store, uhygieiniske Rullebørste med 2 Haandtag, hvormed man rullede Børsten rundt paa den arme Delinkvents Hoved. Billigt var det at blive barberet, saavidt jeg erindrer 4 Sk., men til den Pris fik man paa en bekendt Barberstue i Aabenraa ovenikøbet en Cigar i Tilgift. Bladhold var der ikke noget videre af paa disse Stuer; kom det højt, var der „Folkets Nisse“ (som aldrig kom i de private Hjem) og „Adresseavisen“; „Nissen“ var dog den morsomste af disse Blade. Foruden Barbering og Klipning befattede Barbererne sig ogsaa med Aareladning (thi man mente da, at Blodaftapning en Gang imellem var uhyre sundt), Paasætning af Blodkopper og de modbydelige Igler, ligesom Datidens Barberere ogsaa havde Forpligtelse til at forbinde lettere Tilskadekomne. Der fortælles, uden at jeg dog tør garantere for Sandheden, at der en Gang fandtes en københavnsk Ejendom, i hvis Stuebutik der boede en Barber, som skiltede med „Her aarelades og sættes Blodkopper“, medens man i samme Ejendoms Kælder saa et Skilt med „Udsalg af varme Blodpølser“. Velbekomme! Gadelivet var meget levende, og Sælgekonerne var der en Mængde af, navnlig Koner med Trækkevogne, hvorpaa der stod Kasser med røgede Sild. Som oftest havde de fast Stude udenfor bestemte Ejendomme, og her foregik der livlig Forretning til sent ud paa Aftenen, ligesom Butikkerne var meget længe aabne. Man maa jo huske paa, at den Gang kunde de Handlende selv bestemme, hvad Tid de vilde lukke, hvad de ogsaa benyttede sig af i fuldt Maal. Om Søndagen skulde saaledes alle Butikker lukke Kl. 9 om Morgenen, men der dreves dog alligevel Smughandel ad Bagdøren efter denne Tid. Kl. 4 lukkedes der atter op, og da gik Handelen livligt til ud paa Aftenen. Frihed var der selvfølgelig ikke meget af, hverken for Principal eller Personale, men der var ingen, der knurrede,

thi det skulde og maatte jo saa være, mente man da. Verden kunde umulig staa, og Forretningerne umulig trives, hvis der skulde lukkes tidligere om Hverdagen og fuldstændig om Søndagen. Verden kom dog alligevel til at blive staaende, da Lükkebestemmelserne i en senere Tid blev indført. — En ærværdig Skikkelse med et langt hvidt Skæg, man ret hyppigt saa paa Gaden, var „Fløjtekarl“, hvis egentlige Navn var Carl Kattentid, og som boede i Landemærket. Han havde oprindeligt været Gaardmusikant og havde trakteret Fløjte med stor Virtuositet. Nu var han blevet gammel og kunde ikke fløjte mere, hvorfor han nu stavrede rundt i Kvarteret, støttet til 2 store Stokke, hvis nederste Stykker var stukket ned i tvende af hans gamle Fløjter. Han døde i en Alder af 92 Aar i 1887. En anden Gaardmusikant var Madam Schneider, der gik rundt og slog Harpens Strænge, fremdeles den blinde Bondemand, der gned den skrattende Fiol, medens han med pibende Røst kvad om sin ulykkelige Skæbne. Sidst, men ikke mindst, var der alle Børns Fryd: Lirekassemanden med de dansende Dukker, hvoraf en af Dukkerne paa en udstrakt Arm modtog de Enestekillinger, der var Børnenes Tribut til Liremanden. Saasnart Skillingen laa i en Skaal paa Dukkens Arm, drejedes denne om, og Mønten faldt i Pengekassen nedenunder. De ovenfor omtalte Sælgekoner forhandlede ogsaa den af Børn den Gang yndede Delikatesse: Johannesbrød, som Nutidens Børn neppe kender. For et Par Aar siden gensaa jeg min Barnheds Delikatesse, Johannesbrødet, og glædestraalende bed jeg i det, men — blev skuffet. Nu fandt jeg, at det smagte frygteligt, men min Smag var maaske blevet en anden i Aarenes Løb.

Grønnegade havde baade sin Bager og sin Konditor. Bageren, der boede i Nr. 13, hed Oldenstedt, og hos ham var der hverken Marmordisk med Messingopsats til Brødet, elektrisk Kasseapparat til Pengene eller Opslag om, at „Publikum bedes ikke berøre det udstillede Brød“. Der var en ganske almindelig hvidskuret Disk, i hvis

Plade der var et Hul, hvorigennem Pengene strøges ned i Skuffen, under Disken laa de varme 8 Punds Rugbrød, medens Hveder og Boller laa paa Jærnplader, og det øvrige Brød i store Kurve. Bag Disken stod Oldenstedt selv i hvid Bagermundering med opsmøgede Ærmer og expederede, naar han da ikke var beskæftiget i Bageriet, og det var ham, der modtog de Svinestege og Gaasestege, som Folk kom bærende med paa den store „Bradepande“, naar de ikke selv kunde stege dem i Hjemmet. Som Bevis for Modtagelsen fik man da af Bageren et gammelt Spillekort, hvorpaa der paa Forsiden var skrevet et Nummer, medens der paa Bagsiden var anbragt Bagerens Laksegl.

Konditoren, der hed Schneider, boede i Nr. 30, og i hans Vinduer prangede et Par mægtige Taarne, lavet af Sukker; de var meget kunstfærdige at se til med de tynde Sukkertraade, som agerede Taarnvinduer. En skøn Dag var der dog kommet noget Nyt i Konditorens Vindu: man saa nogle Smaaflasker fyldt med rød Saft, og paa Flaskehalsene var der paabundet nogle smaa Papirspakker af den Form, som de Pulvere, man købte paa Apotekerne, havde. Det viste sig, at det var Himbærsaft, der var i Flaskerne, og i Pakkerne var der Natron og Vinsyre. Naar man saa blandede noget af disse 3 Ingredienser i et Glas med Vand, havde man den dejligste Bruslimonade af Verden. At eje en saadan Trylleflaske var et lille ubefæstet Barnehjertes højeste Attraa, og de kostede kun 25 Øre, saa der var mange af Kvarterets Børn, der bestormede deres Forældre om at maatte faa Lov til at tage disse Penge af Sparebøssen. Et Par Steder fra Konditoren laa og ligger forøvrigt endnu et lillebitte Dukkehus paa Stue, 1ste Sal og Kvist, og det har Nr. 26. Huset var blevet liggende, da Peder Madsensgang blev reguleret, og man siger, at Grunden til, at det ikke kom med ved Reguleringen, var den, at Ejeren holdt det i saa høj en Pris, at Københavns Byggeselskab, som var den, der omordnede Peder Madsensgangs-Kvarteret, maatte lade

være med at købe det. Ind i dette lille Dukkehus flyttede i 1878 den i sin Tid meget bekendte Papirhandler og Bogbinder Vilh. Julius Guldbrandsen, hvis Forretning med dens store Udvalg af de da lige opkommende Gratulationskort var blevet bekendt fra andet Sted i Byen. Han havde tidligere boet i Holmensgade Nr. 30 „ikke i den smalle, men i den brede Ende“, som han plejede at anføre saavel i sine Reklamer som i sine Annoncer. Julius Guldbrandsen forstod sig paa at reklamere, og han var Reklamør paa en Tid, hvor Reklame ikke betragtedes som noget dagligdags, noget, man var saa vant til at se, og han forstod at gøre sig bemærket. Da han havde Butikken med de 7 Fag i Holmensgade, lavede han saaledes en Gang en Julereklame i de 6 Vinduer, foran hvilke han stillede Skamler, for at Publikum bedre kunde tage hans Varer i Øjesyn, men i det 7de Vindu anbragte han sin Bydreng, hvem han havde iført Tyrkerdragt, og som spillede paa Lirekasse for det samstimplende Publikum. Guldbrandsen skøttede selv Forretningen, kun bistaaet af en ung, fix, lyshaaret Expeditrice, den senere Casino-Primadonna, Frk. Louise Ludvigsen (o: Fru Louise Larsen, Moder til kgl. Skuespillerinde Fru Ingeborg Middelboe), den første Indehaverske herhjemme af Titelrollen i Operetten „Lykkebarnet“.*) I Grønnegade fandt han rig Lejlighed til sit Reklamerings-talent og til at trække Folk til Huse, saa hans Butik havde altid fuldt op af Kunder.

En Gang fandt han saaledes paa at udgive en Bog, hvis Sider kun bestod af afrivelige Silkepapirsblade. Dens Titel var „Løse Blade af Bagvaskelsens Bog. Udgivne af Prof. A. Nus“, og dens første Oplag udkom omkring 1880. Paa Titelbladet saas en siddende Amor, der i Stedet for en Lyre var udstyret med en drabelig Flaske, hvorpaa der stod „Amerikansk Olie“. Omslagets Sider var forsynet med Citater af danske Klassikere, af hvilke jeg skal indskrænke mig til kun at nævne et:

*) „Lykkebarnet“, Operette af E. Audran. Opført 1ste Gang paa „Casino“ 1 Oktober 1882

„Alt rasler Nøglen i den tunge Dør“. Ud til Grønnegade imellem Nr. 18 og 20 laa den meget smalle Gyde, Peder Madsensgang kaldet, som mundede ud i Østergade. Den havde sit Navn efter Kræmmeren Peder Madsen, som var Kæmner fra 1615 til 1616 og Oldermænd for Rodemestrene 1610. Han ejede i sin Tid den Række Huse, der laa nærmest Grønnegade, medens hans Samtidige, Erhart Trompeter, ejede Husrækken nærmest Østergade. Da Trompeteren nu ikke var nær saa kendt en Mand som Peder Madsen, saa kom Gangen til at bære denne sidstes Navn, og den forsvandt først i 1870-erne, da det københavnske Byggeselskab købte og sløjfede den, hvorved Ny Østergade opstod. Det var mest Fattigfolk, der boede her, og i de seneste Leveaar af Gangen var der en stor Del prostituerede Kvinder. — Selv i det 17de Aarhundrede, da de Fordringer, man stillede til Lejligheder, ikke var saa store, var det ogsaa kun Fattige, der boede her, og i Mandtallet af 31 Oktober 1659 over Købmager Kvarter faar de fleste af Beboerne i Gangen Vedtegningen „Fattig“. Den eneste Standsperson i Mandtallet over Gangen er „David Lüchtemager, Captein i K. M. Thieniste“. Fra Østergade kom man til Gangen gennem en Port, der hørte til Svaneapoteket, og ovenover Porten var anbragt en forgyldt Svane, men var man først kommet gennem Porten, var de usle Rønner, der laa her, den kongelige Fugl alt andet end værdig, og det var en Velgerning mod Byen, da Peder Madsensgang forsvandt. Den var saa smal, at der ikke var Plads til 2 Rendestene som i andre Gader, og derfor var her kun en, der gik midt gennem Gaden.

Det var gennem Peder Madsensgang, at Frøken Trumfmeyer i „Aprilsnarrene“ var „vadet“ for at komme til Fru Bittermandels Institut, og hun siger derfor:

Saa gik jeg til Grønnegade,
 Gav en Time der i Sang;
 Derfra hid jeg monne vade
 Gjennem Peder Madsens Gang.
 Gives der en bedre Vej?

De Andre:

Nej, Nej, Nej, Nej, Nej, Nej, Nej.
 Kom De hid fra Grønnegade,
 Gik De bedst Peer Madsens Gang.

Hvortil den galante Hr. Zierlich da tilføjer: „Enhver anden end Peer Madsens vilde have været Peer Gantes Vej.“

I mine Barndomsaar havde Børn en Leg, som bestod i, at hver af Deltagerne flettede deres Hænder bagvendt sammen, saaledes, at der dannedes noget, der for en livlig Barnefantasi kunde forestille en Prædikestol, hvorfra da den ene Tommelfinger ragede op som en Præst. Medens man nu bevægede Tommelfingeren frem og tilbage som en Præst, der staar og prædiker paa en Prædikestol, sagde alle Børnene i Kor:

Præsten præker i Danmark.
 Han tabte en Skilling og vandt en Mark.
 Han købte sig en Pibe Tobak,
 Som kunde saa yndig pibe:
 Pippilip. Peder Madsens Gang.
 Der gaar Pier til Aftensang.
 Der gaar store, der gaar smaa,
 Der gaar Drengene med „Busser“ paa!

Hvorfor Peder Madsengang nævnes i denne Børneramse, skal jeg lade usagt. Nu kendes Ramsen neppe mere af Børn, thi jeg har forgæves forespurgt Børn, om de kendte den, men der var ingen, som havde hørt den før, saa den maa nu være fuldstændig forsvundet fra Børns Lege.

Naar man fra Østergade var kommet et godt Stykke ned i Gangen, havde man paa venstre Haand et lille kort Stræde, Pistolstræde, som endte i det lille Pistol-torv, hvorfra der, som tidligere fortalt, var Indgang til Grønnegade Nr. 10. Saavel Strædet som Torvet existerer endnu den Dag i Dag, idet Torvet nu danner Gaardsplads for Aktieselskabet Morescos Ejendom mellem Østergade og Grønnegade, og Strædet er nu Indkørsel

til denne Gaard. I Behrends Vejviser for 1839 staaer følgende anført: „Peder Madsengang. I Pistolstræde boer Poeten, Skrædersvend Udtberg, hvor Sedlen staaer paa Døren. Det er en lang smal i Almindelighed sølet Gade, som forbinder Østergade med Store Grønnegade.“ Frk. Trumfmeyer havde altsaa fuldstændig Ret, naar hun siger, at hun maatte „vade“ gennem Peder Madsengang. Hvem Poeten, Skræddersvend Udtberg, var, da kan jeg kun sige saa meget, at hans Navn var J. C. Udtberg, og at han var en af de flittige Poeter, som forsynede Triblers Enke i Holmsgade med Gadeviser. Hans Viser var ikke saa uefne, og en af disse har endnu den Dag i Dag almén Gyldighed; det er „En nye Sang om den ulykkelige Ægtemand i Hovedstaden“, og den gaar paa Melodi af P. A. Heibergs „Laterna magica“-Vise. Jeg skal anføre et Par Vers af den:

Hvordan staaer det Kone min
 Til — med Husets Sager?
 Hvad angaaer det Dig — Dit Svin,
 Det Dig intet rager.
 Jo, det gaar mig vistnok an,
 Du er Kone, jeg er Mand,
 ∴ Jeg maa skaffe Føden. ∴

Har Du lavet noget Mad,
 Penge har Du faaet.
 Hvad for Penge — veed Du hvad,
 Det er jo alt gaet.
 To Mark laante Madam Smith,
 Rugbrød har jeg kjøbt og Fidt,
 ∴ Brændevin og Caffé. ∴

Klokken sex om Morgen
 Jeg til Arbeid iler,
 Stræber saa til Aftenen,
 Hjem til Dig jeg iler.
 Hver en Skilling bringer Dig,
 Dog jeg vilde glæde mig,
 ∴ Hvis til Gavn de brugtes. ∴

Huset bliver rent forsonit.
 Pengene opdrukket,
 Mindst jeg havde derom drømt,
 Heller Halsen brukket.
 End i saadan Ægtestand,
 Hvor man Fred ei nyde kan.
 :: Man skal stedse plages. ::

Quinde. Du er Fandens Moer.
 Ret en Djævelinde,
 Hvor Din Ondskab den er stor.
 Nu har jeg isinde —
 Første Gang at sværme om,
 Komme hjem med Lommen tom,
 :: Lev saa af det samme. ::

Man vil af denne Prøve paa den Udtbergske Poesi sé, at han maa have været ret fortrolig med de Ulykker, en ødsel Kone kunde anrette; i ethvert Fald kan han da sige med Prokurator Barding i „Soldaterløjer“ om Fruentimmerne: „Jeg har sgu kjendt dem ganske godt.“

Af den gamle Peder Madsensgang er der nu kun Hjørnестedet af Grønnegade og den tilstødende Ejendom i Ny Østergade tilbage, og gaar man ind i Gaarden til sidstnævnte Bygning, vil man faa et ganske godt Begreb om Fortidens smalle Gaarde. Mellem Grønnegade og Kongens Nytorv ligger den korte Ny Adelgade, eller som den tidligere ogsaa blev kaldet Lille Grønnegade. Begge Navne har dog samtidig været brugt i Flæng, og muligvis har Navnet Lille Grønnegade kun været brugt i Folkemunde, thi Julius Martensen oplyser i „Om Theatret i Lille Grønnegade“ (i „Museum“ 1892), at Navnet Lille Grønnegade kun var et Navn, som Gaden havde i Folkemunde. Dette menes at skulle fremgaa af Avertissementer fra 1737 og 1746. Denne Gade, saa uanselig den end er, staar dog for alle omgivet med en vis Nimbus, thi det var her, at den indtil da ubebyggede Grund, som i det 18de Aarhundrede havde hørt til den saakaldte Gieses Gaard paa Kongens Nytorv, af den daværende Ejer, Admiralinde Susanna Chri-

stina Span, blev bortsolgt til den indvandrede Etienne Capiou, som herpaa havde faaet Bevilling til at bygge et Teater. Denne Grund er den, der nu indtages af Ny Adelgade Nr. 6—8 og 10 samt Gotersgade Nr. 11—13 og 15. Capiou opførte her et lille Teater med Facade ud mod Ny Adelgade samt med Indgang for Skuespillerne og for dem, der var forsynet med Billetter til selve Scenen: fra Gaardspladsen ud mod Gotersgade. Under kunstnerisk Ledelse af René Magnon, kaldet Montaigne, spilles saa for første Gang paa Dansk Onsdag den 23 September 1722 Kl. 5 om Eftermiddagen, og den første Komædie, som „de eneste ved Hans Kongl. Majestæts særdeles Naade privilegerede danske Comedianter“ opfører paa deres „Theatrum“ er Molières „Gnieren“. Faa Dage efter, Lørdag den 26 September, spilles den første Holbergske Komædie „Den politiske Kandestøber“, hvilket var den lille Gades første store mindeværdige Dag. Teatrets Historie skal jo ikke skrives her, men saa meget skal dog bemærkes, at der nu ikke er Spor tilbage af den gamle Holberg-Scene, Nationalteatrets første Begyndelse. Den oprindelige Bygning blev nedrevet eller ombygget, og hvor den stod, ligger nu 3 Bindingsværks Bygninger, der bærer Præg af at være opført i det 18de Aarhundrede. I tvende af disse var i adskillige Aar Udsalget for den Fraenckelske Tapetfabrik.

Ligeoverfor disse, hvor nu den store Bygning strækker sig fra Kongens Nytorv til henimod Grønnegade, laa indtil Begyndelsen af 70-erne den saakaldte Prammandens Gang, som var en af Datidens talrige lukkede Gyder eller Endeløsstræder. Indgangen til denne var gennem en lav Gadedør i Nr. 7, og Gangen gik da parallel med Ny Adelgade bag Ejendommene Nr. 9—11—13 og 15 ned mod Grønnegade, hvor den endte blindt. Da Byggeselskabet i 70-erne købte den bagved liggende Peder Madsengang, købte det tillige ogsaa disse Huse. Disse blev nedrevet sammen med den lidet skønne, men dog ganske dekorative Hovedvagt med dens 3 Kanoner, der kaldtes Abraham, Isak og Jakob, og som var opplan-

tede bag det lave Jærngitter. Hovedvagten var sandelig ikke nogen smuk Bygning, men den satte dog sit Præg paa Kongens Nytorv, vel at mærke set forfra, thi det bagved Vagten liggende Sprøjteskur var ligefrem skrækeligt. Det var ganske oplivende at se den gamle martialske Hovedvagt med Uret og de vagthavende Infanterister med de høje Chakoter, „Tjærekanderne“, paa Hovedet, men nogen helt let Sag var det dog ikke at staa „Post for Gevær“, thi Skildvagten maatte passe meget nøje paa, dels for at honorere forbigaaende Befalingsmænd, dels for at spejde efter de kongelige Vogne med de røde Kuske, thi saa skulde hele Vagten raabes ud. Af de kongelige Kuske tog Enkedronning Caroline Amalies Livkusk, den joviale Hansen (Fader til den for et Par Aar siden afdøde Impresario Folmer Hansen) sig pragtfuld ud paa Bukken, som han sad der med den trekantede Hat paa gammeldags Vis baaret paa tvers, medens de andre kongelige Kuske bar den trekantede paa langs som nu.

Fra det gamle Hotel d'Angleterre, som laa paa samme Plads, hvor det endnu ligger, gik der bag om Vagtbygningen og udmundende i Ny Adelgade en lille vinkelformet Gade ved Navn „Bag Hovedvagten«. Paa Hjørnet af denne Gade og Ny Adelgade, med Gadenummer 3, laa i Kælderen et meget kendt „Spisekvartér“, som man den Gang kaldte en Beværtning, hvor der serveredes med varm Spise. Indehaveren var Spisevært Anders Rasmussen, almindelig kaldet Anders Stafet efter sin tidligere Virksomhed. Sagnet fortæller om dette Spisekvarter, at Knive, Galler og Skeer var fastlænkede til de umalede Fyrretræesborde; Tallerkner fandtes ikke, men kun Fordybninger i Bordene, i hvilke da Maden serveredes. Sagnet melder endvidere, at naar Kældere ns Gæster ikke strax kontant erlagde Betalingen forud for de rekvirerede Spisevarer, der som oftest bestod af Gule Ærter, sugede Spiseværten uden Naade og Barmhøjertighed disse op af Fordybningerne med en til dette Formaal særlig konstrueret Sprøjte. Prisen her var

overordentlig billig, thi for Ærter betaltes 4 Sk. og for Flæsk ligeledes 4 Sk. Portionen. Literaten Jens Peter Tønder, der i 1836 myrdedes paa sin Bopæl Nyhavn Nr. 65 af Worm, hørte indtil sin Død til en af Stamgæsterne i denne Beværtning, og Anders Stafet maatte i den Anledning møde til Forhør i Kriminalretten. Det samme var ogsaa Tilfældet med en anden Spisevært, Knudsen, i samme Gade, hvor Tønder ligeledes havde været Gæst. En anden af Værterne her var den fra Lille Kongensgade senere kendte „Fatter Nagel“. Ellers var Gæsterne for det meste „Sjovere“, d. v. s. Folk, der ernærede sig ved tilfældigt Arbejde („Sjov“) som f. Ex. Ladning og Losning af Skibe, Arbejdsmandsgerning etc. Naar den tidligere omtalte Lysestøber Knudsen i Grønnegade havde Brug for Extramandskab til sin Forretning, behøvede han blot at sende Bud her ned for at faa den fornødne Assistance. Efter hvad H. Weitemeyer i „Caroline Walter og Ferdinand Lindgreen“ (i „Kulturskildringer fra København i det 18de Aarhundrede“) oplyser, var det i denne Ejendom, at Caroline Halle-Walters Moder, Enke Johanne Kirstine Lindgreen boede, da hun i Skrivelse af 1 Juni 1773 klagede til Københavns Magistrat over, at Datteren, der var Skuespillerinde, var blevet bortført fra sit Hjem af Skuespiller Holberg og anbragt i Huset hos Teatrets Inspektør C. H. Hvass. Det viste sig dog, at denne Bortførelse var sket med Datterens fulde Indvilligelse, da dennes Ophold hos Moderen havde været aldeles uudholdeligt for hende, thi Moderen havde baade truet og mishandlet Datteren, saa at denne undertiden var mødt paa Teatret med et blaat Øje, tildelt hende af Moderen. Denne fik dog intet ud af sin temmelig forvirrede Klage. En Broder til Caroline Halle-Walter var kgl. Skuespiller Ferd. Lindgreen, Phisters Læremester. Paa den modsatte Side af denne Ejendom, i Nr. 4, levede i adskillige Aar „Adam Homos“ Digter, Fr. Paludan Müller, sit stille, indesluttede Liv.

Da det københavnske Byggeselskab raserede Hoved-

vagten med det bagved denne liggende Kvartér, vakte det stor Sorg i Byen, at den skulde miste sin Hovedvagt, denne gamle Institution, nedarvet fra Fædrene, og i den Anledning skrev W. Rantzau Visen „Et Farvel til vor gamle Hovedvagt“, hvori han bl. a. skrev:

Alt det Skjønne gaaer, min Salighed! forloren —
 Det er sørgeligt at tænke sig, men sandt;
 Vores Ho'dvagt har de jevnet heelt med Jo'ren,
 Denne gamle, tro, agtværdige Drabant —
 Den var altfor simpel klædt mod d'Angletterre,
 Denne knejsende, forgyldte, høie Herre,
 Men vil Ingen ved dens Baare Talen holde.
 Saa skal jeg sgu gi' en her den „sidste Olle“.

Hvilken Jubel, naar vor stolte Vagtparade,
 Eskorteert af hundred Gadedrenge, kom
 Smukt marscherende igennem Gothersgade,
 Og ved Kongens Nytorv rask den svinged' om.
 Om det blæste eller regned' kom den asende,
 Officererne blev stundom traadt i Hasene —
 Og naar mangan Gang de „Venstre!“ kommanderede,
 Hele Troppen dog „tilhøre“ indmarcherede.

At vi led et Tab, med Tiden nok vi mærker,
 Kongens Nytorv, det er givet heelt til Priis —
 Vi har mistet et af Stadens Fæstningsværker,
 Uh! det løber mig ad Ryggen koldt som Is,
 Naar jeg tænker paa, maaskee Socialisterne
 Brænder paa den som Pariserkommunisterne —
 Hvem skal standse saa Petroleums Amasonerne?
 Vores Hovedvagt er væk — og gjemt Kanonerne.

Paa den ene Side af Ny Adelgade havde Byggeselskabet opført den nu staaende Bygning med Uret mod Kongens Nytorv som Erstatning for Hovedvagtens Ur, men det kneb med at faa de nye, store Butikker udlejet, og i 1876 udlejedes da den store Butik, hvor nu den Del af det Heegaardske Skotøjsmagasin, som vender mod Ny Adelgade, befinder sig, til det store H. Kaschnerske Voxkabinet. Det var forbeholdt en senere Tidsperiode at forandre Navnet Voxkabinet til det finere klingende Panoptikon. Det Kaschnerske Voxkabinet var

meget righoldigt og fuldstændig fri for de anatomiske Rædsler, som blev forevist andre Steder i Byen, f. Ex. i Kælderen til „Axelhus“ i Vesterbros Passage og i Stuen i Frederiksborggade paa Hj. af Rømersgade. Ud mod Ny Adelgade var opstillet en Gruppe, forestillende en Skomagerdreng, hvem en Skorstensfejdreng har stukket en Lussing, saa Mærkerne af dennes Haand sidder paa den anden Drengs Kind. Inde i Kabinettet saa man en Gruppe med 4 kortspillende Herrer, en mekanisk Fløjtespiller, en Hornblæser, der blæste Signaler samt en Efterligning af den Helvedesmaskine, som Massemorderen Thomas havde benyttet paa Damperen i Bremerhafn. Fremdeles et mekanisk, selvspillende Klaver, samt et selvspillende Orkestrion, der skuffende gengav alle de forskellige Klange i et Orkester. Men den største Seværdighed var dog den berømte mekaniske And, forfærdiget af Mekanikeren Vaucanson, der havde levet i det 18de Aarhundrede. Denne And baade spiste, fordøjede Føden og afgav det fordøjede ad den naturlige Vej, og der var stor Tilstømning for at sé den. I 1877 flyttede Kaschner hele Voxkabinettet til en aaben Plads ved det daværende Halmtorv, nemlig til det Sted af nuværende Raadhusplads, hvor Sporvognenes Holdeplads er, og her opførte han et stort Træskur, som just ikke var nogen Pryd, men han havde jo Magistratens Tilladelse til Opførelsen. Paa Casino gik den Gang Carl Møllers Sangfarce „Min egen Dreng“, og i denne var til Melodi af „Konferensraad Wegener den brave“ indlagt en Sang i Form af et Avisreferat, hvori der behandles forskellige Begivenheder, der var passeret. Et af Versene, der handlede om dette Voxkabinet, lød saaledes:

Magistraten og Kaschner de er Venner,
 Midt paa Halmtorvets yndige Plet
 For mekaniske Statuer og Ænder
 Har de bygget sig et Voxkabinet.
 Op af Jorden er det voxet som en Paddehat,
 Tivoli nok ønsker: Gid det Fanden ha'de hat!
 Med den Voxhalle Magistraten nok skal
 Ødelægge baade Tivoli og Vauxhal.

Kaschner gjorde gode Forretninger, men det var ogsaa det første bedre Voxkabinet, der havde været forevist i Byen siden det Møllers Voxkabinet i Frederiksberg Allé brændte i Slutningen af 60-erne.

For Enden af Grønnegade ligger Gammelmønt, som dels er anlagt paa en Del af den kgl. Hushaves Grund, dels paa det Sted, hvor det gamle Sct. Clara Kloster havde ligget, og i hvis Kirke den kgl. Mønt, som tidligere omtalt, have været installeret. Hvad der nu er tilbage af Gammelmønt, er den mindst maleriske Del, thi alle de morsomme og karakteristiske Ejendomme fra Regnegade til Møntergade forsvandt for at give Plads for Christian den 9des Gade-Kvarteret. Der er i Aarenes Løb blevet sagt mange onde Ord om Gammelmønt-Kvarteret, og at det var en meget usund Bydel, der ikke fortjente bedre end at blive jævnet med Jorden. Men har der i Grunden været saa slemt her, og har denne Bydel været mere usund end andre Bydele? Da Koleraen i 1853 rasede, var der vist forholdsvis faa i dette Kvarter, der blev angrebet, hvorimod Epidemien rasede hæftigst i Amaliegade, Borgergade, Adelgade, Christianshavn m. m.

Indtil for 14 Aar siden laa for Enden af Grønnegade tvende Ejendomme, henholdsvis Nr. 3 og 5 paa Gammelmønt, og begge stammede fra Begyndelsen af det 18de Aarhundrede. Ud mod Gaden var der ikke noget mærkeligt at sé, men Gaardpartierne var derimod meget karakteristiske. I Nr. 3 var der en tillukket Svale, hvorimod der i Nr. 5 var aaben Svalegang, saavel paa 1ste som paa anden Sal. Ude paa denne Svalegang var der Vask og Vandindlæg, thi i Køkkenerne fandtes intetsomhelst af disse Nødvendigheds-genstande. Hele denne Ejendoms Grund var knapt 290 □ Alen, men der var dog blevet Plads til Forhus, Sidehus, Baghus samt For- og Baggaard, saa man kan se, at hver Tomme Plads har været udnyttet. I Baghuset var et gammelt Værksted, hvori de forskellige skiftende Ejere, i Løbet af 100 Aar næsten alle Bødkere, havde drevet

deres daglige Dont. Der var selvfølgelig ikke megen Plads i de smaa Lejligheder, men Tiden var nøjsom, og man stillede ikke store Fordringer. Køkkenerne var fænomenalt smaa, knapt $3\frac{1}{2}$ Alen brede og uden Vand eller Vask. Vandet opbevarede man under Køkkenbordet i en stor Vandspand af Træ med paamalet Aarstal, og til at øse Vandet ud af denne brugtes en saakaldet Strippe, der var et lille Træøsekar af Bødkerstaver, hvoraf den ene Stave var længere end de andre for at kunne tjene som Haandtag. Komfurer fandtes ikke, men i den aabne Skorsten var anbragt en tyk Jærnplade, paa hvilken der stod de saakaldte Ildgryder eller Komfurgryder. Disse bestod af en aaben Jærngryde uden Laag, medens Grydens ene Side var fuldstændig aaben, saa at man gennem denne Aabning kunde gøre Ild paa. I Bunden var der en Jærnrist, hvorigennem Asken faldt ned paa Skorstenspladen. Til at bortskaffe Asken fra denne brugte man en Fjedervinge d. v. s. en Gaasevinge, som til dette Brug købtes hos Hørkræmmeren eller Trætojshandleren paa Kultorvet. Over Jærngryderne satte man da de Gryder, i hvilke Maden skulde tilberedes, og i Laaget paa nogle af Gryderne var der anbragt et Spjæld, hvormed man kunde aabne eller lukke for Dampen fra de kogte Madvarer. Til de nødvendige Genstande i et Køkken hørte ogsaa en Ildpuster, hvormed man pustede nyt Liv i de ulmende Gløder samt en Ildtang, som man brugte til at klemme om brændende Tørv, naar disse fra Køkkenet skulde transporteres ind til en af Lejlighedens Kakkellovne. Fra Skorstenspladen var der fri Udsigt til Himmelen, hvorfra det ogsaa ofte regnede ned paa Pladen, hvad der jo ikke altid var saa helt behageligt. Heller ikke var det idel Fryd for en Husmoder, naar Skorstensfejeren meldte sin Ankomst, thi for at rense Skorstenen skulde han nemlig ind i Køkkenet, hvor han entrede op paa Jærnpladen og derfra klavrede videre ind i Skorstenen, medens han skrabede den løse Sod ned i Køkkenet.

Under Køkkenbordet stod „Finlapperspanden“ til det

skidne Vand, og disse Spande var forfærdiget af uhøvede Staver. De købtes fuldfærdige ved „Finlapperskibene“, som var fortøjede ved Nybørs udfor de nu nedbrudte „De 6 Søstre“.

Det var en stor Hjælp for Husmødrene, da de første Petroleumsapparater dukkede frem, endskønt de var meget primitive og vidt forskellige fra Nutidens Primus-Apparater. De første Petroleumsapparater bestod af en Beholder til Petroleummen med Brænder og Væge, hvorover der var anbragt en høj Metalcylinder med en lille rund Glasrude paa Siden. Som Regel osede de forfærdeligt og afsatte store Sodflager paa Cylinderens Inderside, ligesom der hyppigt gik Ild i Soden, saa de var ikke helt ufarlige at benytte.

I de gamle Ejendomme var der naturligvis ikke Kloset oppe i Etagerne, og selv i forholdsvis finere Ejendomme fandtes heller intet Kloset. Paakom der derfor En noget menneskeligt, saa „gik man i Gaarden“, hvor de nødvendige Appartementer befandt sig, og til den dertil hørende Nøgle var paabundet en mægtig Hummerklo for strax at kunne konstatere, hvilken Nøgle, der i dette Tilfælde var den rigtige. Det er et Billede grebet ud af Virkeligheden, naar man paa Fritz Jürgensens bekendte Tegning ser en Herre iført Slobrok og med lang Pibe i Munden ængsteligt trippende staa foran et Gaardapartement, medens han fremstammer: „Om Forladelse, at jeg afbryder Dem, Jomfru Stjernholm, men er De ikke snart færdig?“

Siden vi er ved denne Nødvendigheds-genstand, skal jeg bemærke, at man om Fredagen kunde træffe paa-hængt paa Haandtaget til Trappedøren et firkantet sort-malet Brædt (Façon som et Spækkebrædt), hvorpaa der med gule Bogstaver stod malet „Lørdagspligt“. Dette var en lille diskret Paamindelse til vedkommende Beboer om, at det var hans Pligt i denne Uge at vaske Apartementet, hvilken Pligt Beboerne dog helst yndede at skyde fra sig, hvad der ofte afstedkom store Kævlerier mellem Beboerne indbyrdes.

I Nr. 5 paa Gammelmønt var i mange Aar i Stuebutikken en Porcellænshandel, hvilket jo i og for sig ikke var saa mærkværdigt, men i Modsætning til de nuværende Porcellænshandlere solgte Datidens foruden Porcellæn tillige Vandsennop. I den Anledning stod der i Butikkens Bagværelse en Sennepskværn, og hver Gang en Kunde ønskede for 1 eller 2 Sk. Vandsennop i den medbragte Kop, malede Porcellænshandleren dette strax ned i samme.

I Begyndelsen af 70-erne var Olietryksbilleder kommet paa Mode, og en større Forretning hermed fandtes hos „Olietryksmanden“ paa Gammelmønt Nr. 7. Han havde et stort Udvalg af disse græsselige tyske Olietryk, som snart efter smykkede Arbejderhjemmene, hvor de afløste Frederik den 7de og Grevinde Danners huld-saligt smilende litograferede Aasyn. „Olietryksmanden“ solgte Masser af disse Olietryk, hvoraf det ene Billede forestillede nogle Børn der slikker Syltetøj og paa det andet faar deres velfortjente Straf. Man saa ogsaa Billeder forestillende en Bonde med et Grødfad, et gammelt Bondepar o. fr. Alt rene Glansbilleder, som dog ikke maa slaas i Hartkorn sammen med de af det danske Firma Hoffensberg & Trap samtidig fremstillede udmærkede Olietryk med Billeder af Christian den 9de, Thorvaldsen, Tordenskjold o. fl. I Vinduerne hos „Olietryksmanden“ saa man versificerede Reklamer, der anbefalede Varerne.

Ligeoverfor denne Ejendom laa Nr. 4, en lang, lav 2-Etages Bygning med adskillige Butikker. Det var Gammelmønts mærkeligste Bygning, men vel at mærke kun naar man var kommet ind i Gaarden, thi der laa nemlig Ejendommens Hovedbygning med Bagside ud mod Didrik Badskærs gang, men den var nu reduceret til Baghus. Den var bygget af Christian den 4des bekendte Admiral og Rigsraad Ove Gjedde, som dog neppe har boet der, og den tilhørte senere Viceskatmester Holger Wind til Gundestrup, som 1672 afhændede den til Johan Wulff, Skriver paa det store Bryggeri for

Københavns Slot. I det 19de Aarhundrede ejedes Gaarden af Brændevinsbrænder og Destillatør Løfler, hvis Fabrikat omtales i Peter Fabers „Stegekælderer“, og efter ham ejedes den af Major og Destillatør C. F. Lassen. Paa en Akvarel malet 1858 af Digteren Claudius Rosenhoffs Søn, C. S. E. Rosenhoff, sér man den gamle Hovedbygning med Frontespicen ligge inde i en Gaard, foran hvilken der er en lav Mur med stor Port ud mod Gammelmønt. Paa venstre Side findes en Sidebygning. i hvis Stueetage ud til Gaden er Udsalg af de destillerede Varer. I Vinduerne, der foroven var forsynede med et rødt Gardin, er der Udstilling af de Varer, man kunde faa at købe: Brændevin, Solbærrøm, Malurtbitter, Perikum, Kirsebærbrændevin (sød Snaps) etc. Indenfor Muren ses nogle Træer at skygge ud over Gaarden. Fra denne var Hovedindgangen til Bagbygningen, d. v. s. den gamle Hovedbygning, ad en bred Stentrappe, hvorfra man kom ind i Stueetagens store, rummelige, herskabelige Værelser, af hvilke et var forsynet med Vægmalierier. Paa Bygningens Bagside, der vendte ud mod Didrik Badskærsgang, var der anbragt en Del Medailloner. Det var Synd og Skam, at denne interessante og karakteristiske Bygning skulde vige Pladsen for den alt andet end smukke Bygning, der nu staar paa dens Grund, og der kunde vel nok have været faret med Lempe mod den, saafremt alle gode Magter den Gang havde forenet sig for at protestere mod dens Bortfjernelse. Man ser, hvad der er blevet udrettet med en anden af Ove Gjeddes Gaarde, den som ligger i Store Kannikestræde Nr. 10, og man knytter uvilkaarligt Haanden i Buxelommen af forstaaelig Harme over, hvad der skete med Nr. 4 paa Gammelmønt. Den sidste Ejer af denne Ejendom, Kontorchef i Finansministeriet, senere Etatsraad C. F. Lassen udtalte i sin Tid til nærværende Forfatter, at det kun var modstræbende og med Sorg, han forlod sit gamle Barndomshjem, og hans Sovekammervinduer vendte dog ud til Didrik Badskærsgang, men det havde aldrig generet ham i mindste

Maade. Da Muren mod Gammelmønt forsvandt, opførtes Forbygningen, og samtidig flyttedes Brænderiet og Udsalget til den modsatte Side af Gaden til Nr. 13, hvor de var i mange Aar. Kom man ind i denne Butik, fangedes Øjet strax af alle de mange blankt skurede Kobber- og Tinmaal med tilhørende Tragte, hvorigennem de gamle Butiksjomfruer, som i mange Aar havde nusset rundt i Butikken, aftappede de forskellige destillerede Drikkevarer direkte fra Tønderne med de blanke Metalbaand ned i Kundernes medbragte Flasker. Fra Brænderiet over Gaarden skinnede de mange mærkeligt udseende Retorter, Kolber og Brændevinsapparater Beskueren i Møde, og man fornåm Duften af den ædelige Brændevin. — Meyers Fabrik for Brandsprøjter laa i Nr. 6, ovenover hvis Port man saa et Skilt med en Brandsprøjte.

Gik man videre ned gennem Gammelmønt, fik man i en dyb Kælderbutik Øje paa en stor Stabel dybe Tallerkener, der var sat oven i hinanden, adskilt ved smalle Træstykker. Det var Tykmælk, som paa denne Maade falbødes for et Par Skilling. I Nr. 20 boede i en temmelig høj Stue den bekendte Bog- og Visehandler H. P. Møller, der i det Ydre mindede en Del om Carl Brosbøll (Carit Etlar), og som man ret hyppig traf siddende ved sit taffelformede Klavér i Butikkens Bagværelse. Fra hans Forlag er enkelte af Claudius Rosenhoffs Skrifter udgaaet, ligesom han ogsaa udgav Viserne om „Peter Schütt“, „Kejseren af Kinesiens Land“, „En svensk Konstabel“, „Pjaltensborgs Brand“ samt Fortællingerne om Datidens kendte Spilopmager „Halte Kett“. Ved Hjørnet af Møntergade laa en lang Gyde eller Gang med Port ud mod Gammelmønt. Det var den saakaldte „Wismarsgang“, i Folkemunde kaldet „Bismergangen“, og den udmundede i en stor Gaard, fra hvilken der var Udgang til Møntergade Nr. 26, Brødrene Georg og Eduard Brandes Ungdomshjem. Gangen var oprindelig Indkørsel til den for længst nedlagte Assenskirkegaard „Wismar“, som havde ligget her. Det

var i denne Gaard, at Grunden til det senere saa verdenskendte Firma Burmeister & Wain blev lagt, idet Grundlæggeren, Baumgarten, her indrettede sit første Støberi. Ved Siden af Nr. 26 i Møntergade laa Stiftelsen „Povl Fechtels Boder“, opkaldt efter og stiftet af Christian den 3dies Møntmester Povl Fechtel. I ca. 330 Aar laa disse Boder paa samme Plet, og de forsvandt for at give Plads for de nuværende statelige Bygninger; samtidig forsvandt dog ogsaa det ældgamle Morbærtræ, der i al sin Pragt stod midt i Gaarden til de gamle Boder. Træet var rimeligvis en Levning af den gamle Slotshave, men endnu den Dag i Dag vil man dog finde Træer i Gammelmønt, og det er i Nr. 39, hvor „Skrædderkroen“ i sin Tid havde til Huse. I denne Ejendoms Gaard findes Levninger af en gammel Have, i hvilken Fortidens Skræddere med spændt Opmærksomhed har siddet og iagttaget deres Kollegers Keglespil.

Fra Møntergade Nr. 31, hvor der i sin Tid laa en Præstebolig, som hørte til „De Fattiges Sjæleboder“, kom man ind i en lang smal Gaard, paa hvis venstre Side netop disse „Sjæleboder“ laa. De var stiftet omkring 1550 af Albert v. Gochs Enke Johanne til at huse Fattigfolk og Syge, men de brændte 1728. Efter Branden blev de genopbygget og bestod som et Slags Fattighospital indtil »Almindeligt Hospital« i Amaliegade blev indrettet. Boderne, som først forsvandt for knapt 25 Aar siden, bestod af en lang lav Længe paa 2 Etager med stærkt fremspringende Kældernedgange lukkede med store Trælemme. Der var adskillige Indgangsdøre til Bygningen, og op til disse førte høje Stentrapper med Gelændere, og gik man op ad Stentrapperne, kom man ind i en Forstue, hvorfra der dels førte Trapper op til Etagen ovenover, dels Døre til Stueetagen. I Tanken følte man sig hensat til den Scene i „Den politiske Kandestøber“, hvor Hermann v. Bremen modtager de 2 foregivne Raadsherrer, thi saa uforandret var Bygningens Ydre og Indre siden Genopførelsen efter Branden, at man næsten ventede at sé en Mand med Paryk, Knæ-

benklæder og Skødskind træde ud af Døren, naar man havde løftet Dørhammeren til Slag: alle de gamle Omgivelser var der, kun Personerne fattedes. For Enden af Gaarden førte en stor muret Port ud til St. Brøndstræde ligeoverfor Lille Brøndstræde. Paa disse tvende Gaders Grund ligger nu det store Bogtrykkerhus, kaldet „Gutenberghus“, som ogsaa indtager en Del af den gamle Vognmagergade. Det var i dette Kvarter, at de „celebre“ Beværtninger „Nordpolen“ og „Det lille Apotek“ laa, og blandt Stamgæsterne her var saadanne Notabiliteter som „Brædestabelen“, „Den dovne Dreng“, „Det bløde Løg“, „Guldhjelman“ m. fl.

I Nr. 25 i Vognmagergade sér man endnu den Dag i Dag den morsomme gamle Bindingsværksbygning, hvori det Wilianske Brænderi var i mange Aar, og hvor man daglig saa Bøndervognene holde udenfor for at afhente Bærme.

Man skulde ikke tro, at en saa uhumsk Bydel som Brøndstræderne med deres skorstenslignende Gaarde, snevre, stejle Trapper og lavtloftede Lejligheder har kunnet inspirere nogen til at skildre dem paa Poesi. Men ikke destomindre har dette Kvartér for 32 Aar siden fundet sin Sanger. Det var en ung Mand ved Navn C. A. Ørn, som boede i St. Brøndstræde Nr. 3 paa 1ste Sal, og han forfattede og lod trykke i 1889 et Digt med Titel „19 Aar i Brøndstræde (i „Skandsen“). Originalt komisk Lejligheds-Digt af Ørn“. Digtet indledes med følgende Motto:

Brøndstræde til Hæder og Ære —
Dig — dette Digt tilegnet være!

Da Ørns Værk nu er temmelig sjældent, skal jeg gengive et lille Uddrag af samme:

I Brøndstræde fandt jeg mig rigtig godt hjemme,
jag aldrig i Livet skal Brøndstræde glemme.
just der kan man bygge, og der kan man bo,
og der kan man flikke de skævslidte Sko.

Det dejligste Brød man hos Bageren faar,
 En Jomfru, saa sød, i Butikken der staar,
 lidt „Kiks“ kan der falde og Tilgift der gives,
 med venlige Blikke man altid oplives.

Slet intet man savner i Brøndstræde her,
 tænk: varme Kartoffler, Ko-Yver som Steg
 og Beuf — helst med Løgsaus — foragter man ej.
 Ja, prima stegt Lever hver eneste Dag
 og Klipfisk og Plukfisk, alt efter Behag,
 2 Sild for 10 Øre, Kartoffler for „fem“,
 men saa maa man selv bære Varerne hjem. —

Vel Sandt, er der ofte en smule Ballade,
 men det kan jo aldrig Beboerne skade.
 som: Slagsmaal paa Gaden, ituslagne Ruder,
 vel anbragte „Skaller“, bloddryppende Snuder,
 afbankede Trøjer, forrevne Tornurer,
 i skønneste Uorden bragte Frisurer,
 en drabelig Helt bliver bragt til Stationen,
 en letsindig Skare ledsager Personen.

Som man af det lille Udpluk vil se, er det en ganske god Karakteristik, som Brøndstrædedigteren har givet af Kvarteret, og den passer vistnok i alle dens Enkeltheder.

I den Ejendom, hvor Ørn havde sin Bopæl, boede i sin Tid Værtshusholder Christian Otto Nagel (f. 1771, d. ¹⁰/₂ 1846), som senere flyttede hen til Lille Kongensgade Nr. 69, det nuværende Nr. 12, hvor han havde sin baade berømte og berygtede Beværtning med Bordel. Det var om denne Nagel, at der blev skrevet den endnu bekendte Vise „Visen om Fatter Nagel“, hvori det hedder i 1ste Vers:

I Lille Kongensgade
 Der boede Fatter Nagel.
 Mjav, mjav, mjav og singsalia.
 Der kunde man faa Skade,
 For der var tidt Spektakel,
 Mjav, mjav, mjav og singsalia.
 Hurra, hurra, hurra, hurra,
 Hurra for Fatter Nagel!
 Aa Hurra og singsalia!

„Fatter Nagel“ var en temmelig berygtet Person, der gentagne Gange havde været straffet for Tyverier forbundet med Overfald, og medens han boede i Brøndstræde Nr. 3 (det gamle Nr. 98), var det, at den store Retssag i 1817 blev rejst mod ham og en Del andre. Det blev under denne Retssag oplyst, at Nagel havde været en Slags Anfører eller rettere Vejleder for en større Røverbande, der ærlig og redelig ernærede sig af Rov og Tyveri, medens Tyvekosterne blev omsatte af Nagel, der for Resten tillige gav Anvisning paa, hvor der var noget at redde. Medens Retssagen stod paa, blev det under Forhørene oplyst, at Nagel var Ejer af det nuværende Nr. 3 i Antonigade.

Der var i dette Kvartér, som forøvrigt de fleste Steder, hvor Smaaborgere boede, adskillige „Stegekældere“, hvor man for en billig Penge kunde erhverve sig saadanne borgerlige Delikatesser som: Stegt Ko-Yver (udtaltes altid Iver), Lever, Grisetæer, Lammehoveder, Hornfisk og Sild. En saadan Kælder er morsomt skildret af Peter Faber i dennes musikalske Farce „Stegekælderen eller den fine Verden“, og her forekommer en Vise, i hvilken Kælderens Indehaverske, Madam Jensen, skildder de udstillede Herligheder saaledes:

Vil De have noget Godt,
skal De Kliplisk nyde,
Skindet er saa lysegraat,
det kan Øjet fryde.
vil De bare sikken en
Hornfik med grønne Been,
:: Gronne Been! ::
Det kan Ingen nægte,
den Couleur er ægte.

Der var ogsaa de saakaldte „Kartoffelkældere“, hyppigst i Forbindelse med Rulleforretning. En stærk Damp steg op af en saadan Kælder, og den skrev sig fra en stor Balle med varme kogte Kartoffler, som tildækket med et Laag eller en Pude var opstillet ved Nedgangen fra Gaden. Her kunde man for et Par Skilling er-

hverve sig et stort Maal fuldt af de dejligste varme Kartofler, noget, som Fattigfolk saa at sige daglig benyttede sig af, da man paa den Maade sparede Penge til Brændsel. En anden Profession trivedes ogsaa i denne Bydel, eller vel rettere i Møntergade, og det var de saakaldte „Kukkenbagere“, ikke at forvexle med de moderne Konditorier og Bagerforretninger. Hos Kukkenbageren købte man Pebernødder, baade lyse og mørke, store og smaa Kagehjerter, hvorpaa der som oftest var anbragt græsselige Vers a la Neu Ruppin, og de var i Reglen affattede efter den Recept, som Forfatteren Carl Møller har givet en saa morsom Prøve paa i sit parodiske Vers:

Kom Carolincke,
lad os klinke.

Ved Juletid var der stopfuldt hos disse Kukkenbagere, thi saa skulde det halve København derop for at købe Pebernødder og store Kagemænd til at hænge paa Juletræet.

Gik man fra Gammelmønt ned ad Regnegade, traf man paa det andet Hjørne af Diderik Badskærs gang paa en meget interessant udseende Bygning med Gaarden bag en lav Mur ud til Gaden, og Hovedopgangen inde i Gaarden. Der var i sin Tid blevet paastaet, at i denne Bygning havde „Det norske Selskab“ og Madam Juuls Kaffehus haft Sæde, og hvad Alderen angaar, kunde Huset saamænd godt have været det, hvori »Det norske Selskab“ havde resideret, ligesom ogsaa Matrikelnummeret passede paa dette Hus, som tog sig overordentlig smukt og nydeligt ud.

Bering Liisberg paaviste imidlertid i 1907 i sin Bog „Agent Holck. De fattiges Tolk“, at der i sin Tid var sket en Fejltagelse eller rettere Fejlhuskning dermed, thi de nuværende Matrikelnumre var ikke de samme som da Madam Juul levede, hendes Hus var at søge i Sværtegade Nr. 7, hvor nu en indmuret Mindetavle kendetegner Stedet for Kaffehuset og Selskabet.

Paa Raadhusmuseet findes nogle Døre fra det omtalte Hus i Regnegade, ligesom der her fra samme findes opbevaret Rester af nogle smukke Tapeter, der ved Bygningens Nedbrydning fandtes bag nogle Tapetlag paa Væggen. Tapeterne er forøvrigt rekonstruerede og bragt i Handelen.

Længere henne i Gaden, i Nr. 22, laa for ca. 60 Aar siden en lille tarvelig Butik, hvorfra en indvandret sachsisk Skræddersvend drev en lille Forretning med Sygarn, Traad og andre Skrædderartikler. Personalet bestod til at begynde med kun af Skræddersvenden og dennes Hustru, men ud fra denne ringe Begyndelse skabtes ved Flid, Arbejdsomhed og Sparsommelighed den store landskendte Forretning, der nu indtager en dominerende Plads i Regnegade, thi Navnet paa den sachsiske Skræddersvend var: C. L. Seifert. Paa en Del af den Grund, som nu indtages af det Seifertske Etablissement, laa indtil for en Snes Aar siden et af Byens større Brændevinsbrænderier.

Til alle Datidens Brænderier var der knyttet Ko-holderi, hvorfor der ogsaa i Brænderiernes Butiksvinduer var anbragt Skilte med „Nymalket Mælk faaes 3 Gange daglig“. I dette Brænderi var Køerne installerede i Baghuset ovenover Brænderiet, og for at komme herop maatte de hejses op ved Hjælp af Seler og Vindetove. I denne Stald i de øvre Regioner forblev de saa uden nogensinde at komme i fri Luft, indtil de endte deres Liv for Slagterens fældende Øxe, men naar Kobestanden en Gang imellem skulde fornyes, havde man det fornøjelige Syn at se en Drift Køer komme spankulerende gravitetisk ned ad Regnegade, skride over Fortovet og blive lempet op ad Stentrapperne til Gadedøren for at forsvinde inde i Gaarden, hvilken Transport dog ret hyppigt satte synlige Spor fra Køerne paa Fortovet og Trappegangen. Foruden Bærme, der afhændedes til Bønderne til Kreaturfoder, kunde man hos Brændevinsbrænderne gratis afhente Svale Vandet, der som Regel næsten var blevet kogende, og dette gratis varme Vand

var en stor Besparelse for de mange Smaahjem, som derved blev sat i Stand til uden Bekostning at kunne faa varmt Vand til deres Hjemmevask, thi næsten alle Haandværkssvendes Hustruer vaskede den Gang for Fremmede. Det var vist først i 60-erne, at særskilte Vaskerier & Strygerier opstod for senere á la Dehn at gaa over til at blive et Led af Fabriksdriften. Paa visse Tider af Dagen kunde man se en Mængde Koner afhente det varme Vand hos Brændevinsbrænderen, ligesom ogsaa Skorstensfejerne fra Kælderen i Didrik Badskærsgang benyttede sig flittigt af samme til Rensning af deres sodede Personer.

Paa Hjørnet af Regnegade og Gotersgade laa indtil for en Del Aar siden en ret stor, ganske stilfuld Bindingsværks Bygning fra Christian den 5tes Tid; den var med spidse Gavle baade mod Regnegade og mod Gotersgade. I dens Stueetage var i mange Aar Hagerups Forlagsboghandel, inden denne flyttede over paa den anden Side af Gaden; da Ejendommen blev nedrevet for at give Plads for en moderne Ejendom, lod den nye Ejer i Gavlen indmure et Basrelief af den gamle, interessante Gaard.

Indgangen til Hagerups Boglade var ud mod Gotersgade ad en høj Trappe med et Par høje, smalle Vinduer paa hver Side. Mod Regnegade var der en Række Vinduer, i hvilke der som Regel var anbragt de bekendte tyske Billedark „Münchener Bilderbogen“. Jeg har som Barn ofte gaaet her fra det ene Vindu til det andet for at studere de Wilhelm Busch'ske morsomme Billeder med „Max und Moritz“, Diogenes i Tønden, som de slemme Drengene ruller afsted med, for paa det sidste Billede at faa deres velfortjente Straf: at blive rullet flade, m. fl.

Paa det modsatte Hjørne af Bogladen laa den gamle, nu helt ombyggede Holmbladske Ejendom med Fabrikation af Spillekort, Lys og Sæbe. Ved Siden af Hjorteapoteket laa, omtrent skraas for Adelgade, den prunkløse, gammeldags Butik, som ud mod Gotersgade lukke-

des af tvende Dobbeldøre. De inderste var med Glasruder, medens de yderste, der om Dagen var slaaet tilbage mod Ydermurene ligesom i Urtekræmmer Beens Butik i Bredgade Nr. 31, var helt af Træ.

Fra dette Fabriksudsalg solgtes de skattede Stearinlys, som var en stor Artikkel inden Elektricitetens, Gassens og Petroleummens Tidsalder. Men hvad man særlig købte her, det var Trøsteren i de lange Vinteraftener: Spillekortene, eller som de populært kaldtes „Holmblads Salmebog“. Onde Tunger sagde, at Holmblads Salmebog blev dyrket langt ivrigere og langt grundigere end Roskilde Konvents Salmebog, og at den første var man sikker paa at træffe overalt, hvilket derimod ikke skulde være Tilfældet med den sidste.

Ved Hjørnet af den da i den ene Ende lukkede Lille Regnegade, som nu danner en Del af den forlængede Ny Østergade, stod en af de offentlige Vandposte, og denne var bekendt for sit særlig gode Drikkevand. Paa samme Side som denne Post, i St. Regnegade Nr. 5, boede i 1845 en Løjtnant John Gillespie (født 1808, død 1858), som bl. a. havde været ansat ved 3die jyske Infanteri Regiment, men som blev afskediget 1832. Man har ment, det var ham, som Adolph Recke sigtede til i Visen om „Pjaltensborgs Brand“:

Men fine Folk man opsaa fandt,
Jøsses, der boede en Løjtenant.

Dette er dog vist grundløst, thi den, som Recke sigter til, er rimeligvis fhv. Maanedsløjtnant Thomsen.

Det var i Lille Regnegade Nr. 7, at Byen havde et af sine offentlige Dampkøkkener (de andre var beliggende henholdsvis i Borgergade 69, Overgaden o. Vandet 58 og Nørrebrogade 40 samt de private i St. Kongensgade 40 og Studiestræde 24), men dette Lokale blev i 60-erne omdannet til Danselokalet „Aftenstjernen“, som imidlertid vil blive behandlet i Kapitlet om Danseboderne.

Ved Siden af det norske Selskab boede i Sværtegade

Nr. 5 i mange Aar den fine, stilfærdige Digter Ludvig Bødtcher, som her levede sit rolige „Blomsterliv“, hvor han om Dagen modtog Besøg af sine mange trofaste Venner, hvoraf adskillige (som han benævnedes sit Menageri) var temmelig snurrige Personer. F. Ex. Prokurator Bang, Overkrigskommissær Freese, Juveler Würtz m. fl. Hver Eftermiddag saa man som Regel Bødtcher, iført sin lange romerske Slængkappe med Fløjsopslagene vandre henad Gaden til den bekendte Feyrschouske Vinstue paa Østergade 15 (nuv. Ole Haslunds Hus), som ogsaa talte Christian Winther mellem sine Stamgæster. Hjørneejendommen af Sværtegade og Pilestræde (nuv. Nr. 40) kaldtes i mange Aar i Folkemunde for „Fyrtøjet“, thi for ca. 80 Aar siden boede her Boghandler Steen i Stuen, Vinhandler Staal i Kælderen, og den tredie Bestanddel til et Fyrtøj fandt man inde i selve Vinkælderen, thi dér residerede nemlig „Svampene“.

En af Beboerne i Sværtegade var Musikeren og Komponisten J. M. V. F. Busch, mest kendt under Navnet Volkmar Busch (eller som han kaldtes i »Folkets Nisse« Folksnar Busk). Han havde komponeret bl. a. et større Orkesterværk „Stabat Mater“, som fremførtes under Komponistens egen Direktion. Naar man saa den lange, tynde, knoglede, ranke Skikkelse med det aparte udseende Hovede, vendte man sig uvilkaarlig efter ham, der kom sjokkende i et Par altfor store Galoscher. — Det var Volkmar Busch, der en Aften i Tivoli fik en af Vognene fra den gamle Rutschebane i Hovedet, og onde Tunger sagde, at dette Uheld satte tydelige Spor i hans Kompositioner, men dette er jeg dog ikke musikkyndig nok til at kunne afgøre. Et udmærket lignende Billede af Volkmar Busch findes i Jubeludgaven af Holbergs Komedier, hvor Professor Hans Tegner benyttede ham som Model for den kostelige „Don Ranudo“ i Komedien af samme Navn. Busch døde for adskillige Aar siden. —

Naar man nutildags faar sit friske Morgenbrød bragt til sit Hjem at Bagernes Bude, mener mange, at denne

Udbringingen er af forholdsvis ny Oprindelse, men Intet er fejlagtigere, thi allerede for ca. 60 Aar siden fandt dette Sted her i København, og det var særlig sat i System af Franskbager J. E. Nielsen, der havde sin Butik i den høje Stue paa Hjørnet af Antonistræde og Pilestræde Nr. 26. Han var en meget dygtig og foretagsom Mand, og hans Forretning, som han kaldte for „Boulangerie française“, havde en Specialité i de saakaldte „Kraftboller“ og „Kraftbrød“, som man kunde faa friske hver Morgen Kl. 6 og 10 samt om Eftermiddagen Kl. 5. Prisen var 8 Sk. pr. Stk., og de solgtes kun med Opfinderens Navn „C. Nielsen“ paa Brødet. Denne „Opfinder“ var hans Hustru Christine, som i den Anledning fik Tilnavnet „Christine Kraftbolle“ (ikke „Bollestine“, som en anden Forfatter kalder hende).

Hun skal have været temmelig skrap overfor sine Tjenestefolk, ja saa skrap, at der kom en Vise om hende i den Anledning, og det var da en yndet Sport hos den allergrønneste Ungdom at gaa op i Bagerbutikken, hvor Madam Nielsen forestod Expeditionen, forlange Kraftboller og betale disse med Pengene indsvøbt i Visen. Det gjaldt dog om hurtigst muligt at forsvinde ud af Døren for at undgaa Madammens berettigede Harme, som undertiden kunde ledsages af en velanbragt „Vinge“. Hun var Svigermoder til den ovenomtalte Skuespillerinde Thora Schwartz, der blev gift med den senere Direktør for „Casino“, Carl Nielsen. I sine morsomme Erindringer fortæller Charles Kjerulff om Thora Schwartz, at hun en Gang gjorde et Gilde for nogle af sine Venner, men da disse skulde til at tage Afsked, viste det sig, at Thora Schwartz for at skaffe Penge til Gildet havde pantsat Gæsternes Overtøj. Historien er morsom, og den kan forsaavidt godt være passeret med Thora Schwartz, men der er bare det kedelige, at samme Historie allerede var hændet den 19. December 1796, og da var den pantsættende Dame Skuespillerinden Marie Cathrine Preisler.

I Nr. 32 fandtes i mange Aar Køhlers Middagsabonnement, hvor man dels som siddende Gæst i Restauranten, dels leveret ud af Huset, kunde faa 2 Retter Mad for 50 Øre, i Abonnement dog billigere. Ved 2-Tiden kunde man daglig se Køhlers Bude vandre afsted med store, cylinderformede Vidiekurve, hvori var anbragt Fajance-madkar, der var indrettede saaledes, at det ene kunde staa oven i det andet; det øverste var forsynet med Laag, og under det nederste var der et Fyrfad med Gløder. I Følge „Flyveposten“ for 16 Januar 1866 gik der en Dag Ild i en saadan Madspand paa Hj. af Bredgade og Sct. Annaplads, og Madspanden med Indhold gik op i Luer. Om Historien er sand, ved jeg ikke, men „Flyveposten“ gik i daglig Tale under Navnet „Lyveposten“.

Som tidligere omtalt var Antonistræde mest beboet af Børstenbindere, og udenfor næsten hvert Hus hang Koste og Børster. Det er i denne Gade, at A. Rosenkilde lader den brave jyske Skolelærer Anders Tikøb logere baade som Student og senere under det genvordighedsrige Ophold i Hovedstaden.

Naar man for et halvt Aarhundrede siden gik ned ad den smalle Christen Bernikovstræde, fangedes Øret af sælsomme Klange fra mangeartede Musikinstrumenter, som udgik fra en mørk, mærkelig udseende Butik. Dennes Vinduer var fyldt med allehaande Instrumenter: Guitarer, Violiner, Blæseinstrumenter, Spilledaaser etc., og Butiksdøren samt Baggrunden af Vinduespyntningen dannedes af kolorerede Billedark med Smaafortællinger. Jeg kan huske, at jeg som lille Dreng staaende udenfor Butikken har stavet mig gennem Rædslerne i „Fridolins Gang til Jærnværket“ foruden andre illustrerede Smaa-fortællinger. Indehaveren af Forretningen var en høj, venlig Mand med et mægtigt, kridhvidt Skæg, og han har det for et Musikmenneske meget passende Rossinisk klingende Navn „Barbièri“, dog uden den bestemte Artikkel foran. Skraas over for Barbieri laa i en Kælder

en af de rigtige gode gamle Spækhøkerforretninger. Naar man gik ned ad Trappetrinene og kom til det nederste, som var løsthængende, kimede straks en Klokke, som var sat i Forbindelse dermed, løs af Hjærtens Lyst. Nede hos Spækhøkeren saa der rigtignok anderledes ud end hos Nutidens Mouvielle og Julius Freitag. Der var ikke hos ham forskelligt farvede Salater, ingen bagte og kogte Leverpostej, ingen kogte halve Hummere eller stegte Kyllinger, som man nu sér det hos Spækhøkerne (om Forladelse, Charkuteriforretningerne kaldes det vist nutildags). Nej, det var ganske prosaisk borgerlig Føde: salt og fersk Flæsk, Svinehoveder, Ost, Smør og Æg, som var Hovedbestanddelen af Rariteterne. Æggene laa i en høj, stor Vidiekurv, og saavel den som Ostene var gemt bag et paa Disken værende højt Tremmeværk. Bag Disken tronede selve Spækhøkeren, for det meste iført blaastribet Uldtrøje og et mægtigt Forklæde for de fedtglinsende Permissioner, samt hans omfangsrige bedre Halvdel. Af Carl Blochs bekendte Radering vil man danne sig et godt Begreb om, hvorledes en saadan Spækhøker saa ud. Kunstneren har øjensynlig taget ham netop i det Øjeblik, hvor han med Hænderne støttet mod Disken spørger en Kunde, om det skulde være en Flaske Hvidtøl til 3 eller 4 Sk. Spækhøkeren tapede nemlig selv Hvidtøllet af, og da man ikke brugte Flaskeetiketter, saa angav Kridttal paa Flasken Øllets Kvalitet og Pris. Paa samme Side som Spækhøkeren, laa, strækkende sig fra Hjørnet af Østergade et godt Stykke ned i Strædet og bag de tilstødende Naboejendomme, den saakaldte Thaliagaard. Hovedindgangen var paa Østergade Nr. 32, og over Porten prangede et stort Stenskiit med en udhugget liggende Figur, efter hvilken Ejendommen havde faaet Navnet „Vildmanden“. Gaarden, der oprindeligt havde haft en meget stor Have, havde i sin Tid tilhørt Adelsmanden Kristian Barnekow, der efter et uhjemlet Sagn skulde have frelst Christian den 4des Liv i Slaget paa Skellinge Hede i Skaane,

men kom i Tidernes Løb som saa mange andre Adelsgaarde paa borgerlige Hænder. Den gik over til at blive et Herberge, hvor inden- og udenlandske Herskaber kunde faa Logis, og fra 1662 var her Udlejning af Portechaiser med tilhørende Portører. I Begyndelsen af forrige Aarhundrede gav den Ly for forskellige af Datidens mange selskabelige Foreninger, hvor der i Mod-sætning til de mange Mandsklubber var Sammenkomster, hvortil ogsaa Damer havde Adgang. Et af disse Selskaber var „Den venskabelige Forening“, som var Mødested for Datidens pænere Borgere, og som bl. a. er omtalt i Carl Bernhards Novelle „Dagvognen“. I en Menneskealder havde „Adressekontoret“ Lokale inde i Gaarden, indtil det i 1842 flyttede hen i Vimmelskaftet Nr. 43 skraaes overfor Louise Rasmussens (o: Grevinde Danners) Modebutik i Nr. 38. Ud mod Christen Bernikovstræde endte Ejendommen i en lang, lav Længe, hvori der var en Række høje Stuebutikker, hvoriblandt var Thomsens Musikinstrumenthandel og Firmenichs Konditori samt en 1ste Sal. I denne var den bekendte Varieté „Thalia“, som fra først af hed „Apollosalen“, hvor Musikdirektør Lincke da koncerterede med sit Orkester, og hvor der udførtes saa klassisk Musik som Mozarts Es-Dur Symfoni foruden Violin- og Valdhorn-Soloer. Senere blev den under Navnet „Thalia“ en Varieté med Optræden af Sangerinder og Opførelse af Smaakomedier, ligesom ogsaa det Scheidings Pantomimeselskab har optraadt her bl. a. med Pantomimen „Den uheldige Frier“. Blandt de mest kendte af de optrædende skal jeg nævne Elisabeth Jørgensen, der senere under Navnet Fru Elisabeth Christensen („Lisbeth“) blev Københavns allerførste og sangligt bedste Revuprimadonna. Af Herrerne var der Gunildus Lund, Fr. Henriksen og Ludvig Møller, der paa et senere Tidspunkt med Forfranskning af sit Navn til „Louis de Moulin“ blev den mangeaarige Redaktør af Ugebladet „Revue“, til hvilket han skrev en Hærskares Mangfoldighed af

bloddryppende Romaner. I Orkestret sad som Anfører og Violinist Fr. Jørgensen, Komponisten til „Med smaa Skridt“, som i sin Tid var en meget yndet Trippevals, samt D. Variali, altid overlegen i sin Spillemaade, bundmusikalsk, som han var og er.

Til „Vildmandens“ Gaard er Navnet Bindseil knyttet gennem mere end 100 Aar, idet denne Familie i dette Tidsrum har boet her først som Lejere, senere som Ejere. Stamfaderen til den Bindseilske Familie, Johan August Bindseil, var født i Eisleben 20 August 1750 (død i København 10 Oktober 1822). hvorfra han udvandrede og bosatte sig i København. Hans Hustru var Rosalie Anna Dorthea Mentz, født 17 Januar 1762, død i København 25 November 1825. Omkring 1780-erne træffer vi ham i „Vildmanden“, hvor han drev Næring som Spisevært og Billardholder, ligesom han her holdt „Herbergeer- og Tracteur-Hus“, men da han efter eget Sigende ikke kunde finde sin Fordel ved dette, fandt han paa, efter i Aaret 1789 at have købt Ejendommen, i dennes Kælder ud mod Østergade at indrette aaben Vinkælder, altsaa med siddende Gæster. Dette kom han dog daarligt fra. thi da han ikke var oplært i Vintapper- og Fadbinderfaget, skred Vintapperlavet ind mod ham 1790 og anlagde Sag for uberrettiget Næringsbrug. Det var saa meget mere mærkeligt, at Vintapperlavet skred ind imod Bindseil, som tvende andre Ejere af Ejendommen, Johan Georg Egner, som ejede den 1752. og „Sieur“ Lyche, der var Ejer i 1759, begge havde holdt aaben Vinkælder med Vinsalg uden at have haft noget med Vintapperlavet at gøre. I 1827 overgik Ejendommen til hans Søn, Grosserer Carl August Bindseil, født 20 Januar 1805, død 1 November 1864, og i dennes Efterkommeres Besiddelse var da Ejendommen indtil 1898, da den solgtes til Konsortiet Volmer-Fisker, som nedbrød den og paa dens og de tilstødende Ejendommes Grunde opførte City-Bygningerne. Fra J. A. Bindseils Datter Augusta Rosalia (f. $\frac{4}{11}$ 1795, d. $\frac{30}{8}$ 1857) ned-

stammer Konferensraad Jens Jetsmark (f. 16/6 1818, d. 10/6 1897), og fra Sønnen Carl August nedstammer bl. a. den kendte Entomolog, Toldassistent Olaf Scholtz, som særlig har kastet sig over Studiet af de danske Billearter.

FRA KUNSTENS OVERDREV

SANGERINDEPAVILLONERNE „VALHALLA“ OG „SCHWEIZERPAVILLONEN“ OG DE, DER OPTRAADTE HER

„Alverden er her, — — — — —
De elsker den gamle Varieté.
de faar et Glas Øl og en Pi'e te'
og tænker: hvad skal det nu bli'e te'?
De lær i den gamle Varieté — — —“

EN rigtig vaskeægte Københavner, hvis Ungdom faldt omkring 70-erne og Begyndelsen af 80-erne, vil uvægerlig faa et lille lunt Blink i Øjenkrogene, saasnart man blot nævner de to Ord „Valhalla“ og „Schweizerpavillon“, navnlig hvis Vedkommende har hørt til, hvad man med Datidens Jargon kaldte for „Petermændene“ ☺: var af dem, der holdt af „at gaa paa en Peter“, m. a. O. holdt af at gaa ud og more sig. Datidens unge Mennesker, og ældre forresten med, var vistnok mere blodrige end den nuværende Generation; selv om man den Gang gik ud og soldede om Aftenen, saa var man ikke uoplagt til sit Arbejde Dagen efter. For et halvt Aarhundrede siden gik de Herrer, der vilde more sig, ud til Frederiksberg Allé, hvor der foran i denne laa 2 Sangerindepavilloner ligeoverfor hinanden. Den ene laa paa venstre Haand og var en langstrakt lav Bygning med store rundbuede Vinduer. Over Indgangsdøren, der var paa Bygningens Midte, stod „Valhalla“ prentet med store Bogstaver. Næsten alle Sangerindepavilloner bar jo den Gang mytologiske Navne som f. Ex. „Freyas Hal“, „Yduns Hal“ m. m. „Valhalla“ var en af Datidens mest

kendte og søgte Sangerindepavilloner, og skulde man den Gang rigtig ud og more sig, gik man til det Tempel, om hvilket det i en gammel Vise hed:

Og saa derude glem
 ej fordums Gudehjem,
 som laa i Lindely.
 Ej saa man kvindesky
 en enest' Kæmpe bold,
 og senest Klokken 12
 som nu man dengang ej gik hjem fra Sold.

„Valhallas“ Bygning staar endnu den Dag i Dag og benyttes nu som Spisesal for Café „Osborne“ paa Hjørnet af Vesterbrogade. Bygningen er opført først i Halvtredserne, og den kaldtes da „den nye Beværtningspavillon“ eller blot „Pavillonen“ i Frederiksberg Allé 1 ved Jærnporten. Der var da musikalsk Aftenunderholdning af forskellige Selskaber bl. a. Familien Zetly i Forening med Tyrolersangeren Rosenbaum, det Bauerske Selskab, Familien Remmele fra Steiermark. Ejeren af Pavillonen var Vinhandler Hartvig, som senere indrettede den til Ølhal, der den 5. Juni 1859 aabnedes under Navnet „Den norske Ølhal“. Dette Navn beholdt den ikke længe, thi allerede 31. Juli s. A. kom den til at hedde „Valhalla“ og blev nu til den kendte Sangerindepavillon. Fra 1864 til 1866 var det det „Valentinske Selskab“ under Ledelse af dettes fornemste Kraft, Sophie Valentin, der optraadte herude, og Selskabets Husdigter var hendes senere Mand, Isenkræmmersvenden fra Primon, V. Rantzau, som var Svoger til Kammersanger Chr. Hansen og Forfatteren, Teaterdirektør M. V. Brun. Sophie Valentin var fra Fyen kommet til København, hvor hun først optraadte i Kehlets Kafé paa Kongens Nytorv (nuv. Handelsbankens Ejendom), og her lærte hun sin senere Mand, daværende Svend hos Isenkræmmer Primon paa Østergade, at kende. Mange af Rantzaus ypperste Sange var Sophie Valentin den første Fortolker af. Det var et godt og efter Omstændighederne et udsøgt Selskab, hun

var Leder af, med Navne som Madam Andresen, Hanne Ruud, Augusta Kragh m. fl. samt Pianisten Axel Keil. Sangene, som blev sunget, var, skøndt der slet ikke øvedes Censur, aldrig uanstændige, og man vil næppe i en eneste af Rantzaus flere Tusinde Viser finde en eneste Uanstændighed. Det var derimod ikke Tilfældet med de Viser, der i Datiden foredroges i de tyske „Singspiel-Hallen“, at dømme efter den Prøve paa disse, som den tyske Forfatter, E. Fuchs, giver i 3die Bind til sit store Værk „Illustrierte Sittengeschichte. Das bürgerliche Zeitalter“, München 1912. Mange af Datidens danske Sangerinder var gifte Damer, der førte et yderst agtværdigt Familieliv, og i Bladet „Hr. Sørensen“ for 1865 læser man saaledes i dettes Nr. 243:

„En yndet Sangerinde fra Musikhallen Nr. 2403 i Kjøbenhavn bliver hver Aften hentet af sin Mand for at holde Snushanerne borte. Forresten er det næsten en Levevej for en magelig Mand at have en Sangerinde til Kone, og der er nok af dem.“

Nutildags har Rantzaus Viser jo vundet Indpas i Koncertsalene, og den mest bekendte er vel nok „En Sex-tour“, som imidlertid er en Pastiche efter Adolph Reckes Vise „Der var om mig umanerlig Rift“, som var skrevet til Hornemanns Melodi i Stykket „Han er gruelig gal“.

I Juni 1866 lukkedes „Valhalla“ midlertidig, da den var udlejet til privat Brug, men den genopstod atter som Sangerindepavillon den 3. Oktober s. A. under Ledelse af den fra Tivolis Tepavillon kendte Restauratør Daniel- sen, og da oprandt først den rigtige Valhallaperiode, som endnu mindes af mange aldrende Medborgere med et stille, indadvendt Smil og blanke, skinnende Øjne.

Indgangen til Lokalet var, som før omtalt, paa Bygningens Midte, og naar man kom ind, havde man til venstre den store halvrunde, lave Tribune, som var anbragt op mod den Væg, hvor der nu er indrettet Trappe- opgang fra Salen til „Café Osborne“. Der var som

Regel stopfuldt om Aftenen i det temmelig hyggelige Lokale, og naar Bayerne, Rom- eller Arraks-Toddyerne og den svenske Punch var kommet paa Bordene, medens en tæt Taage af Cigarrøg svævede over alle, kunde Bølgerne stundom gaa noget højt, medens Sangerinderne sad oppe paa Tribunen. Man kommer til at tænke paa Erik Bøghs Vise om Charles Sapeur, naar han lader denne synge som „Parnassets Direktør:

Med mine Muser skal jeg sejre,
de staa i Røg og Damp og Dunst.
Imellem Toddyer og „Bajre“
og kæmper for den skønne Kunst.

De optrædende Damer var ladet med et godt Humør, selv om det undertiden kneb noget med Stemme, men det var for Resten temmelig underordnet, thi som en forhenværende Tribunesangerinde for nylig ytrede til mig: „Stemme var saamænd ikke nødvendigt, naar bare man havde et Par anstændige Ben.“ „Valhalla“s fornemste Atraktion var i sin Tid den kaade, kønne, buttede Amalie Hullstrøm (populært kaldet „Malle Knallerup“), og der var øredøvende Jubel, naar hun fra Garderoben kom farende ind paa Tribunen iført et kort sort Fløjlskjørt, kødfarvede Strømper paa de velformede Ben, meget høje Knapstøvler (Datidens Sangerinde Ideal), en mægtig Strudsfjer paa Hovedet og en Ridepisk i Haanden, medens hun med sit brillante Foredrag sang:

Har De hørt om Amanda Traplino, javel,
De har ofte vist hørt hende nævne.
Det er hende, som tit med et mageløst Held
Har faaet 1000 Par Handsker til at revne.
Som Aurora hun red paa det brunstige Dyr
I et Tricot, der tændte som Lava.
Dette Syn udi Ynglinges Hjærter gav Fyr,
Og de jublede og skrege „Brava“.

:: Mit Liv skal gaa i rask Galop, rask Galop. Hej Hop ::

Efter hvert Vers slog hun Knald med Pисken og bagud med det ene Ben som en vælig Ganger. I „Valhalla“

blev der ogsaa opført Smaarevuer, hvori hele Personalet medvirkede, og Nytaarsaften 1875 skulde en saadan løbe af Stabelen. Amalie skulde heri først optræde som Fantarus og bagefter med hastig Omklædning som Sangerinde, i hvilken sidste Anledning hun til Fantasuskostumet var iført de obligate 12-Knaps Handsker. Hun stod paa Tribunen i det folderige Fantasusgevant, i Haanden holdt hun en lang Stav med en brændende Spritbeholder, og saa begyndte hun stærkt gestikulerende paa sin lange Monolog. Pludselig ser Publikum til dets store Forførdelse, at den brændende Sprit flyder ned fra Beholderen og over Amalies Arme og Hænder, men til alt Held springer en behjærtet „Publikummer“ op paa Tribunen, slaar resolut Armene om den brændende „Malle“, som med Nød og Neppe blev reddet fra at gaa op i Luer. Hun virkede i „Valhalla“ nogle Aar og trak sig da tilbage fra Tribunen til stor Sorg for sit trofaste Publikum, men Grunden til hendes Bortgang var den, at hun i en Alder af 26 Aar blev gift den 9. August 1877 med Grev U. A. Holstein-Holsteinborg, ældste Søn af Grev Holstein-Holsteinborg, fhv. Konseilpræsident, Overkammerherre, Ridder af Elefanten m. m. Hun blev Enke 6 Aar senere, rejste da til Amerika, hvor hun blev nogle Aar, kom atter tilbage til Danmark, giftede sig med en Ingeniør og døde for en halv Snes Aar siden.

Paa Amalies Tid var det, at den saakaldte „Tallerkenvals“ florerede, og den bestod i, at de optrædende Sangerinder skiftedes til at gaa rundt i Sanglokalet med 2 sammenlagte Tallerkener for at inkassere Penge (dog mindst 4 Skilling) hos Publikum. Efterhaanden som Pengene lagdes paa den øverste Tallerken blev de fra denne strøget ned paa den underliggende. Det hed sig, at denne Inkassering var „til Præstationerne“, men i Virkeligheden fik de Optrædende kun $\frac{1}{3}$, medens $\frac{2}{3}$ af Beløbet gik til Direktoren, og det var ikke Smaasummer, der somme Tider inkasseredes. I Sangerindejargonen kaldtes denne „Tallerkenvals“ for „at gaa med Noderne“, hvilket Udtryk var hentet fra Varietéerne eller rettere

Sangerindepavillonerne i Rusland, hvor det da var Skik, at de optrædende Sangerinder efter endt Sangforedrag inkasserede Betalingen paa et Nodeblad, som de gik omkring med i Hænderne. Hvis en af Gæsterne i de danske Pavilloner ignorerede den fremstrakte Tallerken og Intet gav, mødtes han som Regel med det ironiske Udbrud af Sangerinderne: „Naa, Herren er Fripatient“. Da der havde vist sig en Del Uvilie mod denne Betalingsmaade forsøgte V. Rantzau i 1870 i „Kisten“, hvor han den Gang residerede, at indføre en anden, idet han nemlig i Aviserne bekendtgjorde, at der var truffet det Arrangement, „at der foruden den sædvanlige Inkassationsmaade ved Ombæring af Tallerken vil blive udstedt Billetter med Dags Dato á 16 Sk., der erholdes hos de Inkasserende, og som for dem, der enten ikke ynde den almindelige Inkassation eller ønske at forblive længere i Lokalet, give Ret til at overvære hele Aftenunderholdningen uden yderligere Udgift.“

Samtidig med Amalie Hullstrøm optraadte den kønne norske Emma Wimpelmann, som sang Bellmanske Sange i „Kostume à la Bellman“ med sorte Flojlsbenklæder og en lille Kappe paa Skuldrene. Fremdeles var der den blonde Ragnhilda Leissmann, der havde et lille Skuespillertalent, som blev udnyttet i de Smaastykker, som gaves paa Tribunen. Hun optraadte da jævnlig i Kostume som Amagerpigen Lisbeth. Senere rejste Ragnhilda Leissmann til Amerika, hvor hun blev gift med en af Københavns Forgrundsfigurer, som ogsaa optraadte som Tryllekunstner, Broder til en i sin Tid meget kendt dansk Journalist og Telegrafist S. Hun afgik ved Døden i Buenos Ayres i 1877. Medens hun optraadte i Valhalla, var dennes Indehaver og Vært den da meget omtalte Rasmus Hansen, som dels havde haft „Rudersdal“, dels Sangerindepavillonen „Glacisholm“ paa Vesterbro. Han døde pludselig 1. August 1876, hvorefter I. Petersen blev Vært. Det var ham, der en Aften bad en Sangerinde om at synge en ny Sang, men da hun hertil bemærkede, at hun ikke kunde Teksten, svarede Peter-

sen vrissende: „Skidt med Teksten, naar Folk bare for-
staar Ordene!“

Der optraadte ogsaa en Sang-Danserinde under Navnet Mlle Frou-Frou (Navn og Repertoire havde hun taget efter den kendte franske Sang-Danserinde), men hvis borgerlige Navn ellers var Theodora Bigum. Et af hendes Bravurnumre var et Par Minutter at staa ubevægelig paa det ene Ben med det andet løftet vinkelformet paa dette. Ganske langsomt strakte hun da det løftede Ben ud, bøjede sig forover, indtil hun tilsidst laa udstrakt paa Gulvet med Benene dannende en lige Vinkel, hvilket indbragte hende stormende Applaus. Som Cancandanserinde var hun ogsaa fortrinlig og havde som Partner heri Skuespilleren Gunildus Lund (Bedstefader til Skuespillerinden Frk. Jutta Lund).

En af de livfuldeste var Marie Bretton (som hendes Artistnavn var) med de buttede Kinder og de skælmske Øjekast. Knap 19 Aar gammel debuterede hun i Sæsonen 1873--74 i „Schweizerpavillonen“, hvorefter hun kort efter kom til „Valhalla“ og efter Rejser i Sverige og Tyskland atter kom til Danmark, hvor hun bl. a. optraadte i „Kisten“. Det var Marie, som i sin Tid skabte Viserne som „Kun lidt højere op“ (som bl. a. handlede om Christen Berg og I. A. Hansen), „Blinker-visen“ („Blink lidt til mig“) „Det er desse, desse Hersens Bentøj, som vi har“ samt hendes Glansnummer

Jeg er saa kælen,
for det ligger nu en Gang i Sjælen,
at saa kælen
bestandig jeg er.

Kostumerne var den Gang mest lange Kjoler, men som Marie Bretton en Gang udtalte til mig: „Naar man havde anstændige præsentable Ben, havde man selvfølgelig kort Kjole“. Mange vil endnu kunne mindes de 5 takkelige Søstre Alfrida, Fanny, Camilla, Rosa og Agnes Andersen, Døtre af 70-ernes bekendte Gymnastik- og Svømmelærer Andersen-Nyhus.

Først i 80-erne var den, der særlig trak Folk til Huse, den pikante, mørke, næsten Zigeuneragtige Nana Altenburg, som var født i Ringsted 23. September 1862 som Datter af en fordums kendt Sangerinde, Sabine Altenburg. Nana A. havde et glimrende Ydre, godt Sangforedrag og gjorde stormende Lykke. Hun rejste senere til Rusland, hvor hun optraadte i flere Aar og blev sluttelig gift med en russisk Rigmand. Hun døde i Petrograd den 2. Maj 1911, men hendes Lig blev ført til København og begravet paa Vestre Kirkegaard. Her hviler hendes Støv i en pragtfuld Grav (kaldet „den russiske“) med Marmorindesmærke og et forgyldt russisk Dobbeltkors. Paa Monumentet staar: „Nannuska Glenkowa, Nana Marie Magdalene Altenburg, født i Ringsted 23. September 1867“. Dette Aarstal er imidlertid urigtigt, thi hun var i Virkeligheden 5 Aar ældre, hvad der ogsaa fremgaar af Ringsted Kirkebog, men det fejle Aarstal stammer fra, at de Sangerinder, der i sin Tid rejste i Rusland, kunde af det russiske Politi faa Tilladelse til paa deres Pas at gøre sig indtil 10 Aar yngre, da dette vilde lette deres Engagements i de forskellige russiske Varietéer.

En af de Sangerinder, som Nana optraadte sammen med baade i „Valhalla“ og i Rusland, var den i sin Tid meget berømte og omtalte Thomine Johansen (ikke Andersen, som hun kaldes i „Før og Nu“s Tivolinumner), som var født i Nykøbing Jll. den 19. Marts 1858, men som i en ganske ung Alder var kommet til København, hvor hun i Lighed med andre ganske unge Sangerinder debuterede i „Schweizerpavillonen“, fra hvilken hun kom til „Valhalla“ for senere at ende i „Kisten“, hvor hendes Glansperiode faldt.

Thomine var en høj, flot, statelig Dame, der førte sig paa en Tribune, ganske vist med et Minimum af Stemme, men med et godt, lidt pikant Foredrag. Hun var vel lidt vindøjet, men det misklædte hende forøvrigt ikke. Det var som sagt i „Kisten“, at hendes egentlige Blomstring fandt Sted, men det var i „Valhalla“, at hun først gjorde sig bemærket, og hvor hun lagde Grunden til sin

senere saa store Popularitet. Det var fra „Kisten“, at hun en skøn Dag i 1887 uden at opsige sin Kontrakt og uden at underrette nogensomhelst derom, over Hals og Hoved sammen med Nana Altenburg rejste via Berlin til Rusland, efter at hun først successive havde ført de hende tilhørende Kostumer bort fra „Kisten“s Damegarderobe. I de Kufferter, hvori Kostumerne havde været opbevarede, fyldte Thomine Sten, for at det ikke skulde mærkes, at det var hendes Agt at drage bort, og det Costume, hun bar den sidste Aften, var meget nemt at medføre, thi det bestod kun af „Den skønne Helenes“ Gevandt. I flere Aar forblev hun i Rusland, hvorfra hun senere vendte tilbage og optraadte da atter i „Kisten“.

Omkring 1880 dukkede en Aftenstund tvende nydelige unge Damer „Søstrene Dagmar og Agnes Mogensen“ op paa „Valhalla“s Tribune. De var i Virkeligheden ikke i Familie med hinanden, men blot „sammenbragte Søstre“, thi kun Dagmar kunde smykke sig med Navnet Mogensen, medens Agnes virkelige Navn var Jørgine Borring. De havde tidligere optraadt som Duettister i Flensborg og kom nu til „Valhalla“, paa hvis Tribune de stod fortrinlig til hinanden: Den høje, fine, slanke, blonde, ladylike Dagmar med den langslæbende røde Fløjlskjole, og den brunette buttede Agnes i sin blaa Fløjlskjole. Som Solist lagde Dagmar hurtig Herrerne for sine smaa Fødder, og Tilhørerne sad helt fortabt, naar hun med sin lidt spinkle Ungpigestemme sang:

„O, welche Seeligkeit, himmlische Lust“, og naar hun smægtende pegede rundt paa forskellige Herrer i Salen:

„Du, Du, Du nur allein,
Du, Du, Du sollst es sein!“

saa slog alle Herrehjærter næsten dobbelt saa hurtigt som ellers.

Dagmar kom senere til „Kisten“, hvorfra hun senere til almindelig Bestyrtelse pludselig forsvandt for ikke mere at vende tilbage. Den store Eros havde nemlig

grebet hende, hun var blevet gift med en ung Mand, med hvem hun var rejst til Amerika. Her levede hun et lykkeligt Familieliv og døde i Oktober 1908.

Blandt den talrige Stab af Sangerinder i „Valhalla“ var ogsaa den blændende skønne Ella Wilson, som til Trods for sit engelsk klingende Navn og gode udenlandske Accent var Pæredansk, gift med Østrigeren, Artistagent Wilson. Hendes mest berømte Vise var vel nok den om „Intet er saa dejligt som en Maan'skinstur“.

Blandt mere celebre „Valhalla“-Sangerinder kan endvidere nævnes Eleonora Arvedsen (senere gift med en jødisk Forretningsmand), Miss Jessie Baker, Thora Hoffmann, Søstrene Liegh fra „Oxford Musichall“ i London, de 3 Negerdamer „Sisters Waterson“ (som i Virkeligheden var en Moder med sine 2 Døtre), Mathilde Blyhtmann (Datter af Colombinen, Mdme Luini) og mange andre. Last, but not least maa dog under „Valhalla“ nævnes Inkarnationen af danske Tribunesangerinder, nemlig Julie Frey Westermann, som næsten altid optraadte i Matrosdragt og med kort klippet, lokket Haar, medens hun sang:

„I Rævegaden, udi Enden af Nyboder,
der blev jeg vugget første Gang af min Moder.
Og da jeg voxte til, saa fik jeg tit af Tampen,
naar Faer kom hjem og havde faa't sig en paa Lampen.
Saa gik det: Hej, dudeldi, og Hej, dudelda,
Nybo'er holder jeg a'.“

Foruden at synge optraadte Julie ogsaa som Trommeslagerske, i hvilken Egenskab hun havde en meget stor Force, og hver Aften trakterede hun „Valhallas“ Publikum med Trommesoloer; dog var det hende forbudt at tromme længere end til Kl. 10^{1/2} af Hensyn til Ejerinden af Naboejendommen, Urmagerenke Ranch, som havde sit Soveværelse op mod Tribunevæggen og ikke godt kunde falde i Søvn ved Trommehvirvler.

Det var dog ikke lutter Damer, som optraadte i „Valhalla“. Det stærke Køn var saaledes repræsenteret af Mr. Fr. Grey, som gjorde stor Lykke med sine mor-

somme Sange og sit barokke Lune. Han var en stor Beundrer af det smukke Køn, var gentagne Gange gift, bl. a. med Sangerinderne Thora Nørregaard og Jenny Andersson, som optraadte sammen med ham. Foruden Fr. Grey var her ogsaa den for nogle Aar siden afdøde Skuespiller Gunildus Lund med sine morsomme Monologer og Smaasange samt dennes Svigersøn, Skuespilleren, Sangeren og Visedigteren Fr. Henriksen.

En af de mærkeligste Fremtoninger paa „Valhallas“ Tribune var dog Cand. phil. Stephan Lindeman Jørgensen, der var Søn af Etatsraad Stephan Jørgensen, og som nedstammede fra selveste Dr. Martin Luther. Han var et Menneske, der besad en overvættets Rigdom af Kundskaber, især i Sprog og var tillige i Besiddelse af en sjelden Hukommelsesevne. Som ungt Menneske var han i Aaret 1831 paa Anbefaling af sin Fader blevet optaget som „spillende Medlem“ af det bekendte dramatiske Selskab „Holbergs Minde“, men her opdagede man snart, at han slet ikke egnede sig til Skuespiller, da han var lidt forvirret og kun egnede sig til de Roller, hvori der skulde tales Latin. I „Holbergs Minde“ blev der paa Grund af hans Forvirrethed drevet det syndigste Halloj med ham, og skøndt han aldeles ingen Sangstemme havde, fik Sanginstruktøren Levy ham dog indbildt, at han kunde lære at synge og navnlig at slaa Triller, hvis han blot vilde lægge sig op paa et Bord efter at have afført sig sine Støvler. Saa vilde Levy ved at ruske ham i den store Taa faa ham til at kunne slaa Triller. Jørgensen var troskyldig nok til at gøre dette, og under Forsamlingens uophørlige Latter foretoges denne Undervisningsmetode. Senere optraadte han saavel i „Valhalla“ som hos M. Sauvlet i „Erichsens Palais“ (nuv. Handelsbanken). Begge Steder var det som Improvisator paa flere Sprog, Deklamator og „indiansk Jongleur i Costume“, i hvilken sidste Egenskab han spillede med Stokke, Kugler, Tallerkener m. m. Han var paa et vist Tidspunkt „Valhalla“s fornemste Kraft (Candidat Jørgensen, som han altid yndede at kalde

sig), og da dette i Oktober 1859 kom til for en kort Tid at gaa under Navnet „Valhallas Riddersal“ og i den Anledning var dekoreret med Vaaben, Skjolde, Faner og Emblemer, saa var det „Candidat Jørgensen“, der „ved en passende Tale“ indviiede denne. Entreen var ved denne Lejlighed kun 8 Sk. Ved andre Lejligheder deklamerede han i Kostume dels som Hakon Jarl, dels som Harald Blaatand af „Palnatoke“. Som en Prøve paa en af Datidens Reklamemaader for Martin Luthers Efterkommer skal jeg anføre et Avertissement i „Flyveposten“ for 8. November 1859:

Hvor kunne vi more os iaften, min Ven? I

Valhalla.

Der er smukt, jeg var der forleden Aften og morede mig kostelig, der er Fru Kirtners Sangerselskab, nette Damer og god Musik. Der er Perlen for alle Candidater, Hr. Jørgensen, han er ypperlig i sine Improvisationer og Jongleurkunster, og undertiden fremmaner han en Røst fra Oldtidens Kæmper, saa at man skulde troe. at Guden Odin besøgte det jordiske Valhalla. Gaaer Du med, Entreen er kun 8 Sk., og derfor har Du smukke Decorationer og Jørgensens Præstationer. Altsaa vi sees Kl. 7. X.

Af Instrumentalister i „Valhalla“ skal jeg særlig nævne den italienske Musiker Raphael Variali, som i Slutningen af 60-erne optraadte dels med Papagenofløjte, dels med et af ham selv konstrueret Glasspil, der bestod af en Række omhyggeligt afstemte Vinglas, hvorpaa han slog med Træpinde, saaledes, at der frembragtes selv store Operamelodier.

Hans Sønner, der have tjent deres første musikalske Sporer i „Valhalla“ var de bekendte Musikere: Domenico, Florindo, Romeo og Oscar, som dels var Pianister, dels Violinister. Hans Hustru optraadte ogsaa og roses for sin smukke Stemme og gode Sangforedrag. „Val-

halla“ bestod som Sangerindepavillon indtil den 7. April 1883, thi da rykkede Damerne for stedse ud af den gamle Pavillon, som blev overtaget af Fr. Grey, men der maatte da kun optræde mandlige Kræfter her. Dette fandt dog ingen Tilslutning blandt Publikum, og efter nogle Maaneders Forløb var Grey færdig. Saa kom den tyske Restauratør Dahms, der engagerede et tysk Orkester, som heller ikke gjorde Lykke, og den Herlighed varede kun 4 Maaneder. Da var Dahms færdig, og saa kom „Valhalla“ atter til at genlyde af Sangens Toner, men rigtignok paa en anden Maade end før, thi nu var det den nyopdukkende Frelsens Hær, der rykkede ind i det gamle Gudindetempel med Salmesang, Guitarspil, Horn og Trommer under vældig Tilslutning fra Publikums Side, men rigtignok et andet Publikum end i tidligere Dage. Da Frelsens Hær marcherede ud, blev Salen inddraget under og sammenbygget med „Café Osborne“, som hvis store Spisesal den nu tjener. Naar en Københavner fra den gode gamle Tid kommer ind i denne Sal, dukker gamle glade Minder frem fra hver en Krog i Salen, og han synes, at han endnu kan se for sig hele den gamle Garde: Amalie, Nana, Thomine, Dagmar, Ella og Julie. Minderne om dem og hans glade Ungdom er gemt i det Lokale, som for hans Indre staar i sin fulde Glans. For ham havde de fordums Tribuner deres Charme, thi der var man i stadig Kontakt med de Optrædende, hvilke man kunde traktere med en engelsk Porter med Sukker i, en Kneckbeiner eller et Glas Banko, og han nynner stille for sig et Vers af en gammel Vise fra Nørrebros Teater:

Jeg lofter lidt koket op,
 men hvad der skal sés, skal sés,
 og naar man er behændig,
 er Dyd og Moralen jo frelst.
 den, der selv er helt anstændig,
 kan jo hvad som helst.

Ligeoverfor „Valhalla“ laa indtil for ca. 40 Aar siden, omtrent hvor nu Vesterbros Postkontor er, en lang, smal Beværtningshave med Lysthuse samt en lille Cigarbutik ud mod Alleen. I den øverste Del af Haven var, med Ryggen op mod Dansesalonen »Colossæum“ (det gamle „Rosenlund“) paa Værnedamsvejen, en lav enctages Bygning med Veranda. Det var den saakaldte „Schweizerpavillon“. Bygningen var opført paa en Grund, der sammen med de tilstødende Grundstykker i Tidernes Morgen havde tilhørt Københavns Kommune, men som ved en Fejl af den daværende Kæmner i sin Tid var blevet forglemt at opføre i Københavns Matrikul og saa ganske stille var gledet over til at komme til at tilhøre Frederiksberg Kommune. I Begyndelsen af det 19de Aarhundrede laa paa dette trekantede Areal, som nu bl. a. indtages af Biografteaterbygningen, Posthuset m. m. en Lystgaard, som ejedes af en Murmester Quist, og i denne Have, hvoraf Haven ved Schweizerpavillonen var en Rest, havde Ejeren ladet opstille Figuren fra det nedbrudte „Københavns Vartegn“ fra Havfruegrunden ved Knippelsbro, og som forestillede „Leda med Svanen“. Denne Figur er senere sporløst forsvundet, men det kunde jo tænkes, at den kunde ligge i Jorden i den endnu eksisterende Rest af Haven. Efter Quists Død blev Arealet udstykket, og paa Hjørnegrunden opførte Mekanikus Møller sit bekendte Voxkabinet, som bl. a. er omtalt af Jacob Davidsen, og som en skøn Dag brændte. Denne Brand gav Anledning til, at V. Rantzau skrev i en af sine Viser:

Det hele Møllerske Cabinet
i Vejret gik som en Raket --
og alle Figurerne, hver og en
græd Taarer af Vox, som Potteben.

I Schweizerpavillonen nær
ku' brændt en Sangerinde der,
men da hun var fraværende —
saa brændte — alene Klæ'erne.

Sæt den Ulykke nu var hændt,
 at Colossæum med var brændt,
 saa havde vi været om en Hals,
 hvor sku' vi saa faaet en Trippevals?

Paa en anden af disse Grunde blev saa „Schweizerpavillonen“ opført, og i Begyndelsen af 1860-erne var det „det Valentinske Selskab“, som her residerede, og da optraadte den i sin Tid meget omtalte smukke og feterede Caroline Byrkel, der var tysk af Fødsel, men som ved et fleraarigt Ophold i England havde faaet en udmærket engelsk Accent, af hvilken Grund hun altid optraadte som Miss Byrkel. Dansk sang hun ogsaa, bl. a. en Sang af Fr. Henriksen, »Cupidos Pil“. Hun blev senere Restauratrice i København, dels paa Hj. af Sct. Annæplads og Toldbodgade, dels paa en 1ste Sal paa Østergade Nr. 29. Den gentagne Gange anførte Historie om, at hun stærkt tilaars skulde have opnaaet Engagement hos V. Rantzau (som jo dog havde kendt hende i sin Tid) paa Grundlag af et Ungdomsfotografi, er vistnok temmelig apokryf.

I Begyndelsen af 1880-erne ernærede hun sig som Blomsterkone i Hamborg, hvor hun gik rundt fra den ene Restaurant til den anden for at falbyde Blomster. Hun kom saaledes en Dag ind i Taubenstrasse hos en dansk Restauratør, den forhenværende Skuespiller Axel Müller (Broder til Fru Betty Nansens-Fader, Teaterdirektør M.), og her traf en af hendes fordums Kolleger fra „Schweizerpavillonen“ hende, som han skildrer som en gammel, meget tarveligklædt, grim Kone, der solgte Appelsiner og halvvisne Blomster. Det var den én Gang saa flotte og smukke Miss Caroline Byrkel.

De optrædende Sangerinder var for en stor Del ellers de samme, som optraadte paa den modsatte Side af Alléen, men der var dog adskillige, som alene holdt sig til den mere beskedne „Schweizerpavillon“. Jeg kan saaledes nævne Tyrolerparret Helene og Valentin Cølln, Luise Altenburg (Tante til Nanna A.) samt den lille vævre Alma Ziegler, der senere blev gift med en Cir-

kusartist fra Turin. Det var forresten 50 Aar siden i Aar (1921), at den endnu levende Alma Ziegler debuterede paa Kunstens Bane som en af de Feer, der svæver i Skyerne i Slutningstableauerne paa Tivolis Pantomimeteater. Udenlandske Kunstnere har ogsaa optraadt paa den lille Tribune, saaledes en engelsk Sangerinde Mlle. Violette, som bl. a. sang en Vise med Omkvædet „Up in the Baloon“. Denne engelske Vise gav Anledning til, at Skuespiller Fr. Henriksen, der paa det Tidspunkt optraadte i Pavillonon, skrev en Vise, som snart kom paa alles Læber, og hvis Omkvæd er blevet til et bevinget Ord. Luftskipper Sivel havde lige foretaget nogle mislykkede Opstigninger med Luftballoner i Tivoli, og benyttende Melodien til Mlle. Violettes „Up in the Baloon“ skrev da Henriksen den bekendte:

Manden sa'e til Konen:
lad mig hjælpe Dig,
ellers gaar Ballonen
den forkerte Vej.

Den Sangerinde, der kreerede denne Sang, som snart efter lød paa Gader og Stræder, var Johanne Dau, Søster til Sangerinden Caroline Dau. Fr. Henriksen var baade Skuespiller, Visedigter og Forfatter til adskillige Smaastykker. Han hører til en gammel Teaterfamilie, idet hans Stedfader var den bekendte Teaterejer og Forfatter Daniel Hansen (som bl. a. havde Vesterbros Teater og Teatret paa „Alhambra“), hans Onkel var 60-ernes og 70-ernes charmerende Skuespiller Lauritz Stigaard, hans Svigerfader var Skuespiller Gunildus Lund og hans Niece Skuespillerinden Frk. Jutta Lund. — I Aaret 1875 debuterede her et ganske ungt Menneske i Tyrolerdragt og gjorde stor Lykke. Han kaldte sig „Citervirtuosen Seppl Kitzebinger“, hvilket dog ikke var hans rigtige Navn, thi han var døbt August Krage-lund og var Søn af en Restauratør i Kiel, som var saa dansksindet, at han i sit private Værelse i sin Restaurant bag et Forhæng havde ophængt et stort Billede af

Frederik den 7de. Seppl Kitzebinger kom dog til at skifte Navn en Gang til, og da kaldte han sig August Etlinger, under hvilket Navn han vandt sit store Ry som Pianist og Citterspiller i det lille Sangerindelokale i Allégade, hvor „Nordens skønneste Kvinder“ optraadte under Kehlet og Lorry Feilbergs Scepter. Det er August Etlinger, der under Navnet „Cithervirtuosen Aichtlinger“ bliver skildret af Holger Drachmann i dennes Roman „Forskrevet“. At den senere Musikkdirektør Carl Gottschalksen har været Pianist og Violinist i sin grønne Ungdom herude i Alleen er neppe almindelig bekendt.

Værterne i Pavillonon har selvfølgelig været vexlende, og de mest bekendte har været Bolhorn og Ottesen, hvilken sidste blev gift med den smukke Sangerinde Thora Hoffmann, samt Conditior Bryde, som ogsaa havde haft Sangerindepavillonerne „Glacisholm“ og „Münchenerhallen“, der laa paa „Alhambras“ Grund med Façade ud mod Alléen. Brydes Datter, Emilie, der var Balletdanserinde ved det kgl. Teater, blev som bekendt gift med kgl. Skuespiller Olaf Poulsen.

Hyggeligt, livligt og morsomt var der i det lille Lokale, selv om der ikke staar det samme Gny om dette som om dets Genbo med Gudenavnet, og der kunde vel en enkelt Gang opstaa en eller anden lille Storm herinde, som dog hurtigt blev bilagt af de joviale og populære Værter. Men ved en bestemt Lejlighed maatte dog Politiet skride ind og lukke Lokalet for den Aften, og Grunden var den, at de optrædende Damer var blevet saa oprømte, at de paa Tribunen foranstaltede en veritabel Afklædningsscene, som ikke var angivet paa Programmet, og dén Aften kom Bølgerne unægtelig til at gaa højt. —

En skøn Dag i Begyndelsen af 1880-erne var „Schweizerpavillonens“ Saga ude, den og Træerne faldt for Øxen, og et højt 5-Etages Hus rejste sig paa dens Grund, men i Ejendommens Gaard bringer et Par gamle Træer endnu Bud fra den gamle Have og den muntre Pavillon.

Tidens Smag gaar ikke længere i Retning af Tribune-

sangerinder af den gamle Skole, thi det, den nu fordrer, er noget mere raffineret, noget mere forfinet, men om dette „noget“ er mere gemytligt, er et stort Spørgsmaal. Fortidens Tribunesangerinder herhjemme havde ikke saa lidt af det uopslidelige „København-Humør“, det Humør, som aldrig fornægter sig selv, og som forstaar at tage alt fra den gemytlige Side af Livet, hvordan dette saa end former sig. Et godt Exempel herpaa var Julie Westermann, der fra „Valhalla“ og „Kisten“ endte med at optræde paa Dyrehavsbakken. Hendes Liv og Levned var, som man véd, stærkt bevæget, men Humøret, „København-Humøret“ bevarede hun lige til det sidste, og med hende forsvandt de rigtige gamle Tribunesangerinder. Julie Westermann var den sidste paa Skansen, og hun vil altid komme til at staa som Inkarnationen af en københavnsk Tribunesangerinde.

DE KØBENHAVNSKE DANSEBODER

DER var et Utal af Danseboder og Dansebuler i sin Tid i København, thi Danselysten var da som nu stor, omend der dansedes under ganske andre Fornier. Man begyndte paa Datidens Danseboder temmelig tidlig, og Publikummet var selvfølgelig forskelligt efter det Niveau, som vedkommende Dansebod indtog. Paa nogle Steder var det gennemgaaende et forholdsvis pænere Publikum, der kom, og man kunde saaledes her træffe en Del Tjenestepiger, der med Torvekurven eller Torvespanden paa Armen var sendt i Byen af deres Madmoder (Butikkerne havde nemlig den Gang længe aabent) og saa benyttede den gunstige Lejlighed til at smutte ned i Dansekælderen. Datidens Danseboder var for det meste i Kældere. Men ogsaa gifte Koner søgte bag Mandens Ryg at faa deres Danselyst styret ved i al Hemmelighed at liste derned, uden at Manden opdagede det. Selvfølgelig kom der ogsaa en stor Del letlevende Damer her, som ikke stod under Politiets Opsigt, og adskillige af disse fik lokket unge Mennesker af pænere Familie „paa Galejen“, som man udtrykte sig i sin Tid. Der var saaledes for mange Aar siden en purung Greve R., som havde fattet en brændende Kærlighed til en letlevende Skønhed ved Navn Stella Olivia, der var 10 Somre ældre end han, og hun benyttede sin Magt over ham til at trække ham fra den ene Dansebod til den anden, indtil den grevelige Familie skred ind og fik sat en Stopper derfor. Ellers bestod Damerne af Sy piger, som man dog ikke maa forveksle med de Paul de Kock-

ske „Grisetter“, men som man faar et ganske godt Begreb om i Poul Chiewitz Romaner, hvor hele deres Tænkemaade og Taleform udmærket er taget paa Kornet, ligesaa vel som deres opvartende Kavallerer „Lapsene“.

Herrerne var paa disse Danseboder ellers mest Studenter, Butikssvende, Kontorister og, hvad man kaldte for „Levemænd“.

Paa de tarvelige Danseboder var det et helt andet Publikum, der søgte: Søfolk, Soldater, Bønderkarle, der var kommet til Byen, og Damerne var for Størstedelen, hvad B. S. Ingemann kalder for „Vampyrer“, nemlig prostituerede Kvinder. Tvende af vore Digtere har givet ganske gode Skildringer af disse Danseboder og Livet i disse. Saaledes skriver B. S. Ingemann i sin Roman „Landsbybørnene“ om en af de forholdsvis pænere københavnske Danseboder:

„Bal-Damerne var, trods Novemberkulden og den „stærke Trækvind i Salen, yderst let klædte, med „korte og meget nedringede Kjoler af stift udstaaende „Musselin, der dannede ligesom en Slags Solskærm „om dem. Nogle vare synligt sminkede, Andre havde „naturligt glødende Kinder og bleve ofte opvartede med „Punsch af deres Cavallerer. De Fleste lo højt under „Dandsen, og der var gjerne noget Vildt og lidet Sømmeligt i deres Blik og Bevægelser. Paa Nogle af „dem saae man tydeligt, at de var udpyntede Tjenestepiger. Disse havde imidlertid et mindre anstødeligt Væsen og bar sømmeligere Dragter end de, der „straalede i de mest glimrende Baldragter. Anton saa „dog Alt i det reneste Lys og beundrede al den Pragt „og Skjønhed; men hvad der forundrede ham var, at „de fleste Bal-Cavallerer dandsede med smudsige Støvler, ligesom de vare indkomne fra Gaden, nogle endog „med Vinterfrakker og næsten Alle med deres Hatte „paa. Det var ham ogsaa besynderligt, at saavel Herre- „rer som Damer kom og gik af og til, og at Selskabet saaledes bestandig forandredes.“

Som man heraf vil se, var det et noget blandet Pu-

blikum, der færdedes paa en saadan Dansebod, der dog hører til en af de bedre af den Slags, men kun Damerne viser sig at være pyntede til Dans. hvorimod Herrerne kom, som de gik og stod, lige ind fra Gaden uden at afføre sig Overtøjet.

En anden Dansebod, men rigtignok af laveste Rang, idet den er beliggende i Ulkegaden (nuværende Holmsgade) skildres af H. C. Andersen i Romanen „Kun en Spillemand“, hvor det hedder, efter at nogle Matroser har ført Romanens Hovedperson, den lille Christian, hen til Steffen-Kareths Dansebod:

„Matroserne loe og førte ham ind i Sidegaden, hvor „Fløiter og Violiner klang fra et lavt, mørkt Huus. „De gik derind. Dejlige jublende Toner giennem- „strømmede Drengens Sjæl, hans Øjne blendedes ved „de mange Lys i Kroner og Lampetter, skøndt der „laae et graaligt Dampskjær over det Hele. Med „Hatten i Haanden hilsede han høfligt til alle Sider. „Ingen lagde Mærke dertil. Mandfolkene vare heller „ikke pyntede, men Damerne saae des prægtigere ud, „og deres Kinder vare røde som Roser. En Karl „dandsede med en lang Tobakspibe i Munden og dampede store Skyer hen over sin Dames Skuldre. Ved „Døren sad en ung Dame hos Cavalleren, de var vist „forlovede. Nu kom der en stor Dame med hvid „Kjole, Blomster i Haaret og en Ølflaske i Haanden. „Det var Steffen-Kareth. Hun kjendte godt Søfolkene, „hun var vist i Familie med dem, thi hun slog sine „Arme om deres Hals og kyssede dem til Velkomst. „Det var en særdeles venlig Dame. Hun talte saa „bekjendt og mildt til Christian og gav ham Punsch; „han kyssede hendes Haand, og hun strøg venligt „Haaret tilbage fra hans Pande. Hun var vist en „inderlig god Dame.“

Som H. C. Andersen her skildrer denne Dansebod med Skøgerne og Søfolkene, giver den et ganske godt autentisk Billede af en saadan, saaledes som den kom til at forme sig for et ungt, ubefæstet Menneske, der

første Gang kommer til Hovedstaden og bliver blændet af den oplyste Dansebod, Klangen af Fløjterne og Violinerne, Synet af de pyntede, sminkede Damer, der for ham staa som Indbegrebet af al Skønhed og Glans, uden at han i sin Uberørthed og Naivetet faar Øjnene op for, hvad det er for et uhumsk Sted, han i Virkeligheden er kommet ind paa. Som det gik ham, gik det mange andre unge Mennesker, selv om de ikke var saa naive som Christian. Fortidens strænge Familieliv holdt ikke af Ungdommens Renden paa Billardstuer, Kaféer eller Værtshuse, og Følgen var da den, at de unge Mennesker var saa meget mere griske paa den forbudne Frugt, som de da søgte paa Steder udenfor de stive, strænge. „Vi alene vide det“-Hjem, f. Ex. paa Danseboderne. Selvfølgelig var der dem, der ingen Skade tog deraf, men der var andre, som ikke saa sjældent led et Skibbrud, der mærkedes hele Livet igennem. Carl Michael Bellman saa poetisk paa Danseboden, naar han i Nr. 10 i „Fredmans Epistlar“ synger:

Ge nu flöiterna en ton —
blås för hela laget!
Nymfen är i taget,
och vid kärleksgudens tron
dansar jag och hon.
Sköna ögon hvälfva kring och kasta strålar,
nymfen ger sin hvita hand . . . kors hur hon prålar,
hur hon sjunger, ma bergère —
glöm allt lifsbesvär!

Og naar han i Epistlernes Nr. 68 synger:

Mowitz, i afton står balm
hemma hos Molberg, korpraln!
Just där du seer ljuset
och lyktan uppå huset,
där ackurat står balm.
Ulla i fönstret där står.
Tjänare, syster . . . Gutår!
Släpp oss in i salen —.

Mollberg nu dansar igen,
 färdig uppå foten,
 liksom stod han i roten
 och språng för fienden.
 Västen uppknäppter och gul —
 skjortan, som tvättas hvar jul,
 fläktar uti trasor.
 Med ullstrumpor och basor
 står han i Bacchi skjul.
 Gammal fet og ful,
 han Bacchi kransar binder,
 visar, glad och trinder,
 sina blomsterkinder.

Saa poesifuldt, som Bellman her har skildret Danseboden, har der vel neppe været, hverken i Stockholm eller her i Byen, men han har haft Sympati med den, har set paa den fra en Digers Synspunkt og har evnet at aflokke det poetiske saavel hos Drukkenbolten Korporal Mollberg som hos Skøgen Ulla Wiinblad paa samme Maade, som Holger Drachmann saa Sangerindepavillonens og Syngepigen Ediths Poesi i Romanen „Forskrevet“. Vi har dog ogsaa herhjemme haft store og smaa Poeter, der morsomt har skildret Livet paa de københavnske Danseboder, og hvoraf Exempler vil blive meddelt længere fremme. I første Række kommer dog her F. Bauditz forsørne „Blikkenslagerens Vise“, hvor Haandværkerjargonen udmærket er taget paa Kornet, og hans Vise er malende, giver et godt Billede af Tønen paa Danseboden, saaledes som den var næsten hver Aften paa slige Steder. Blev man uenig om et Pigebarn, saa var den eneste Maade, man kendte, til at komme ud af Skændsmaalet og Uenigheden: „Et Par Næver i hans Syn“. Og saa overgav Pigebarnet sig til Sejrherren.

Og V. Rantzau fortæller i Visen om „Malenes uheldige Kondition“ om Malene, der var født i Glostrup, og som fik Kondition i Dansesalonen „Fønix“, eller som den populært kaldes „Fuglen“:

Musikkens Toner mig forvirred,
 Didlom deia dei didelidelom,
 Og Klinkevalsen den mig pirred,
 Didlom deia didlomdei,
 Jæ tænkte: gid Du kunde snurre
 Dig rundt i Valsen, ja gid jæ to're,
 Saa jæ, min Sæl, det gjerne gior'e,
 Didlom deia didlom dei.

Min Danselyst den blev ulhyre,
 Didlom deia dei diddelidelom,
 Ja, næsten inte til at styre,
 Didlom dei didlom dei,
 Ja det ku' hæn'se! at jæ gik paa'en,
 Ja først paa Hælen, og saa paa Taacen,
 Naar mine Been blot kunde faa'en,
 Didlom deia didlom dei.

Spørger man om, hvilke Danse der særlig dansedes paa disse Steder, saa maa Svaret blive, at de mest brugte Danse vel nok var Runddanse som Hamborger-Skotsk, Vals, Polka og Turdanse, navnlig Sextur, samt naturligvis Klinkevalsen, Forkert. Denne sidste danses vel nu ikke mere paa nogensomhelst Dansebod eller Dansesalon, som det nu hedder, men det er ikke saa overvættedes mange Aar siden, at der dansedes „Forkert“ i vore Dansesaloner. Nu er her alle disse Danse blevet afløst af de nye saakaldte „moderne Danse“ som One- og Two-Step, Boston og Jasz. Der er sagt mange onde og nedsettende Ord om disse Danse, at de skulde være uanstændige og umoralske, men netop de samme Meninger, som vi nu udtaler om de nye Danse, sagde vore Forfædre om de Danse, som vi nu betragte som Fuldkommeliggørelsen af alt Skønt, Yndefuldt og god Moral. Saaledes skrev den tyske Digter Gottfried Bürger, der døde i 1794, i et Digt, som formede sig som en Filippika imod Valsen:

Der Ausbruch wilder Aurlahnsbrunst
 Heisst zum Exempel -- Balzen.
 Thut eben das mit Schwabenkunst,
 So heisst die Sache -- walzen.

Og vor egen Poul Chievitz, der saa udmærket tog Datidens Snobber paa Kornet, lader i sin Roman „Fra Gaden“ Emilie St. Clair sige til den brave Landmand: „Gud, Tante fortæller, at Deres Søn finder Polka uanstændig.“ Landmandens Søn var ikke ene om denne Mening, og han havde mange Meningsfæller mellem de adstadige Spidsborgere, for hvilke det stod som en stor Uanstændighed at tage en Dame om Livet og fare afsted med hende i Polka, Galop eller Mazurka. Men som der allerede stod i den gammeltestamentlige Prædikerens Bog: „Der er slet intet Nyt under Solen“, saaledes gaar det ogsaa med de forskellige Tidsaldres Anskuelse og Meninger. Det er de samme Udtalelser, der stadig gør sig gældende, kun med et andet Objekt, men Meningen er ikke til at tage fejl af, og det er stedse Jeronimus contra Leander, Magdelone contra Leonora.

I Kvarteret omkring Østergade var der en Mængde Danseboder, og i Følge Politirapport af 3. Juli 1790 finder vi saadanne i Holmensgade, nuv. Nr. 23 hos Hans Lund, den samme Ejendom, hvor senere Johanne Luise Heibergs Forældre boede, i Nr. 26 hos Johansens Enke Karen Birch og i Nr. 29 hos Mansfeldt. Denne sidste havde om Sommeren Telt i Dyrehaven, hvor Trækplasteret rimeligvis var letlevende Damer, at dømme efter den Oplysning, som Politirapporten giver, nemlig, at der i Ejendommen i Holmensgade paa 2den Sal til Gaden boede en Madam Hegelund, der havde „4 unge Quindemennesker hos sig, som skal staa i en Slags Connezion med Mansfeldt i Henseende til hans Værtskab“.

I den nærliggende Dybensgade træffe vi samme Aar Dansebod i Nr. 6 hos Johan Jacob Møller, der tillige var Punchevært, hvilket vil sige, at han foruden Danseboden havde en saakaldet Punchesal, hvor der serveredes denne ædle Drik saavel varm som kold. Hoveddrikken ved Sammenkomster var jo i sin Tid Punchen, som jo nu er afløst af den Sodablandede Whisky, og i en stor Del af Danseboderne var der en Sal, der kaldtes Punchesalen. Denne Betegnelse vil man endnu den

Dag i Dag finde bevaret i Folketeatret (Restauranten bag Balkonen) og i Palais de Danse bag Balkonen. Laxegaden havde i 1790 en Dansebod i det senere Nr. 10, hvor nu Landmandsbanken har en af sine Bygninger, samt den bekendte Dansekælder paa Hj. af Nel- likegade, nuværende Asylgade Nr. 12, hvor der i vore Dage er Bødkerværksted. Denne Dansekælder inde- havedes i 1842 af Værtshusholder Hans Petersen, der 15 Marts s. A. fik Tilladelse til at holde Dans her, men det var først, da Værtshusholder Carl Mossin i 50-erne traadte til, at den vandt sit Ry under Navnet „Laxen“ eller „Mossins Kælder“. Mossin havde tidligere været Værtshusholder i Lille Kongensgade Nr. 29 og var gift 2den Gang med en ung, køn 19-aarig Pige ved Navn Rosalie, der med Aarene tog saa meget paa i Vægt, at hun tilsidst vejede ikke mindre end ca. 225 Kilo, men da var hun ogsaa en hel Seværdighed. Entréen til „Laxen“ betaltes i sin Tid med 4 Sk., for hvilke man fik et Glas Øl og en Snaps, begge Dele fulde af Støv og Snavs, da de skænkede Glas stod opstillede i lange Rader paa Disken i Lighed med Mælketoddy-Kælderne. Dansesalen var ved Siden af Forværelset, og hver Dans maatte betales med 2 Sk. Dansemusikken bestod som Regel af en Violin og en Fløjte eller Klarinet. „Laxen“ var en udpræget Sømands-Dansebod, og den Gæst, der ikke gjorde Indtryk af at være Sømand (en blank Kasket kunde dog være tilstrækkelig), blev nægtet Adgang ved Skænken eller uden videre smidt paa Døren. Damerne, der søgte her, havde deres Bopæl i Holmensgade. Da Carl Mossin døde, flyttede hans trivelige Hustru bort fra Kælderens og fik Værtshus i en Stueetage paa Nørre- brogade, det senere Nr. 43, i hvis anden Stue den be- kendte Handelsgartner Fløystrup boede. Efter at Mos- sins Enke var flyttet, blev der Sangerindelokale i „Laxen“, hvis Koncession var tildelt en Mand ved Navn Jørgen Bech. Dennes Datter, Adelaide, som senere blev gift med Hoboist Braunstein, spillede Violin her, medens Sangen præsteredes af 3 Sangerinder ved Navn Jfr. Both,

Madam Morgenstjerne og Madam Petersen. Madam Morgenstjerne var dog, til Trods for sit adelige Navn, ikke adelig, thi hendes bedre Halvdel var Hovmester.

For Enden af Hummergade laa i Admiralgade, det senere Nr. 30, Dansekælderen „Admiralen“. Den havde Nedgang fra Gaden, og paa hver Side af Indgangsdøren var der et Vindu, medens selve Danselokalet vendte ud til Ejendommens Gaard. Lokalet var tarveligt, der var hyppigt Slagsmaal, og de Besøgende var noget lignende som dem, der kom i „Laxen“.

Hvor nu Nr. 6 i Lille Kirkestræde er, havde Christian Rommelhoff sin Dansebod, som han havde flyttet herhen fra St. Brøndstræde, Hj. af Vognmagergade. Om Sommeren havde han Telt i Dyrehaven, og i en Politirapport af $\frac{3}{7}$ 1790 meddeles om Huset i Kirkestræde: „I samme Huus paa første Sahl, som skal tilhøre Rommelhoff, skal logere et ungt Qinde Menneske, der forhen har været i Børnehuset“. Ligeover for denne Dansebod laa det nu forsvundne lille Færgestræde, som strakte sig fra Lille Kirkestræde til Fortunstræde og udmundede bag den nuværende Bockelundske Ejendom. Paa Hj. af Lille Færgestræde og Kirkestræde laa en Dansebod, som holdtes af Jonas Lundbeck.

I den Del af Lille Kongensgade, der ligger mellem Kongens Nytorv og Nikolajgaden, laa flere Danseboder, saaledes var i Skippernes Lavshus skraas for Integade en Dansebod med det mærkelige Navn „Luftballonen“ samt i Nr. 25, hvor ogsaa forskellige Lav havde Sæde. Det var her, at for ca. 30 Aar siden „Karlebyes Danseøvelse“ havde Lokale paa 1ste Sal. Denne saakaldte „Danseøvelse“ var i Virkeligheden kun en uofficiel Dansebod, hvortil Adgangen stod aaben for alle og enhver fra Gaden. Ad en snever, mørk Trappe naaede man op paa 1ste Sal og gennem en lille Forstue ind i selve Dansesalen, der i sin Tid havde gaaet under Navnet „Nehms Dansesal“. Dansesalen var lavtloftet og ca. 100 □ Alen stor; Møblementet bestod af Bænke langsmed Væggene og voxdugsbetrukne Stole, medens

et forkølet Fortepiano repræsenterede Orkestret. Det dansende Herrepublikum var til Tider ret udsøgt, hvorimod Damerne mere kom ind under Begrebet „den lavere Adel“. I Begyndelsen og Midten af forrige Aarhundrede havde forskellige Lav haft deres Herberge her, bl. a. Malerlavet, og der var den Gang tilstrækkeligt med Logisrum i Stueetagen, hvor der tillige var flere lavtloftede og mørke Værelser. De forskellige Lavs Opslagstavler var foruden nogle Konge- og Krigsbilleder Væggenes Pynt, medens Møblementet bestod af nogle haarde Sofaer med Voxdugs- eller Hestehaarsbetræk, Stole med skurede Træsæder samt nogle Bænke og skurede Fyrretræsborde. Gulvene var dækkede af et tykt Sandlag, og over det hele hvilede en stærk af Spiritus og Madduft parfumeret Atmosfære. Endvidere var der en meget besøgt Kegelbane. Paa 1ste Sal laa som omtalt Dansesalen, hvor Lavenes Kvartalsmøder som Regel afsluttedes med et Bal. I Malernes Regnskab for Januar Kvartal 1839 forekommer for sidste Gang følgende Udgiftspost: „Stadsmusikanten for sin Opvartning paa Kroen 12 Rdlr. 5 Mk. 4 Sk.“ Bag Ejendommen laa udmod Vingaardsstræde en lille, nu forsvundet Have. I 1822 var Værten i denne Ejendom Traktør Hans Christian Bøgh.

Tæt ved Kongens Nytorv var i Lille Kongensgade Nr. 8 Værtshusholder Møllers Dansebod, og ved Siden af denne Ejendom var det, at Værtshusholder Christian Otto Nagel („Fatter Nagel“) havde sin temmelig gemytlig Beværtning i Stuen og paa 1ste Sal, og af hvad Art Forretningen var her paa Salen, faar man et Begreb om af 4de & 5te Vers i „Fatter Nagels Vise“, hvori det hedder:

Men oppe der paa Salen
 Der boede jo hans Glutter,
 Mjav, mjav, mjav og singsalia.
 Der trivedes Skandalen,
 Og der kom Sømandsgutter
 Mjav, mjav, mjav og singsalia.

Hurra, hurra, hurra, hurra.
Hurra for Fatter Nagel!
Aa Hurra og singsalia.

Og Nagel sa'e: Her har De
Mit Fuglebur forresten:
Mjav, mjav, mjav og singsalia.
Og har De Mønt, værsartig,
Man skal jo elske Næsten!
Mjav, mjav, mjav og singsalia,
Hurra o. s. v.

Erindringer om „Fatter Nagel“ vil vel neppe nogen-
sinde uddø, i ethvert Fald ikke Visen, hvis Melodi for
en Del Aar siden, kombineret med en Vise fra „Kisten“
om „Thomine, hun er væk“, blev benyttet i Sommer-
revuen 1895, hvorved der fremkom den bekendte Vise:

I Lille Kongensgade
Der boede Biskop Absalon
Aaja, aaja, aaja og singsalia.
Logerende han ha'de,
Blandt andre Eskild Salomon.
Aaja, aaja, aaja og singsalia.

Hvor nu „Magasin du Nord“s Kælder er paa Hj. af
Vingaardsstræde, laa indtil Midten af 60-erne en meget
kendt og besøgt Dansekælder, der i Folkemunde gik
under Navnet „Torvet“. Der havde i mange Aar været
Dansekælder her, og da Værtshusholder P. Rasmussen,
der tidligere havde haft Værtshus i Nørrevoldgade Nr. 110,
den 10. Marts 1847 ansøgte Politiet om Tilladelse til
maatte afholde Dans i ovennævnte Kælder, begrundede
han sin Ansøgning paa, at „der i flere Aar har været
tilladt at holde Dans her, og hvilken Lejlighed netop er
indrettet til dette Brug.“ Tilladelsen gaves ham under
18 Marts s. A.

Paa Hjørnet af Christen Bernikovstræde og Grønne-
gade finder vi i 1789 en Dansebod, der holdtes af en
Vært ved Navn Utzen, og denne Dansebod har neppe
været af allerfineste Sort, naar man vil dømme efter en

anonym Klage af 31 August 1789, som blev indgivet til General-Auditeur og Politi-Mester Flindt over en Pige, der boede paa Hj. af Volden og Stormgade 305 (det nuværende Nr. 93 i Vestervoldgade). Det hedder i denne Klage, at der her logerer paa 1ste Sal ud mod Volden „et Fruentimmer, der kalder sig Jomfrue Petersen, men hvis rette Navn er Christiane Albeck, der ingen anden Næringsvei har end Løsagtighed og inter til Ophold, uden hvad hun, ved at forføre især unge Mands-Personer til samme derved tilvejebringer sig.“ I den anonyme Klage hedder det endvidere, at hun raaber ud til de forbigaaende Mænd for at faa dem op til sig. Hendes „bequemme Logis“ koster hende 28 Mark danske om Maanedens. „Naar Mændene enten ikke hørte hende eller ikke vilde høre hende, blev de overvældede med gemene og højst uforskammede Skældsord og Øyenavne“. Endvidere meddeles det, at hun kommer paa tre Danseboder, hvoraf den ene var paa Hjørnet af Grønnegade og Christen Bernikovstræde hos en Mand ved Navn Utzen. Til Slut anføres i den anonyme Klage: „For Resten aflægger hun og paa fast Anmodning (!) Besøg i adskillige offentlige Herberger-Huuse her i Staden naar forventende Rejsende der var at finde.“ Bemeldte Jomfru Albeck, kaldet Petersen, maa efter al Sandsynlighed have været et overmaade lebendigt Pigebarn, og naar man fra hende vil slutte til de øvrige kvindelige Gæster paa denne Dansebod, maa der have været ret livligt hos Hr. Utzen.

En endnu mere livlig Dansebod laa i den lille vinkelformede Gade „Bag Hovedvagten“, der indtil 1874 gik fra Kongens Nytorv ved „Hotel d'Angleterre“, bag om Hovedvagten og udmundede i Ny Adelgade. En Besøgende, der gæstede denne i 1803, fortæller saaledes, at han en Aften kom herind, og hvor han under en klingende Violins Musik havde den Glæde og Fornøjelse at „træffe en Danserinde og med hende at balancere Glædens Deling i denne deres Stilling ved Dans“. Men pludselig bliver hans Glæde til Misfornøjelse, thi hans

Dame begyndte med ét at blive gemen, grov og uartig baade i Ord og Handlemaade. Desværre faar vi ikke at vide, hvad hun har sagt eller gjort, men hendes Herre søgte forgæves efter Værten for at protestere. Det skulde dog blive endnu værre, thi der kom nemlig tvende andre Fruentimmere i lange (!) Kjoler, og disse greb fat i hans Dame, med hvem de gav sig i Klammeri. Saa forsøgte de at trække hendes Kjole af hende, idet de paastod, at den tilhørte dem. Alt dette skete naturligvis under megen Allarm og Tummel, saa den arme Mand betakkede sig vel nok for oftere at komme „Bag Hovedvagten“. Regnegade, eller Store Regnegade, som den kaldtes, havde ogsaa sin Dansebod, der i den første Halvdel af forrige Aarhundrede var beliggende i daværende Nr. 178, det senere Nr. 11, paa 1ste Sal. Der var her Dans Søndag, Mandag og Onsdag, og der herskede da et meget muntert Liv. Værtinden var Madam Christiane Andrikke Ahrendt, Enke efter Værtshusholder Korup, og Danseboden gik under Navn „Madam Korups Dansebod“. Ovenover Indgangsdøren paa 1ste Sal var der anbragt en gammel Staldlygte, hvori stundom „Levningen af et Lys“ udbredte sin Glans“, og naar man kom ind i Helligdommen, maatte man købe sig en Snaps, som kostede 4 Sk. Der fortælles om denne Dansebod, at „Musikken er særdeles god, men Madammen skal stundom være lidt gnaven“. Det har ikke været et helt behageligt Naboskab med Danseboden, og de Omboende klagede jævnlig, bl. a. i en skriftlig Klage af 1 Februar 1840 over „den Støj, Tummel, Skrigen og Musik, der kom fra Danseboden“- I den i denne Anledning optagne Politi-Rapport oplystes det om Madam Korup, at hun havde været temmelig velstaaende og havde ejet en Kapital paa ca. 5,000 Rdlr., men at disse skulde være blevet ødelagt af hendes Kæreste, afskeditget Lieutenant Bradtkorp, der har købt Ejendommen Nr. 202 (nuv. Nr. 2) paa Kulturvet. Det maa ikke have været nogen hel ublandet Fornøjelse at være Nabo og Genbo til disse Danseboder, hvor der har været et

stadigt Rykind af Gæster, mere eller mindre anløbne, som dansede, raabte og skreg, saa at de Omboende fik deres Nattesøvn fuldstændig spoleret, thi Dansen holdt jo allertidligst op ved 12—1-Tiden. I Nærheden af denne Dansebod laa den lille lukkede Gade, Lille Regnegade, som nu er den nederste Del af Ny Østergade, og her laa indtil for omtrent 25 Aar siden „Dansesalonen (en finere Betegnelse for Dansebod) Aftenstjernen“, eller som den af den store Hob kaldtes „Stjernen“, i det senere Nr. 7. Paa dennes Plads havde der forud ligget et af Københavns offentlige Dampkøkkener, men da Københavns Politi, som af Bræstrups Efterfølger, Politidirektør Crone var blevet fuldstændig omorganiseret, førte en haardnakket Kamp mod de mange Dansebuler, som det vilde have afløst af et ordentligt, stort Lokale. foranledigede dette, at Dampkøkkenet blev omdannet til et Danselokale. Efter en over Orkesterpodiet anbragt mægtig Gasstjerne fik dette Lokale Navnet „Aftenstjernen“. I Anledning af denne Omforandring kunde man i et af Datidens illustrerede Ugeblade „Hr. Sørensen“, Aargang 1865 Nr. 32 læse følgende:

„Til Publikums Underretning tjener:

At Hr. Commerceraad Heymann, Ridder af Dannebrog, Ridder af Vasaordenen, samt decoreret med den svenske Guldmedaille Literis & artibus, Ejer af Thors Hal, Valhalla etc., lader i denne Tid i Regnegade opføre en
Dandsesalon.

Driftig Mand, den Commerceraad og Ridder.“

Den første Mand, der som Vært rykkede ind i det nye Lokale, var Restauratør L. Larsen, der senere købte Prins Wilhelms Palæ paa Sct. Annæ Plads af Ritmester Allan Dahl og indrettede det nu nedlagte „Larsens Lokale“. Allerede Aaret efter var „Aftenstjernen“ ikke mere Danselokale, men var blevet til Sangpavillon, hvor der i 1866 optraadte Damerne Mlle. Annette, Josephine og Emmy, som foredrog Solosange, Duetter og Terzetter.

Desuden optraadte Miss Turner, „berømt Harpevirtuos“, ligesom der var Musiknumre for Violin og Piano. Entréen var 8 Sk. Senere blev der atter Danselokale her, indtil hele Kvarteret faldt for Øxen og Lille Regnegade omdannedes til Forlængelsen af Ny Østergade. Det Publikum, der søgte „Aftenstjernen“, var vel nok Byens tarveligste fra Vognmagergade- og Brøndstrædekvarteret, og man saa her ret hyppigt Mandfolk iført lange, tunge, snavsede Vandstøvler skære „en Forkert“ med Kvartets mindre fashionable Damer. Hver endt Dans maatte betales med 2 Sk., som efter Møntforandringen blev konverteret til 5 Øre, der af de dansende Herrer efter hver endt Dans maatte erlægges kontant til Musikdirektøren, og de staaende Udbrud fra „Balinspektøren“, populært kaldet „Udsmideren“, var da enten „Denne Vej med 5-Øren“ eller „Op med 5-Øren, mine Herrer“. Ve da den Formastelige, der vilde unddrage sig sin Betalingspligt, thi han blev i saa Fald „werfet ud“ efter alle Kunstens Regler af den meget haandfaste „Udsmider“, der ikke tog helt blidt paa dem, som „vilde brænde den af“. En Aftenstund gæstedes „Aftenstjernen“ for ca. 40 Aar siden af en veritabel Arrestant, der under behørig sikker, men meget diskret Politibevogtning fik Lov til at svinge sig her til Trods for, at han var arresteret af Politiet. Vedkommende sad arresteret for en eller anden Forbrydelse, hvortil han havde haft en Medskyldig, som Politiet gerne vilde have Fingre i, og da man mente, at denne var Gæst i „Aftenstjernen“, men ikke kendte ham, var det, at Politiet foranledigede, at dets Arrestant for en enkelt Aften fik Lov til at muntre sig til Dansens Toner i Haab om, at man ad denne hidtil ukendte Vej kunde faa fat i den Medskyldige. Desværre glippede Haabet, og det eneste reelle Udbytte, der kom ud heraf var, at Arrestanten fik sig en behagelig Aften skarpt bevogtet af mandsstærkt, civilt Politi, saa at enhver Flugt fra hans Side vilde være en Umulighed, men den „Aftenstund i Stjærnen“ har Arrestanten sikkert længe levet højt paa.

I Sidegaarden til den store Ejendom Nr. 2 i Møntergade, Hjørnet af Pilestræde, var der saa langt ned som i Begyndelsen af 70-erne offentlig Dans et Par Gange om Ugen, hvortil der skulde betales 24 Sk. i Entré, men til Gengæld var der saa intet at betale for hver enkelt Dans.

Den under Lille Kirkestræde omtalte Christian Rommelhoff havde i 1789 en Dansebod paa Hj. af Store Brøndstræde og Vognmagergade. I 40-erne finde vi paa Hj. af Slippen (∴ den Del af Landemærket, der udmunder i Gotersgade) og Lille Brøndstræde, altsaa hvor nu „Gutenberghus“ ligger, en Dansebod, hvis Vært var Værtshusholder N. B. Schoustrup. Den gamle Karetmagerkro, der laa i Springgade Nr. 9, det nuværende Nr. 57 i Pilestræde, holdt offentlig Dansebod et Par Gange om Ugen i 60-erne. I 1845 findes en Dansestue i Suhmsgade Nr. 2. Hj. af Landemærket, og i Skrædderkroen. Gammelmønt Nr. 39, fik under 30. Oktober 1840 Skræddermester og Vært paa Lavshuset Hermann Frederik Christian Reiter Politiets Tilladelse til indtil videre at holde Dans her Søndag, Mandag og Onsdag.

Et mindre hyggeligt, men dog meget besøgt Lokale var beliggende paa et Pakhusloft i Nørrevoldgade Nr. 96 over Gaarden, hvor Gæstgivergaarden „Danmark“ havde Sæde. Paa Hjørnet af Nørregade og Nørrevoldgade, nuv. Nr. 60, var i mange Aar en af Byens mest bekendte og mest søgte Dansekældere. Ejendommen tilhørte i sin Tid Kapelmusikus & Organist, Krigsraad Keyper, men solgtes senere til Rebslagermester Hans Thrane, Fader til Tivolidirektøren, T. S. Thrane. Da Værtshusholder Niels Rasmussen, kaldet Freilev, der tidligere havde haft Dansebod andre Steder i Byen, i 1840 ansøgte om at maatte faa Dansebodsbevilling her, vedlagde han Andragendet en Attest dateret 2. Oktober 1840, der gik ud paa, at der her i en Række af Aar havde været Dansebod, ligesom der anførtes i Attesten: „Da det (∴ den) ligger paa Hjørnet af en bred Gade, forstyrres her ej saa mange Folk som Tilfældet er ved deslige Etablissem-

menter inde i Byen". Den mest bekendte Vært her var vel nok Værtshusholder Lars Erichsen, som residerede i Kælderen fra 1850 til 1864, hvilket Aar han flyttede til Lille Kannikestræde Nr. 5, hvor han indrettede „Erichsens Salon“.

Det var et broget Liv, der udfoldede sig i den lave Tobaks- og Puncheduftende Kælder, hvor Herrerne for det meste var Soldater fra den nærliggende Garderka-serne, medens Damerne hovedsagelig var Kvarterets Tjenestepiger, som ikke kunde modstaa Fristelsen til at faa sig en Svingom med de flotte, statelige Garderkarle. Musikken i denne Kælder bestod af Klaver, Violin og Klarinet, og Sagnet fortæller, at den senere Operasanger I. L. Nyrop efter at have aftjent sin Værnepligt ved Garden skal have begyndt sin musikalske Løbebane i København med at stryge Violinen i denne Dansekælder, hvorfra han med Folketeatrets Orkester som Mellemlid gjorde Springet op paa de skraa Brædder som Masaniello i „Den Stumme“. Paa ham kommer til at passe, hvad Holger Drachmann skrev ved Fru Heibergs Død:

Kunsten begynder i Dyrhavsbod,
blandt Gøglere findes dens Moder;
den fødes til Liv i en Kælderhals —
drejer sig ej i en Sagtevals
efter de sirligste Noder.

Foruden denne Dansekælder havde den ellers saa stille Nørregade endnu 2 andre, hvoraf den ene, der laa i nuværende Nr. 41, i Midten af 30-erne indehaves af Værtshusholder P. Nielsen. Den anden laa i Nr. 21, for Enden af Krystalgade, hvor nu Telefonselskabets Ejendom ligger, og Værten her var Værtshusholder Hans Larsen Tofte. Naar Viggo Lindstrøm i sin Bog „Kjøbenhavn i Tredserne“ skriver, at „Toftes Kælder“ var beliggende paa Hj. af Sct. Pederstræde, er dette altsaa urigtigt. „Toftes Kælder“ var en af Byens mest berygtede Danseboder, og der var jævnlig Klager over al den Støj og Spektakel, som herskede her. Da Tofte i November 1847

flyttede herfra til „Kæden“ i Dronningens Tværgade, udlejedes Kælderen til Værtshusholder Peter Petersen, som tidligere havde haft Dansebod i Kompagnistræde Nr. 22, og da han ansøgte om Politiets Tilladelse til Dans paa Nørregade, fik han den kun paa den Betingelse, at saafremt der indløb grundet Klage, vilde Tilladelsen blive forbrudt.

Det af Byens Danselokaler, der vel nok har været mest berømt, og om hvilket der altid har staaet et vist Ry paa Grund af den Patina, det i de mange Aars Forløb havde faaet, er vel nok den nu nedlagte „Kalkeballen“ i Lille Kannikestræde Nr. 5. Over dette Lokale hvilede der fra salig Kong Frederik den 6tes Tid en vis Nimbus fra den gode gamle bedsteborgerlige Tid. Her i dette Lokale havde Borgerobersten, Grosserer Garbrecht med bevæget, dirrende Røst udbragt Skaalen for Landsfaderen, her havde Frederik den 7des Gemalinde som Figurantinden Louise Rasmussen Fredag den 22 Marts 1839 danset „Jaleo di Xéres“ for Medlemmerne af det dramatiske Selskab „Holbergs Minde“, som senere i sit 40-Aars Mindeskrift lod denne glørværdige Begivenhed fremhæve med spærrede Typer, og her havde Traktørenken Madam Schæffer serveret sin berømte Skildpadde, som kostede 1 Mark Portionen, hvilket Markstykke Gæsterne som oftest erlagde paa Tallerkenkanten efter endt Spising. En efterfølgende Gæst kunde da ofte profitere af dette Markstykke, som han kunde fiske op af Skildpaddesaucen, thi Tallerkenene vaskedes nemlig ikke altid af. „Kalkeballen“ har set meget, rummet meget og oplevet meget indenfor sine lave Mure. Den har været Beværtning, Teaterlokale for Datidens mange Dilettantskuespillere, af hvilke flere som Valdemar Kollingsen., Frederik Madsen, Harald Kolling, Knoblauch senere blev „rigtige“ Skuespillere, den har været Dansebod, Foreningslokale, Varieté og Auktionslokale for sluttelig at ende som et Hjem for Kristelig Forening for unge Piger. Navnet „Kalkeballen“ siges at skrive sig fra, at Murerne i sin Tid holdt deres Kvartalsmøder her, men en anden Version gaar ud paa, at det stammer fra en

Del Mursvende, som optraadte her 1847—48—49. I Folkemunde kaldtes den dog kun for „Ballen“ eller „Skarnbøtten“. Da Lars Erichsen i 1864 forlod Dansekælderen paa Hj. af Nørrevold, flyttede han herind og omdannede Lokalerne til den forholdsvis flotte „Erichsens Salon“, hvor der i Begyndelsen var Dansebod, dernæst „Øltunnel“ og „Soirée musicale & comique“ for atter at blive Dansebod. Musikken leveredes i Begyndelsen af Aftenerne af et mindre Orkester, som efter den Tid blev forstærket med Værtens Søn, Carl Erichsen, der indtil Kl. 11 spillede i „Odeon“, det nuværende „Betty Nansen-Teater“, samt med hans Kammerater Guldbrandsen, Sild, Lenthe m. fl. Carl Erichsen spillede for til Dansen, og nu kan det nok være, at der kom Fart over det hele. Han var selv Komponist til adskillige Trippevalse foruden til den ildfulde „Cancan parisien“, hvormed han som Regel sluttede Dansen af. I Orkestret sad ogsaa Kragelund, og det var i „Kalkeballen“, at „Kragelunds Trippevals“ første Gang lød. Publikum spidsede Øre ved at høre den fixe, karakteristiske Melodi, og man spurgte Orkestret, hvad det var for en Melodi, der blev spillet. Det eneste Svar, der kunde gives, var: „Den er af Kragelund“. Disse Ord blev til en Slags Refrain, og hver Gang man i Melodien kom til de Takter, hvor de kunde passe, sang baade Dansende og Orkestret

„Den er af Kragelund“.

Rantzau fik da fat paa Melodien, til hvilken han skrev sin berømte „Jomfru, vil De med i Skoven“. Det var selvfølgelig ikke der allerfineste Publikum, som kom i „Erichsens Salon“, thi der kom ogsaa Besøgende, som det ikke var helt let at holde Styr paa, ligesom der jo ogsaa skulde passes paa, at alle kom „op med 5-Øren“. I den Anledning maatte man have en dygtig Balinspektør 3: Udsmider, og en saadan fandt man i den forhenværende Sømand Aagerup, en høj, kraftigt

bygget Vikingskikkelse. Han var de forskellige Situationer voxen, og som forhenværende Sømand forstod han at navigere i de værste Storme. En Aftenstund sammenrotdede saaledes 3 Ungmøer sig for at afbanke en Ungersvend, der havde fornærmet dem, og de kløede ham „læsterlig“ igennem, uden at denne var i Stand til at kunne forsvare sig mod den kvindelige Overmagt. Han tog sine Klø med Anstand, men svor at hævne sig, og da han havde genvundet sit sunkne Mod, opsøgte han Damerne enkeltvis og gav hver en Afbankning, efter Haanden som de kom i hans Nærhed. Desværre kom Udsmideren Hr. Aagerup til at overvære den 3die og sidste Dames Afklapsning; han ilede til og slog med et velrettet Næveslag Ungersvenden i Gulvet, idet han ganske tørt bemærkede til denne: „Hvorfor Fanen lod Du mig ogsaa sé paa det!“ Til de tililende bestyrte Dansegæster sagde Aagerup, undskyldende sin tilsyneladende Brutalitet: „Hade jeg inte slæet ham i Gulvet, hade jeg vaaren umulig som Udsmider, og man ska' da helst holde paa Renoméet!“

Da Lars Erichsen døde 1880, overtoges Dansesalonen af Værten fra Smedekroen, Værtshusholder J. Jensen, som omdøbte den til „Dansesalonen Vega“, hvilket Navn han lod male paa 2 store røde Lygter, der flankerede Indgangsdøren mod Lille Kannikestræde. Han var der en halv Snes Aar, og omkring 1890 overtoges den af Værtshusholder L. C. Larsen, men ikke som Danselokale. Den gamle „Kalkeballen“ blev nu Varieté under Navn „Holbergs Minde“. Da denne blev nedlagt, blev Bygningen Auktionslokale for sluttelig at blive solgt til „Kristelig Forening for unge Piger“, som lod den gamle, minderige Ejendom nedbryde, og paa dennes Grund blev da opført den nuværende Pensionatsbygning med tilhørende Restaurant, hvortil Herrer fra først af kun havde Adgang, saafremt de blev introduceret af en Dame. Saaledes endte „Kalkeballen“.

Fra Graabrødretorv gaar en lille kort Gade ud til Skindergade, og den hedder nu Niels Hemmingsensgade,

men den hed tidligere Trompetergangen efter Ambrosius Trompeter, som 1689 her ejede en Grund. Her laa indtil 1728 en Bryggergaard, som brændte ved Byens Brand, og efter Branden erhvervedes Grunden af Brygger Christoffer Klog, som opførte den nu staaende store Bygning, der har Gadenummer 32, og over hvis Port hans og hans Hustru Anna Jensdatters Navne findes. I Begyndelsen af forrige Aarhundrede ejedes Ejendommen af Raadmand, Brygger Skibsted, og medens den var i hans og dennes Enkes Besiddelse, var der i Kælderen en stærkt besøgt Dansebod, som i Folkemunde gik under Navn „Trompeten“. I August 1841 fik Værts-husholder P. Petersen, der tidligere havde haft Dansebod paa Nørrebro, Tilladelse til at holde Dans her, medens denne Tilladelse var blevet nægtet Dansebodvært Niels Rasmussen Freilev fra Dansekælderen ved Nørrevold. Andragendet til Politiet blev motiveret ved, at bemeldte Kælder i „Trompetergangen Nr. 117“ kun egnede sig enten til Dans, hvad der i en Række af Aar havde været her, eller til Spækhøker, men der fandtes nu flere Spækhøkere i Nabolaget. Gæsterne i denne Dansebod var hovedsagelig Tjenestepiger og Tjenestekarle, og hvor indgroet Danselysten var mellem disse kan ses af »Folkets Nisse« for den 13 November 1852, hvor man sér et Billede med 2 sladrende Tjenestepiger med Overskriften „Københavns Mysterier“. Under Billedet staar følgende Text:

- Den Første: Gud Rikke, Du maa endelig laane mig 4 Skjorter og en Klokke, jeg skal med Frederik til Bal i „Trompeten“.
- Den Anden: Det kan jeg inte, min Pige, — Louise har faaet dem allesammen til Ballet i „Colossæum“ — — men hør Du! gaa til Caveline.
- Den Første: Nej, min Pige, der faaer jeg Lamperøg — hun har allerede laant mig sin klare Kjole og et Par „Omvendte“.

Om Pigen saa fik laant den fornødne Balstads for at kunne komme med sin Frederik i „Trompeten“, melder Historien intet om.

Ikke langt herfra ligger endnu den Dag i Dag Dansesalonen „Phoenix“, et af Byens større og bedre udstyrede Danselokaler, et Lokale, som er bygget og indrettet til Dans, og der er en himmelvid Forskel paa dette og Fortidens trange, lavtloftede, uhumske, daarligt ventilerede Dansekældere. Lokalet har altid været beliggende i Store Helliggeiststræde (nu Valkendorfgade) Nr. 13, og allerede for 80 Aar siden fik Murersvendelavet Tilladelse til at holde Dans her. Den populære Betegnelse for Danseboden har altid været „Fuglen“. I Begyndelsen af 60-erne var den ikke Dansebod, men der optraadte Sangerselskabet fra Alleenberg med fhv. Skuespiller L. O. Iversen som Koncessionshaver, og i 1866 gaves der „Stor Soirée musicale & comique“ med afvejlende Akkompagnement af Violin og Piano eller Piano og Orgel; mindre kunde ikke gøre det. Sangerselskabet lededes da af S. C. M. Tutein. Saa bliver det atter Dansebod i den Skikkelse, vi endnu kender den, og de 2 store Lygter udenfor Indgangen lyste saa at sige hveranden Aften med deres lokkende Skær for at kalde de Dansende herhen. Stamgæsterne her var for det meste Kræmmersvende, Haandværkere og i første Række de raske, lidt forsorne Slatersvende med Ravrøret og den lange Cigar i Mundvigen, Hatten paa skraa lidt ned i Panden og de seige Bevægelser. Slatersvendene tog ganske vist lidt haandfast paa Damernes ikke altid helt smækre Liv, men det toges aldrig ilde op af disse, thi det var noget, der en Gang hørte til Bon-ton her:

Saa hører man et dygtigt Smæk,
 Der følges af en Fnisen;
 At Tonen ej skal blive stiv.
 Helst strax man bryder Isen.

Selvfølgelig har en saa populær Dansebod fundet mange Digtere, og saavidt mig bekendt, har der været ikke færre end 8 Viser, der skildrer Livet i „Fuglen“. Der er saaledes Visen om „Matrosens Hændelser i Dandse-

bulen „Phønix“, som i sin Tid udkom paa „H. P. Møllers Forlag paa Gammelmynt 151“. Matrosen fortæller deri:

Og allerførst jeg seiled til Bulen Phønix hen,
 For jeg har stedse været dens allerbedste Ven.
     Indenfor er der Styr,
     Udenfor er to Fyr,
 Som der brænder nu saa klare, til det henad Morgen gryer,
     Og de vise skal Enhver,
     Som har Lyst at komme der,
 At dette Farvand er saa fuldt af mange slemme Skjær.

Saa er der en Vise fra 1860 om „Hvad Niels Nielsen saae i „Phønix“ baade af Lægge og Beentøj m. m.“, men hvis Titel er bedre end Indholdet. Fremdeles en hos Behrends Enke i Aabenraa Nr. 3 i 1866 udkømt Vise „Et Maskebal i Phønix den 23de Januar“. Endvidere „Birgitte i Fuglen“, som er trykt sammen med Grundtvigs „Modersmaal er en himmelsk Lyst“. I denne Vise hedder det om Birgitte:

Gak til Helliggeistes Stræde,
     Nia nia Nulala,
 Der, hvor „Fuglen“ har sin Rede —
     Nia nia Nulala,
 Og Du hende da vil møde
 Med de Kinder rosenrøde.
 :: Nia nia Nulala ::

Nu en Sekstour op man spiller,
     Nia nia Nulala,
 Og Birgitte sig opstiller,
     Nia nia Nulala.
 Med sin Ven. en brøsig Slagter,
 Ret en „Rod“ med fæle Fagter —
 :: Nia nia Nulala. ::

En anden Vise fra H. P. Møllers Forlag skildrer „Frieriet i Phønix mellem en Kræmmersvend og Jomfru Hansen“, og hvori Kræmmersvenden patetisk udbyder:

Jomfru Hansen! Jomfru Hansen!
 Maa jeg føre Dem til Dandsen?
 Thi jeg veed, De danser gjerne,
 De er Phønix første Stjerne.

En Vise, som meget indgaaende skildrer det aftenlige „Leben“, og som udkom paa Strandbergs Forlag, hedder i hele sin Længde: „En meget umoralsk, moralsk Vise om Phønix, om hvorledes Herrer og Damer, Bønder og Bønderpiger, Loretter og Grisetter, som syer for Folk, gaaer i „Aftenskole“ i Phønix midt om Natten. Med et Billede af Anstalten. Forfattet og skrevet af en Dame, som kommer der hver Søndag og Mandag“. I denne Vise staar bl. a.:

Hvor Gassen straalte klart fra tvende Gadelygter,
 Tæt ved Helliggeistes Kirke.
 Der ligger „Phønix-Reden“, som saa stærkt besøgt er,
 Der er Glædens „Dannevirke“.
 Indenfor dens Dør
 Man Trompeten hør —
 Ja og Glassets Klang, som det sig bør;
 Hurraraab og Skrig,
 Nok saa nydelig
 Parre sig med Valsens Melodi.

Og i næste Vers findes følgende:

Se blot en Cigar
 Pigebarnet har
 Ved en Kræmmers tændt, — den er saa rar!
 Og i lange Drag,
 Hun med Velbehag
 Spyttter ved Cigarens gode Smag.
 Sikke Lintøj,
 Sikke Beentøj
 Og saa Kindtøj, —
 Det faaer Kys:
 See kun, hvor der mases,
 See kun, hvor der fjases,
 Hist i Krogen, hvor der ej er Lys.

En Vise fra 1865 hedder „Visen om Sandsigersken i Phønix Somnambulen Elise Gulotin“, og en anden skil-

drer „Frispilleren i Phønix, eller Visen om Kræmmer-svenden, der var saa heldig at trække sig fri ved Ses-sionen og af lutter Glæde gik i „Phønix“. Selvfølgelig har ogsaa Visedigteren V. Rantzau skildret „Fuglen“, nemlig i den i Indledningen omtalte „Malenes uheldige Kondition“, hvori den stakkels Malene fortæller om sin videre Skæbne her:

Naa! hvorfor Pokker skal jæ skjul'en,
 Didlom deia dei didelidelom,
 Jæ tog mod Kondition i „Fuglen“,
 Didlom deia didlom dei,
 Jæ vilde saamænd saa nødig te'et,
 Men overtalt var jæ Stakkel ble'et,
 Det Sted er skidt for Renome'et,
 Didlom deia didlom dei.

Men snart saa blev jæ mere hjemme,
 Didlom deia dei didelidelom.
 Jæ lod mig trykke, lod mig klemme,
 Didlom deia didlom dei.
 Og naar en Toddy jæ havde bragt'en,
 Der Ingen drak, før jæ havde smagt'en,
 Jo! jæ stak inte op for Vagten!
 Didlom deia didlom dei.

En ganske pudsigt Skildring haves i den paa H. P. Møllers Forlag i sin Tid udkomne „Peer Nielsens Hæn-delser i Salunerne Fønix og Koloseum, fortalt af ham selv, og hvorledes han maatte være Guldfisk i Kjøben-havn og brugte over 40 Rbd. i een Nat. Til Advarsel for alle hans Ligemænd at vogte dem for at komme i saadan en Gyngé, ved Hansen, Skomagerfrimester paa Landet“.

Man vil af alle disse Viser sé, hvor stor en Betyd-ning Dansesalonen „Phønix“ egentlig har haft, og hvor dybt den var indgroet i det københavnske Publikums Bevidsthed. De, der yndede en Svingom, enten den nu dansedes „Ret“ eller „Forkert“, under fuldstændig tvangfrie Former, plejede at gæste dette Lokale, som laa næsten lige i Byens Centrum, og hvor Tonen var

en helt anden end i den nærliggende „Aftenstjernen“. I Karnevalstiden holdt de forskellige Foreninger deres Maskerader her med Præmier for den smukkeste Dame- og mest komiske Herre-Maske, saa man kunde om Vinteren næsten hver Aften komme til Dans i „Fuglen“. Dertil kom ogsaa, at Forsamlingsbygningerne med de mange Foreninger, hvor der afholdes Dans, endnu ikke var kommet til, saa de Danselystne var derfor henvist til Danseboderne, selv om disses Damepublikum vel ikke altid var helt udsøgt. Den nu saa stille og rolige Lars Lejstræde havde i 1790 tvende Danseboder, hvoraf den ene laa paa Hj. af Nørrevoldgade nuv. Nr. 38. og dens Indehaver var Værtshusholder Christian Larsen, hos hvem der ret ofte var „Slagsmaal og Klammeri“. Den anden laa i nuværende Nr. 10 hos Værtshusholder Lars Andersen, men den har neppe været af allerfineste Sort, thi hos ham fandtes der i Følge Politiets Rapport „en Del ledige Quinder“. I 1848 var der Dansebod i Lars Bjørnstræde Nr. 19 hos Jacob Andersen, og i Teglgårdstræde, Hjørnet af Nørrevoldgade Nr. 22 holdt en Madam Kregel uofficiel Dansebod om Søndagene „til det var Dag om Mandagen“, saa det maa jo have været ret ubehageligt Naboskab for de Omboende. I samme Gades Nr. 7 laa i Begyndelsen af 1830-erne en lille Dansekælder, som holdtes af Værtshusholder P. Nielsen. Som man ser, var Danseboderne fordelt over alle Byens Kvarterer, saa der maa have været stor Danselyst overalt. I 50-erne var i Kælderen til Etatsraad Liebenbergs Ejendom i Raadhusstræde Nr. 1. Hj. af Brolæggerstræde, en meget bekendt Dansebod, hvor det dog gik forholdsvis pænt til, og i Magstræde var der i 1789 Dansebod hos en Hr. Staal. Denne Dansebod søgtes af de lavest staaende Kvinder, og bl. a. var den forhen omtalte Jfr. Petersen, født Albeck, Stangæst her. Midt i forrige Aarhundrede var der Dansekælder i Nr. 22 i Kompagnistræde, hvis Vært var Peter Petersen, som i 1847 flyttede til Lars Toftes Kælder paa Nørregade 21.

Naar en Nutids Københavner passerer Palægade, mon han da tænker paa, at her, hvor Gadens høje Huse nu knejse, laa for ca. 50 Aar siden en Beværtningshave, hvor der om Sommeren blev afholdt offentlig Dans, og dog er dette Tilfældet. Indtil Palægade anlagdes, laa ud mod Store Kongensgade i Nr. 26 en lille lav Bygning, bag hvilken strakte sig Grosserer Jac. Cohns store Tømmerplads, hvor der hist og her stod nogle store Træer. Det var Levningerne af en gammel Have, der havde hørt til det Thottske Palæ paa Kongens Nytorv, og af hvis Grund den nu var en Parcel. I den første Del af forrige Aarhundrede laa her en Beværtningshave, der gik under Navnet „Østrups Have“, og den var meget besøgt af Borgerfolk, der yndede at sidde i Lysthusene eller under de mange store, skyggefulde Træer, spise deres medbragte Mad, saafremt man da ikke foretrak at delikatere sig med Østrups Specialitet: stegte Lammehoveder og bagefter forlyste sig med et Slag Kegler. Der var hyggeligt og rart her om Sommeren, og man var saa nær ved sit Hjem, saa man behøvede ikke at gaa saa langt, som naar man ellers travede enten til Frederiksberg Have eller Charlottenlund. I Slutningen af 60-erne og Begyndelsen af 70-erne kaldtes Haven efter den daværende Vært for „Ole Jensens Have“, som stadig blev holdt efter de gamle Traditioner, endskønt Tiden havde medført, at Haven til Tider ikke kunde siges at være helt fri for lidt letlevende Damer. I Haven fandtes en af de første Øvelsespladser for Træ- Velocipeder, kaldet „Væltepetere“, Forgængerne for den moderne Cycle, ligesom „Daguerreotypist og Photograph“ C. Hansen havde et fotografisk Atelier her. Senere kaldtes Haven for „Thotts Palais' Have“, og medens den havde dette Navn, foranstaltedes der store Fester i denne i August 1870. Der var stor Illumination i Haven, Hornmusik under Anførsel af Hr. J. Braunstein, Sangforening samt stort Bal fra Kl. 8 til 12 paa en aaben Estrade, der fandtes midt i Haven, og kun „et velklædt Publikum har fri Adgang“ til denne Estrade.

Ellers var Entréen saamænd billig nok, thi den var 8 Sk. for Voxne og 4 Sk. for Børn. Desuden foretoges gentagne Gange i Aftenens Løb Ridt paa en Velocipede af ny Konstruktion af Opfinderen Hr. Wadskjær. Hvem tænker nutildags paa, at der for et halvt Aarhundrede siden fandtes et „Tivoli en miniature“ ved Kongens Nytorv? Aaret efter, 1871, købte eller lejede Grosserer Jac. Cohn Huset og Haven af Baron Reetz-Thott; Træerne blev fældede, kun nogle enkelte fik Lov at staa, og Resten af Grunden blev indrettet til Cohns Tømmerplads. „Østrups“ og „Ole Jensens Have“ var da en „Saga blott“, og Anlæggelsen af Palægade udslettede hele Havens gamle Grund.

Naar man fra Nyhavn drejer ned ad Lille Strandstræde, træffer man i Nr. 4 et lille lavt Hus, som hører til den store Hjørneejendom ud mod Nyhavn. I Kælderen til Nr. 4 var i forrige Aarhundrede en meget bekendt Dansebod, som navnlig søgtes af Sofolkene fra de nærliggende Skibe. Ejendommen tilhørte midt i Aarhundredet Lauritz A. Jahnsen, der var Købmand og Entreprenør for Paketfarten mellem København og Aarhus. Med Danseboden var forbundet Værishus, og man kan nok tænke sig, at det i denne udprægede Sømandskippe til Tider er gaaet ret stormfuldt til. — Paa Toldbodvejen Nr. 20 var ligeledes Dansebod, og i denne fik Tøjmagerlavet den 12 August 1847 Tilladelse til at lade afholde Dans. I den saakaldte Smedekro, der var Nr. 82 i Adelgade, fandtes indtil 60 erne Dansebod, ligeledes i Tømmerkroen Nr. 27 i samme Gade, men saavidt det kan ses af Ansøgning fra Tømmersvendenes Oldgesell Thorup til Politiet i 1840, gik denne ud paa kun at faa Tilladelse til Dans hver Søndag og Mandag alene for Tømmerlavets Interessenter.

I den sidste Del af Dronningens Tværgade har der i mere end 100 Aar været Dansebod i Nr. 55, den saakaldte „Kæden“, ikke at forveksle med den velgørende Forening af samme Navn, hvilken sidste har til Huse i Klerkegade.

Den første Begyndelse til denne Dansebod skriver sig fra Jeronimus Hammers Traktørsted „Sorte Christians Krog“, der omgivet af store, skyggefulde Træer laa i Aaret 1756 i Dronningens Tværgade lige op mod Kongens Have, til hvilken der var Adgang gennem en Laage i Traktørstedets Have. Man maa jo vel erindre, at Kronprinsessegade først er opstaaet i Begyndelsen af forrige Aarhundrede og opkaldt efter daværende Kronprins Frederiks (senere Kong Frederik d. 6te) Gemalinde, Kronprinsesse Marie Sophie Frederikke. „Sorte Christians Krog“ stødte altsaa direkte op til Kongens Have, og den søgtes for det meste af adstadige Borgerfolk, som smøgende deres Kridtpiber fik sig en Diskurs over Døgnets Begivenheder til et Krus Øl ved de rød-malede Borde henne ved Plankeværket, som var bemalt med alle Slags Figurer, Folkelivsbilleder og Landskaber. Da Kronprinsessegade saa anlægges, forsvinder ogsaa Traktørstedets Have, og der bliver Dansebod her, den Dansebod, som endnu den Dag i Dag bestaar, vel nok Byens ældste, endnu eksisterende i fuld Vigueur. I 1839 faar denne Dansebod, som i Begyndelsen af forrige Aarhundrede efter den daværende Vært kaldtes „Krismers (o: Kretschmers) Dansebod“, følgende Skudsmaal af Jacob Behrend: „Den saakaldte Kretschmerske Dandsebod (ude hos Krismas) var bekjendt som Tøilesløshedens Forsamlingssted; men en af dens Værters Dyder skal desuagtet være bleven priist over hans Grav med theologisk Veltalenhed“. Jacob Davidsen, der var født 1811, besøgte den som ung Bogtrykkersvend, og han skildrer Danseboden som en rummelig firkantet Sal med et Galleri, der hvilede paa Træpiller; i den ene Ende fandtes Orkestertribunen med 6 a 8 Musikanter, hvis Dirigent modtog Betalingen for hver Dansetur. Davidsen fortæller, at Lokalet var mørkt og smudsigt, og at hverken Vægge eller Loft i mange Aar havde været i Berøring med Malerpensel eller Kalkekost. Den oprindelige Farve var for Smuds og Støv aldeles ukendelig, og Væggene glinsede af Vanddunster fra den ophevede Atmosfære. Salen

var lav og trykkende af Osen fra Tranlamperne og Tællelysene, af Menneske Uddunstning og af Tobaksrøg samt af Dunsterne fra Brændevinet, Øllet og Rom-punchen. Værten, der hed Krismer, var en lille gammel Mand med en tyk, graa Haarvæxt, højrødt Ansigt, stærkt underløbne Øjne, og han var iført en blaastrøbet Bomuldstrøje samt blaa Vadmelsbuxer. Dansen var ret livlig og vild, hyppig afbrudt af Slagsmaal, der til Tider kunde være alvorlige nok, og Grunden til disse Slagsmaal var som oftest at søge i de mindre heldige kvindelige Elementer, der kom paa denne Dansebod. Ja saa voldsomt var Slagsmaalet en Gang, at de kæmpende i Stridens Hede væltede over mod en af de Træpiller, der bar Galleriet og knækkede denne. Publikummet bestod paa den Tid, Davidsen besøgte Danseboden, af: Slagtere, Flæskedragere, Sjovere, arbejdsløse Haandværkere, men der kom ogsaa en Del af de velklædte, uhyggelige Mandfolk, som udelukkende lever af de offentlige Fruentimmer. Af denne Dansebod har Klæstrup givet et vistnok ganske troværdigt Billede i sin Samling af „Det forsvundne København“, hvis Originaler nu hænger paa Frederiksborg Museet, I 40-erne ejedes „Kæden“ af Prokurator, Kammerraad Knudsen, som, efter at Dansebodvært H. Rasmussen var flyttet, i 1847 udlejede den til Værten fra Dansekældereren paa Nørregade, Hans Larsen Tofte, der saa senere købte Ejendommen.

Et Par Aar efter at Tofte havde købt „Kæden“, udbrød der Onsdag den 2 Januar 1850 om Morgenen Kl. 8 en meget hæftig Ild i den gamle Dansebod, som aldeles nedbrændte. Ved samme Lejlighed led ogsaa nogle Smaabygninger i Gaarden Skade foruden at de tilstødende Huse i Adelgade og Kronprinsessegade var udsatte for stor Fare. Desværre var der andre end Ejeren, der led et stort Tab ved denne Lejlighed. Saaledes mistede en Sypige Benthea Schelofsky, der havde syet hos Smedemester Borup i samme Ejendom, alt sit Tøj, som hun havde staaende hos denne, ligesom 10

Læredrenge hos de derboende Haandværkere ogsaa mistede alt deres Tøj, hvorfor der blev foranstaltet offentlig Indsamling til disse Skadelidte. Som det i sin Tid ret hyppigt skete ved større Brande, var der ved denne Lejlighed mødt mange, der optraadte som et frivilligt Redningskorps og reddede, hvad der kunde reddes, men disse glemte rigtignok undertiden at aflevere det reddede efter Branden, og saaledes gik det ogsaa her. Tofte maatte derfor i Adresseavisen for den 8 Januar anmode dem, der havde reddet hans Sager, om atter at aflevere disse til ham, og han tilføjer meget spydigt, at saafremt vedkommende skulde være uvidende om hans Opholdssted, da er dette i Adelgade 289 paa 1ste Sal. Strax efter Ildebranden maatte Tofte sé sig om efter et andet Sted til at holde Dansebod i, indtil han kunde faa den gamle genopbygget, og han fandt et saadant interemistisk Sted i Helliggeiststræde, det senere „Fønix“, hvor han da strax genaabede sin Dansebod. Selvfølgelig maatte denne Brand blive forherliget i en Gadevise, og allerede den 4de Januar, altsaa 2 Dage efter Branden, averterede Boghandler H. Chr. Bakke i Møntergade Nr. 53 i Adresseavisen, at der idag er udkommet: „Sang om „Kjæden“, den evig muntre Dandsebod, som brændte, men dog flyttede til Helliggeiststræde efter Branden“. Visen kostede 2 Sk., men „Boghandlere erholde mod Contant 50 pr. Cent.“ Branden skildres i denne Vise saaledes:

Min Kjære, du inte maa græde,
Jeg siger, det hjælper dig ej,
For Kjæden, din forrige Glæde,
Er fløjet imorges sin Vej.

Et af de sidste Vers lyder saaledes:

I Helliggeisternes Stræde
Han satte den grundmuret op,
Og dér kan vi atter med Glæde
Os faa en Mazurk og Galop.

Men foruden en Skillingspoet havde Lukningen ogsaa kaldet en anden Poet frem paa Arenaen med sit Kvad, og det var „Kærne-Peter“, Poeten fra „Onkel Toms Hytte“ i Kælderen i Læderstræde Nr. 26, Værtshusholder Peter Emil Petersen, og han skrev følgende morsomme

Sørgedqvad ved Kjædens Lukning.

Græder. I Nympher, Kjæden er lukt,
 Stride Taarer!
 Haabets sidste Straale er slukt,
 Slukt med Taarer.
 Endnu I troe, I hør' Tonerne klinge,
 Endnu I Fødderne dansende svinge.
 Endnu I drømme og drømme saa smukt,
 Stakler, I vaagne og Kjæden er lukt! —
 Flor om Hatten, I muntre Svende,
 Nu er al Eders Glæde til Ende,
 Standset liig Fuglen i sin Flugt,
 Kjæden er lukt.
 Sorgen vil sværte Saalerne sorte,
 Jernnatur, hold Fortvivlelsen borte,
 Bort med den Tanke — Kjæden er lukt!
 Hvor vil I nu hen, I unge Koner?
 Hvorhen, I Grever og Baroner,
 Contoirister og Borgermænd,
 Hvor vil I hen?
 Hvor vil I plukke den gyldne Frugt
 Nu, da Kjæden er lukt. —
 Muntre Somænd, som nu er ude,
 Komme og finde den sjunkne Skude,
 Finde det tomme, forladte Vrag,
 Dem er beredt en Sorgens Dag;
 Lad os ei dvæle ved Tanken længer,
 Hvad nytter det vi med Hovedet hænger,
 Bulen er lukt!

Man kan ved at læse dette Digt igennem næsten høre den gamle „Kærne-Peter“ deklamere det som Melodrama, accompagnerende sig paa sin Guitar, og ovenpaa Digtets imiterede Opstyltethed virker det som en Spand koldt Vand over Hovedet at høre den prosaiske Slutning: Bulen er lukt!

„Kæden“ blev genopbygget i den Skikkelse, vi nu kender den, og af mere bekendte Værter skal jeg blot nævne: L. Gjentofte, H. Larsen og Christensen.

I den utrykte Studenterkomedie „Hansen“ har F. Bauditz givet et godt og drastisk Billede af det aftenlige Liv i „Kæden“, saaledes som det former sig for den forsorne Blikkenslagersvend: Visen skriver sig fra Begyndelsen af 70-erne og lyder saaledes:

Se, en Aftenstund i „Kjæden“
 Var jeg kommen med paa Bal,
 Og jeg hengav mig til Glæden,
 Som et Mandfolk stundom skal;
 Men saa sér jeg midt i Heden
 Et Par Øjne som Krystal:
 Hillemænd!
 Sikke Spænd
 For en Blikkenslagersvend.

Hun var kønnere end Rikke,
 Skorstensfejerens De ved,
 Da jeg saa hende nikke,
 Tak, saa vidste jeg Besked,
 Hun var sød og hendes Blikke
 Slog hun op, og slog hun ned.
 Det ka' vi
 Netop li'
 Dette Blikkenslageri!

Hendes Kærest var en Slagter,
 Og hun selv var her fra Fyen,
 Men jeg sejlede ham agter,
 Skondt hans Blikke de skød Lyn.
 Før han saa sig for, saa stak der
 Et Par Næver i hans Syn:
 Der, min Ven,
 Har Du den
 Fra en Blikkenslagersvend!

Skøndt „Kæden“ ligger i en lidt afsides Bydel, har Publikum gennem alle de mange svundne Aar forstaaet at finde Vejen derud, men der er rigtignok himmelvid

Forskel paa „Kæden“ nutildags og „Krismers Dansebod“ i Begyndelsen af forrige Aarhundrede.

Østerbro har altid haft det smaat med Forlystelser i Modsætning til de andre Forstæder, men Dansebod har den dog haft, og ovenikøbet en med det mytologiske Navn „Neptuns Hal“. Den existerede endnu for 50 Aar siden og var beliggende i Nr. 3 paa Citadelsvej, hvilket er det nuværende Nr. 7 i Classensgade, thi Citadelsvej udgik nemlig den Gang fra Hjørnet af Østerbrogade, og det var først senere, at denne Del af Gaden fik Navneforandring til Classensgade. Dansen varede dog sjældent længere end til Kl. 12, og naar der skulde betales for hver enkelt Dans, var Entreen 8 Sk. for begge Køn, medens den blev sat op til 1 Mark for Herrer og 8 Sk. for Damer, naar der var „Fri Dans“.

Nørrebro var derimod bedre forsynet med Danseboder, og i 40-erne laa saaledes Chr. Petersens Dansebod paa 1ste Blegdam Nr. 73, hvilket svarer omtrent til nuværende Blegdamsvej Nr. 4.

Otto B. Wroblewski omtaler ganske kort i „Nørrebro i Trediverne“ („Museum“ 1895) en Dansebod, „en Skræk for alle ærbare Husmødre paa Nørrebro“, og som øvede en stærk Tiltrækning paa „Broens“ Piger, Karle og Haandværkssvende. Det var det daværende Nr. 11, nuværende Nr. 44, og her laa J. J. Foghts (Foigt) Dansebod, som han dels selv, dels ved andre, havde drevet siden 1827. Bygningen var lav og bestod kun af Stue og 1ste Sal, midt paa Huset var der en Port, der førte ind til den rummelige Gaard, som gik helt ud til nuværende Elmegade. Danseboden var i den Del af Huset, som vendte mod Byen, og den bestod af 3 Værelser, hvoraf det ene med Pyramideovn paa 3 Etager, og det andet med Vindovn med Tromle, samt Køkken. Det har ikke været nogen overvættets stor Dansebod, men den var stærkt besøgt, thi Nørrebro havde jo ikke saaledes som Vesterbro mange Forlystelser at byde paa. Lokalerne blev efterhaanden stærkt forfaldne, og ved en Synsforretning i 1852 viser det sig, at Gulvene i

alle Lokaler var næsten opslidte og sammes Underlag paa enkelte Steder opraadnede, ligesom Lejligheden synes usikker, saa det maa have været et mindre solidt Danselokale. I Folkemunde kaldtes dette i sin Tid kun for „Nr. 11“, og naar nogen sagde, at han eller hun „skulde i Nr. 11“, var dette ensbetydende med at gaa paa Dansebod. Samtidig med denne laa en anden Dansebod i Nr. 14, nuværende Nr. 54—56—58, og i April 1843 fik Dansebodvært Chr. Petersen, der tidligere havde haft Dans paa 1ste Blegdam, Politiets Tilladelse til at flytte sin Bevilling herhen. Et andet Sted paa Nørrebro, hvor der ligeledes dansedes, men ganske vist ikke som et offentligt Danselokale, var „Arbejderforeningen af 1860“-Sommerlokale paa Hjørnet af Guldbergsgade og Meinungsgade. Her havde Foreningen om Sommeren til Huse hver Søndag, Mandag, Onsdag og Lørdag fra 13 April 1861 til 1867, og der fandtes her en stor Have (som ved en given Lejlighed rummede 500 Mennesker), hvor der i gunstigt Vejr var Dans paa en aaben Estrade. — „Florasalen“ paa Fælledvej er af nyere Oprindelse.

Paa Christianshavn laa der et Par Danseboder, saaledes „Schous Kælder“ i Brogade Nr. 12, det nuværende Nr. 23. I 25 Aar residerede her Værtshusholder Ole Peter Schou, efter at han den 7 Januar 1841 havde faaet Tilladelse til enkelte Aftener om Ugen at maatte afholde Dans til Kl. 10. Hans Dansebod var særlig besøgt af Soldaterne fra de omliggende Kaserne, og det var sandsynligvis af Hensyn til, at Soldaterne skulde være hjemme til den Tid, Retræten blev blæst, at Dansen ikke maatte vare længere end til Kl. 10 om Aftenen.

I „Rabeshave“, der var beliggende i Langebrogade Nr. 8, laa i første Halvdel af forrige Aarhundrede en Beværtningshave med Gyng (o: Karusselbane), og hvor der tillige var Dansebod. Ved Fastelavn var der megen Liv og Lystighed ved Karussellen, der snurrede rundt til Tonerne af en hæs Klarinet og en Stortromme, medens de, der red paa Karusselhestene stak efter Ringen,

saaledes som man endnu om Sommeren kan sé det paa Dyrehavsbakken. Danseboden søgtes fornemmelig af Søfolk og regnedes ikke for at være af de allerpæneste. I 1837 var I. Møller og 10 Aar senere var Niels Rasmussen Freilev Dansebodsvært i „Rabeshave“.

Gaar vi ud paa Amager, har der, fra regnet Kroerne, mig bekendt kun været én eneste Dansebod her, og den laa paa Amagerbro Nr. 7, altsaa hvor nu „Sønderbros Teater“ er. Den havde i mange Aar været Dansebod for den tarveligere Del af Sundbyøsters og Sundbyvesters Befolkning, og den sidste, der havde været Vært her var Værtshusholder P. Nielsen, men Dansebevillingen var blevet frataget ham, da der rimeligvis har været Spektakler. Efter hans Død ansøger hans Enke Elisabeth Nielsen den 31 Januar 1846, om hun kan erholde Dansebevilling, men dette blev nægtet hende, og efter den Tid har der neppe været Dans i Nr. 7, eller som det ogsaa kaldtes „Haabet“.

Vesterbro har altid været som Hjærtet i Byens Forlystelser. Her var Beværtning ved Beværtning, der var Sangerindepavilloner, der var Menagerier, bl. a. Gauthiers, der var Forevisning af Køer med 2 Hoveder og Lam med 5 Ben, der var et Par Teatre, der var Kæmpekvinder m. m. Hele Strømmen fra København skulde jo passere Vesterbro paa Vejen til Frederiksberg Have, og den Vej tilbagelagdes som Regel til Fods, ikke som nu med elektrisk Sporvogn eller Automobil. De færreste tog med Omnibussen. Der var saa meget at sé paa og „falde ind paa“ paa Vesterbro, at tvende Unger-svende, hvoraf den ene nu er en bedaget højere Officer, i sin Tid brugte at fordele deres Penge i højre og venstre Vestelomme, naar de gik ud for at more dem paa Vesterbro. Pengene i de højre Lommer skulde bruges paa højre Side af Gaden, og naar disse Lommer var tømt, gik man ganske rolig over paa venstre Side af Gaden, hvor man da brugte Pengene fra de venstre Lommer, og naar begge Lommer var tømt, vendte man hjemad til Byen. Idéen var ret praktisk. Der var og-

saa Danseboder, og den første, man kom til, var i Nr. 77 Littr. B., det senere Nr. 17. Det var den saakaldte „Peters Haab“, hvilket Navn stod malet paa en Lygte, der var anbragt udenfor den lave Enetages Bygning. Dansesalen, der laa ud til Gaden, var ret rummelig, men tarvelig, og den besøgte mest af Soldater, Vesterbros Slagtere, Kreaturpasserne fra Trommesalen, Bønderkarle og Bønderpiger samt Amagere, som trods den lange Vej søgte ind til „Peters Haab“. Denne blev i Tidernes Løb ret berygtet paa Grund af de mange Slagsmaal mellem Soldaterne og Slagterne, saa den blev til sidst kun besøgt af et alt andet end udsøgt Publikum.

I Slutningen af 60-erne var her Dans hver Onsdag, Fredag og Søndag, og Dansen begyndte allerede Kl. 5 om Eftermiddagen med fri Entrée indtil Kl. 7. Værten var i adskillige Aar Værtshusholder P. Dehlsen, som i 1875 nedrev den gamle Bygning og opførte en ny moderne indrettet Dansesalon, som han gav det nordiske Navn „Valkyrien“. Under dette Navn oprandt en ny Æra for Danseboden, indtil „Indre Mission“ købte Ejendommen og indrettede „Sct. Mariæ Bedesal“ i den Sal, hvor Trippevalsen var blevet traadt af de dansende Par. Bedesalen gik imidlertid ogsaa ind, og der findes nu i dens Sted en stor Afholdsrestaurant. Det Areal, som „Peters Haab“ alias „Valkyrien“ tilligemed de tilstødende Grundstykker indtog, var i Begyndelsen af forrige Aarhundrede det bekendte Beværtningssted „Ægypten“, som senere blev omdøbt til „Friederichs Dal“. Her var et temmelig stort Forlystelsesetablisement, hvor der var Beværtninger, Karusselgyngende med Balloner og Heste, som gik rundt til Musik af Klarinet, Stortromme og Bækkener; der var Keglebane, Fortunaspil og mange andre Forlystelser. Det var et Sted, som navnlig søgtes af jævne Borgerfamilier samt pænere Bønderkarle og Bønderpiger, da der var noget for enhver Smag. For disse sidste var der noget, der mindede dem om deres egen Hjemstavns Markeder, thi i „Ægypten“ eller „Friederichs Dal“ holdtes ogsaa et Slags Marked, hvor man

kunde købslaa om og tiltuske sig Ure, Piber m. m. Senere opførtes adskillige Bygninger paa Grunden, men en Del af det gamle „Ægypten“ blev tilbage, og paa Vesterbro Nr. 74, det senere Nr. 29. fandtes endnu i 40-erne og 50-erne, da det ejedes af Bagermester Piper, en svag Afglans af dette. Der var saaledes forskellige Forlystelser: Gyng (o: Karussel), Lystskydning med Fjederbøsse m. m. Ved Fastelavnstider var der Fastelavnsløjer med Tøndeslagning. Fremdeles var der Dansebod med offentlig Dans Søndag og Mandag Aften, og en af Dansebodsværterne var Niels Rasmussen Freilev, der havde haft Dansebod forskellige Steder i Byen. At det ikke altid er gaaet roligt af paa Vesterbro Nr. 74, fremgaar af den Paategning, som Politiet i 1847 gav Niels Rasmussen Freilevs Ansøgning, da han ønskede at faa sin Dansebodsbevilling flyttet et andet Sted hen:

„Da Rasmussen havde Dandseboden paa Vesterbroe med Gyngen, var der oftere Spektakler hos ham“. Da Danseboden ophørte, gik Ejendommen senere over til Aktieselskabet Vesterbros Bryggeri, som her den 12. August 1860 aabnede „Strucks Ølpavillon“, der laa i Baggrunden af den endnu eksisterende lange smalle Have. Denne Levning af det gamle „Ægypten“ er det nuværende „Vesterbros Teater“, hvis forrige Navn var „Parisienne“, men som forøvrigt i Tidernes Løb har haft et Utal af Navne.

Paa den modsatte Side af Vesterbrogade, i Nr. 32, opførtes for 60 Aar siden en stor, elegant, flot Ølhal af en af Datidens bekendte Forretningsmænd, Vexelmægler, senere Kommerceraad Heymann, der paa mange Maader var en Foregangsmand i Københavns offentlige Liv. Han oprettede saaledes bl. a. Ølhallen paa Østergade 13, den senere Rydbergs Kælder (hvor han selv havde sin Vexelmæglerforretning paa 1ste Sal), endvidere anlagde han Bryggeriet „Svanholm“ paa Gammel Kongevej, ligesom det ogsaa skyldes Heymann, at Stiftelsen i Peder Hvidtfeldtsstræde Nr. 8 blev oprettet. Da det bayerske Øl kom i Mode for et Par Menneskealdrer siden, var Hey-

mann altsaa ogsaa Foregangsmand paa dette Omraade. Han købte en gammel Ejendom paa Vesterbro, rev den ned og lod efter Tegning af Arkitekt Stilling opføre en elegant, moderne Ølhal, som laa lidt tilbagetrukket fra Vesterbrogade, ud mod hvilken der var en lille Forhave med en Cigarbutik paa hver Side af Indgangen. Onsdag den 1ste Maj 1861 aabnedes denne pragtfulde Hal under Navnet „Thors Hal“, hvor der var Konditori og Ølhal udlejet til Brødrene á Porta. Til at begynde med bestod Underholdningen kun af Flygel- og Violinkoncert, men da dette ikke var tilstrækkeligt til at trække Folk til Huse, blev H. C. Lumbye med Orkester engageret. Dette hjalp dog ikke, thi det store Publikum fandt ikke rigtig Vejen ind til „Thors Hal“, ligesom der var utallige Klager over Salens Indretning. Efter Lumbye kom Balduin Dahl med sit Orkester, som heller ikke trak Publikum til, og saa forsøgte man med Sangpræstationer. I 1866 var der saaledes stor Vocal- og Instrumental-Concert af Selskabet Beyerböck fra Tyrol, bestaaende af 14 Personer, men heller ikke dette trak Folk til Huse, og saa besluttede man at omdanne Ølhallen til Danselokale. Dette skete ogsaa, og i 1870 aabnedes her da Byens flotteste og mest omtalte Dansebod under Navnet „Figaro“ med den bekendte Carl Erichsen, Søn af Værten i „Erichsens Salon“ i Lille Kannikestræde, som Musikdirektør, og saa oprandt Bygningens gyldne Tid. Navnet faldt let paa Tungen, og saa mindede det jo lidt om Byens tidligere Maitre de Plaisir, Georg Carstensen, der i sin Tid som Redaktør af „Figaro“ (som Heiberg ganske vist havde kaldet „Viehgaro“) havde foranstaltet store, stærkt besøgte Fester i Kongens Have for Bladets Abonnenter med Bekendte. Alle unge „Levemænd“, alle Byens forholdsvis pænere letlevende Damer maatte absolut til det nye, straalende Danselokale med den brusende flotklingende Musik, og naar Carl Erichsen spillede sin „Figarogalop“, stormede alle afsted i Galoppen, medens man efter en Vise, der var skrevet til denne Melodi, samtidig jublede

i Kor: „Figaro, Figaro, Figaro, Figaro“! Selvfølgelig er der skrevet adskillige Viser om denne Dansesalon, og jeg skal anføre et Par af de bedste. Der er saaledes „Den rigtige „Figaro-Vise“, som foredrages i Tivoli-Pavillonen“, og den lyder i sin Helhed:

Har Du væ't i Figaro?
 Jo, jo, jo, jo!
 Der en Vals vi to',
 Og den var saamænd go'
 Glad vi sang og loe —
 Hurra for „Figaro“!

For „Figaro“, for „Figaro“, for gode, gamle „Figaro“!
 Hør blot, hvor Musikken spiller!
 Trallala etc.
 Hør blot Klarinettens Triller!
 Trallala etc.
 Der er mange Ting at see der —
 Jo, jeg takker, naa!
 Dameridt paa „Væltepeder“
 Kan I ogsaa faae —
 Jo, De ka' troe,
 At den er go'
 Til Klokken to
 Paa Vesterbro
 I „Figaro“.

Har Du væ't i „Figaro“?
 Jo, jo, jo, jo!
 Der en Vals vi to',
 Og den var saamænd go',
 Glad vi sang og loe —
 Hurra for „Figaro“!

For „Figaro“, for „Figaro“, for gode, gamle „Figaro“!
 Lystig lyder der Musikken
 Trallala etc.
 Der er Slag i Trommestikken.
 Trallala etc.
 Vil Du revne fast af Latter,
 Gak saa bare hen —
 Hen at see, hvor Evadatter
 Svinger med sin Ven —
 Jo, De ka' troe,
 At den er go'
 Til Klokken to
 Paa Vesterbro
 I „Figaro“!

En anden „Figarovise“ hedder „Der er Slag i Figaro“. Den er skrevet 1873 og er paa Melodi af Carl Erichsens „Figaro Galop“. Jeg skal anføre 1ste Vers:

Har Du væ't i Figaro paa Vesterbro?
 Der er Spænd og Spark og Løjer og Hallo.
 Allerbedst der er min Tro
 I Figaro, Figaro, Figaro, Figaro.
 Der er Pigebørn med Fut i, Tralala,
 Stærke Toddyer med Krudt i, Tralala,
 Rask Musik med mange Trommer,
 Naar Du bare Penge har,
 I en lystig Vals Du kommer,
 Strax en Kjærest' Du Dig har.
 Der er Løjer og Hallo,
 Men mest Kommers fra Tolv til To
 I Figaro.

I disse 2 Viser har man jo hele det løsslupne Liv for sig i „Figaro“, og det, der lokkede Publikum hertil: „Pigebørn med Fut i“ og „Musik med mange Trommer“. Fremdeles er der „Den nye Figaro-Vise. Om de flinke Pigebørn, der gaar paa Viften i Figaro, og drikker Champagne og ere saa kjærlige og rare. Til Melodi „Da Renz han kom“. Jul. Strandbergs Forlag.

I et af Versene i samme hedder det saaledes:

Se Armene
 Og Barmene
 Er blottet! — Larmende
 Man der „paa Viften“ gaar,
 Skjøndt tidt et Puf man faar.
 Men lige glad
 Man smiler ad
 De kjønne Pigers Rad,
 Og Schweitz er god som Vært,
 Han skjænker ikke tvært.
 Hvor de smiler,
 Hvor de iler,
 Hvor de piler,
 Disse Piger;
 Modet stiger,
 Sorgen viger.

Let de slynger
 Dem i Klynger,
 Gulvet gynger;
 Vi er fro.
 Ja, leve Figaro!

Fra 1882 skriver en Vise sig med Titel „Den gemytlige Figarovise eller „Livet i Figaro“. Hvor de søde Pigebørn kan „smække sig“, „hive sig“ og „vifte sig“ fra 8 til 1“, men den er ikke saa betydelig.

Figaro blev ved at holde Førerpladsen paa Dansesalonernes Omraade, og dens Publikum var vel ogsaa et lidt mere udsøgt, ligesom det ogsaa var en Salon, hvortil man kunde føre Udlændinge, som ønskede at se Københavnerlivet ved Nat, saaledes som dette ved 12-Tiden, efter at Sangerindepavilloner og Varietéer havde lukket, udfoldede sig. I de første Aaringer af Figaros Levetid var der paa Balkonen indrettet Smaakabinetter ud mod Dansesalen, og der var her anbragt Gardiner, som kunde trækkes for, naar Gæsterne kunde ønske at sidde uforstyrret og fri for indiskrete Blikke, saaledes som det i en „Figaro-Vise“ til „Niggerdansen“s Melodi fra „Jorden rundt i 80 Dage“ hed:

Hist paa Balkonen, bag grønne Gardin,
 Trip, trap, trap o. s. v.
 Sidder en Herre og Dame saa fin,
 Trip, trap, trap o. s. v.
 De er forlesked', det ser man grant,
 Trip, trap, trap o. s. v.
 Begge nu bag Gardinet forsvandt.

Hidtil havde Bygningen ligget bag den lille Forhave ud mod Vesterbrogade, men da det jo var en lidt for dyr Grund at holde Have paa, blev der opført det store Beboelses- og Forretningshus mod Gaden, medens Indgangen til Dansesalonen blev gennem en Port i Façaden, hvorfra en lang Gang førte ind til Salonen. Til Slut gaar Figaro over paa andre Hænder, og det gamle

Danselokale lukker et halvt Aarstid for at gennemgaa en omfattende Reparation og Forbedring. Som en anden Fugl Phønix opstaar det da Tirsdag den 3 September 1918 i en ny og forbedret Skikkelse, men Navnet „Figaro“ er skrinlagt, og i dets Sted er kommet det moderne „Palais de Danse“, hvor de mandlige Gæster skulde møde i Kjole og Hvidt for at kunne blive indladt i Palæet. Denne Fordring er dog senere blevet ophævet, og nu stilles der, mig bekendt, ikke andre Fordringer til Gæsterne her end Byens andre Danselokaler stiller.

Hvor Grænsen gaar mellem København og Frederiksberg laa paa dette sidstes Grund en Dansesalon paa Værnedamsvejen Nr. 5. Den hed officielt „Colossæum“, men kaldtes aldrig for andet end „Klodsens“, og den laa der som den sidste paa Skansen, som den sidste Rest af vore Forfædres Forlystelsessted „Rosenlund“, Kehlets gamle Etablissement. Oprindeligt var der sunget for „Colossæums Vugge, at den skulde blive en flot Dansesalon, hvor det bedre Publikum søgte, og som saadan aabnedes det ogsaa i 1854, ligesom den ogsaa skiltede med de for Alménheden saa mystiske Ord „Bal mabille“, men lidt efter lidt gik unægtelig Glansen af den, og den blev til „Klodsens“. Indgangen var ad en stor Port, over hvilken med store Bogstaver stod „Colossæum“, og gennem en lang Gang kom man ind i selve Danselokalet. Der var efterhaanden blevet meget tarveligt i „Klodsens“, hvor Publikum mest var Fabriks-piger, Slagtersvende og Landslagtere, Bønder, der vilde more sig i Hovedstaden, og halvt eller helt offentlige Fruentimmer. Ret jævnlig saa man „Herrerne“ enten danse med lange Vandstøvler eller med — Træsko. Mellem Dansene saa man „Udsmideren“ eller „Skrædderen“, som han kaldtes, komme gaaende med en stor Vandkande, hvormed han gav det støvede Gulv, og undertiden Gæsterne med, en Omgang Vand. Det materielle Traktement bestod som Regel af nedlagte Sild,

Smørrebrød, Øl og Snaps, altsaa meget spartansk. Tonen var selvfølgelig ikke Kammertonen, og Danseboden faar i 1852 følgende Omtale i „Folkets Nisse“ d. 17. April: „Efter Forlydende har Politiet sat en Pind for Nattedansen, da en stor Del af det dandsende Publicum, istedetfor at bruge Benene, hyppig brugte knyttede Næver. En routineret Balinspecteur, der tillige fungerer som Inspecteur for det Indre, Justits- og Undervisningsvæsenet, forestaaer ligeledes Udsmidningsvæsenet“. Entréen var ikke dyr i „Klodsens“; til Tider var den kun 35 Øre for en Herre og 20 Øre for en Dame, men Publikummet var jo ogsaa derefter. Naar der afholdtes „Bal masqué“, var dog Prisen henholdsvis 1 Kr. og 50 Øre. Efterhaanden som Tidens Smag forandredes, gik det mere og mere ned ad Bakke, indtil „Klodsens“ nedreves, og en stor Beboelsesbygning opførtes, hvor den sidste Rest af det gamle Rosenlund havde ligget.

Som man vil have set, har Hovedstaden i Tidernes Løb været temmelig rigelig forsynet med Templer, helligt Gudinden Terpsichore, thi Lysten og Trangen til at kunne hengive sig til Dansens Glæder har altid været stor hos alle Folk, ikke mindst hos Københavnerne. De gamle uhumske, slet ventilerede Dansekældere gik ind; de høre nu til det København, der er forsvundet, og som man ikke for nogen Pris ønsker at faa igen. Saa fik vi de bedre udstyrede, store og luftige Dansesaloner, hvoraf der nu er 4 tilbage, nemlig „Fønix“, „Kæden“, „Palais de Danse“ og „Florasalen“. Og sluttelig har vi faaet Restaurantdansen, „Dansen mellem Bordene“, som den kaldes, men om den har nogen Fremtid for sig, er ikke godt at vide. Maaske vil der en skøn Dag blive reageret mod denne, thi man skulde dog synes med Rette, at det Sted, hvor man gaar hen for at indtage sine Maaltider, skulde man være fri for det Støv, som ophvirvles af de dansende, og som uvægerlig lægger sig over Spise- og Drikkevarerne. I Fortidens Dansekældere lagde Dansens Støv sig over

Øllet og Snapsene, men i de Lokaler kom Folk dog kun for at danse, saa de maatte finde sig i Forholdene. Men med Restauranterne bliver det noget andet, thi de er dog oprettet for sultne og tørstige Mennesker, hvem det ikke er behageligt at skulle nyde deres Maaltider i en Dansesal, hvor Dansen gaar „imellem Bordene“, selv om den gaar aldrig „saa let gennem Lunden“.

KNUD BOKKENHEUSER
DET GAMLE KØBENHAVN
I—II

RIGT ILLUSTRERET

Pris 25 Kr., indb. 35 Kr.

De enkelte Bydele faas særskilt à Kr. 3,75.

— H. H A G E R U P S F O R L A G —